В.М. Усманов

Татарстан Республикасы

Бөгелмә районы

эпиграфик һәйкәлләре

27 нче китап

Казан

2025

ББК 63.4 (2Рос = Тат)
УДК 902
У 74

Китап авторның үз хисабына нәшер ителә.

Я, Венер Мударисович Усманов, являющися автором этого издания даю полное согласие на использование моих личных фотоснимков и прорисовок размещенных в этой книге в учебных, научных и коммерческих целях без моего письменного разрешения со сылкой на первоисточник.

Усманов В.М. Татарстан Республикасы Бөгелмә районы эпиграфик һәйкәлләре. – 27 нче китап. – Казан, 2025. 172 –б.: рәс. белән.

Бу (егерме җиденче) җыентыкта 1825-2024 еллар арасында Бөгелмә районы биләмәләрендә сакланып калган ташъязма ядкәрләрнең рәсем-күчермәләре кыскача мәгълүмат белән каталог рәвешендә бирелде.

Китап сәнгать белгечләре һәм тарих белән кызыксынучы киң катлау укучыларга тәкъдим ителә.

Предлагаемое издание является сводом татарских эпиграфических памятников Бугульминского района Республики Татарстан в виде каталога. На сегодняшний день данная книга представляет из себя наиболее полное издание, где собраны более стопятидесяти артефактов богато представленных фотоматериалами и прорисовками с сопровождающими краткими текстами.

Книги адресована специалистам в области эпиграфики, искусствоведам и всем интересующимся историей и культурой татарского народа.

© Усманов В.М., 2025

БӨГЕЛМӘ ТӨБӘГЕНЕҢ ТАШЪЯЗМА ИСТӘЛЕКЛӘРЕ

Книга посвящена исследованию сохранившихся эпиграфических памятников на мусульманских кладбищах сел Бугульминского района. В результате проведенной экспедиции было выявлено и зафиксировано более 60-и арабографических артефактов. Основная часть кабрташей выполнены из местных непрочных песчаников, которые под воздействием отрицательных природных факторов отслаиваясь легко разрушаются, выветриваются и уходят в небытие. И поэтому, при таких обстоятельствах, есть неотложная необходимость сохранения сведений “каменного архива”, хотя бы путем составления свода эпиграфических памятников в виде каталога с последующей публикацией для введения в научный оборот в наиболее полном объеме.

Более 80 % информации мы получаем через зрительные органы. А в эпиграфике главным носителем информации является сам объект, в данном случае, фотографии соответствующего качества, оттиски, эстампажи или прорисовки. В связи с этим, как архиважное приложение к данной научной работе предлагаются графические изображения – иллюстрации.

УДК 930.271

В.М. Усманов

БӨГЕЛМӘ ТӨБӘГЕНЕҢ ТАШЪЯЗМА ЯДКӘРЛӘРЕ

В статье расматриваются результаты выявления и изучения арабописьменных эпиграфических памятников в татарских населенных пунктах Белебеевского района Республики Татарстан. Особое внимание уделяется эпитафиям, сохранившимся в старых населенных пунктах таких как: Карабаш и Кудашево, которые находились рядом с Екатерининским трактом, где проходили торговые пути из Казани в Оренбург. В дореволюционный период в этих селах имелись каменные мечети и учебные заведения, где служили почтенные представители своего времени, кои из

которых кроме религиозных наук, владели секретами книжного искусства, арабской каллиграфии, а также, искусством резьбы по камню.

Ключевые слова: Татарская эпиграфика, каталоги, фотодокументация, известняк, палеография.

The article examines the results of the identification and study of Arabic-written epigraphic monuments in Tatar settlements of the Belebeevsky district of the Republic of Tatarstan. Particular attention is paid to the epitaphs preserved in old settlements such as: Karabash and Kudashevo, which were located near the Ekaterininsky tract, where trade routes from Kazan to Orenburg passed. In the pre-revolutionary period, these villages had stone mosques and educational institutions, where venerable representatives of their time served, some of whom, in addition to religious sciences, possessed the secrets of book art, Arabic calligraphy, as well as the art of stone carving.

Keywords: Tatar epigraphy, catalogs, photo documentation, limestone, paleography.

2024 елның 16-23 сентябрь көннәрендә Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институты хезмәткәрләре катнашлыгындагы төркем Бөгелмә районы татар авылларына комплекслы фәнни экспедициядә йөреп кайткан иде. Эш нәтиҗәсендә 12 торак пунктларындагы (шул исәптән, Бөгелмә шәһәрендәге) зиратлар күздән кичерелде һәм 200 дән артык эпиграфик истәлек сайлап алынып, фоторәсемнәргә күчерелде һәм документлаштырылды.

Саннар тәртибе	Торак урыннары	Даталар (кайчан булу көннәре)	Кирилл (һәм латин) хоруфатындагы исәпкә алынган эпиграфик һәйкәлләрнең саннары	Исәпкә алынган гарәп язулы эпиграфик һәйкәлләрнең саннары
1	Алга	19.09.2024	35тән артыгырак	4
2	Батыр	22.09.2024	12	1
3	Бөгелмә шәһәре (Бугульма)	16-23.09.2024	15тән артыгырак	7 тән артыгырак
4	Иркен	20.09.2024	10нан артыгырак	3

5	Карабаш (1-нче зират)	20.09.2024	0	12
5	Карабаш (2-нче зират, юл кырында)	20.09.2024	0	11
6	Кодаш (Кудашево)	18.09.2024	1	10
7	Райлан	17.09.2024	7	0
8	Сугышлы (Сугушла)	19.09.2024	10	3
9	Суык-Чишма	18.09.2024	2	1
10	Таллы-Бүләк (Таллы-Буляк)	17.09.2024	5	0
11	Татар Димескәе (Татарская Дымская)	17.09.2024	2	13
12	Якты Ялан	21.09.2024	15тән артыгырак	0
			Җәмгысы, 114тән артыгырак	66тан артыгырак

Бу төбәккә барып кайтулар һәм андагы җыелган мәгълүматларны тәртипкә китерү барышында түбәндәге фикерләр барлыкка килде: беренчедән, Бөгелмә районындагы татар авылларының аз (ягъни, 11 генә торак пункты) булуы ачыкланды, икенчедән, аларның шактые, XX гасыр башында, я булмаса, (төгәл) 1927 нче елларда гына барлыкка килгәнлеге билгеле булды (аңлашыла ки, “яшь” авылларда гарәп язулы иске ташъязмаларны яисә, нәсел тамгалары уелган ташбилгеләрне табуы мөмкин түгел, вәләкин, борынгы язма культура традицияләре анда да, азмы-күпме, үзенең яшәвен дәвам итә.

Алга авылы зираты. Кабер өсте корылмасы.

Кодаш авылы (тау янәшәсендәге зират).
Нәсел тамгасы уелган таш.

Югарыдагы сүзләргә мисал китереп: кабер өстенә бура рәвешендәге корылмаларны урнаштыру, яисә, кыргый ташлар белән уратып алу, я, тамгалы башбата утыртып кую кебек очракларның да булуы бер-ничә урында билгеле булды. Совет чорында, яисә, соңгы 30-50 еллар дәвамында ясалган эпитафияларның күбесе искечә түгел, ә яңача, кирил хәрефләререн кулланып татар телендә язылганнар, ул гына түгел, кабер ташларының бер өлеше, яңа заман мөмкинлекләренә туры китерелеп, мәрхүмнәрнең фотопортретлары белән дә бизәлеп бара. Вәләкин, экспедициядә катнашучы эпиграфистның төп максаты – бу төбәктәге борынгы (яисә, иске) ташъязмаларны табып өйрәнү һәм фотодокументлаштыру иде. Биредә, без Болгар, Дәште Кыпчак, Казан ханлыгы яисә Нугай Урдасы чорындагы кадими ташъязма истәлекләргә тап булмадык. Иң әүвәлгеләре – XIX гасырга караганнары гына. Аларның күбесе (23 ташъязма) Карабашта, 13 – Татар Димескәендә, 10 – Кодашта табылды. Әйтеп үтәргә кирәк, Бөгелмә төбәгендәге эпитафиялар моңа кадәр дә галимнәр тарафыннан күпмедер күләмдә өйрәнелгән булган, мәсәлән, М. Әхмәтҗанов, Җ. Мөхәммәтшин, А. Борһанов кебек галимнәребезнең тырышлыгы белән. Шулай ук, 2020 елның август-сентябрь айларында Венер Рәшит улы Әхмәтов тарафыннан Карабаш авылының ике зиратындагы гарәп язулы (100 гә якын) кабер ташлары, мөмкин булганча, тәфсилләп өйрәнелгән булып чыкты. Шуның нәтиҗәсе буларак, үз-эшчән галимнең (Әхмәтов В.Р. Карабаш баш таш билгеләре. Бөгелмә. 2020) дип аталган (кулъязма хокугындагы) кыйммәтле хезмәте китап рәвешендә нәшер ителгән. Аңлашылганча, китапның тиражы 20 данә дип күрсәтелгән. (Киләчәктә, бу каталогның, тулыландырылган һәм камилләштерелгән яңа басмасы дөнья күрер дигән өметтә калабыз).

Кызганычка каршы, безнең экспедиция барышында Карабаш авылындагы ташъязмаларны тулысынча өйрәнергә вакыт бик аз булды (2 сәгать ярым) һәм һава шартлары да комачаулады, яңгырлы көн булды.

Архив чыганакларында, борынгы авыллардан – хәзерге Бөгелмә шәһәре урынында XVIII гасырның икенче яртысында Ишмөхәммәд исемендәге торак пункты булганлыгы билгеле, вәләкин, ул чордан гарәп язулы эпитафик язмалар сакланмаган. Шулай ук, әйтеп үтү зарур, элекке

шәһәр уртасында булган мөселман һәм христиан зиратлары тирәсендә, хәзерге вакытта базар биләмәсе урын алган.

Биредәге тикшерү нәтиҗәләре шуны күрсәтә: бу төбәктәге иске кабер ташлары, Бөгелмә җирендә гомер сөргән кятибләр кулы белән башкарылган һәм шушы тарафтагы кыргый ташлардан ясалган. Бу эш өчен яраклы чимал-материал (комташ, я известьташ) елга буйларыннан яисә тау битләрендәге кечкенә карьерлардан чыгарылган. Ә инде, бик затлы ташларны иҗат итү өчен Әлмәт ягындагы “чупай ташы” кулланылган. Мәсәлән, Карабаштагы күркәм ташъязма ядкәрләрдән (беренчесе – Габделхәлим бине мулла Бикмөхәммәд, икенчесе – хаҗи Ибраһим бине мулла Биккол (?-1898) һәм өченчесе – хаҗи Исмәгыйль бине мулла Биккол (?-1898)), Кодаштагы (мулла Әхсән бине мулла Зәйнелгабеддин) хөрмәтенә куелган һәйкәлләрдән

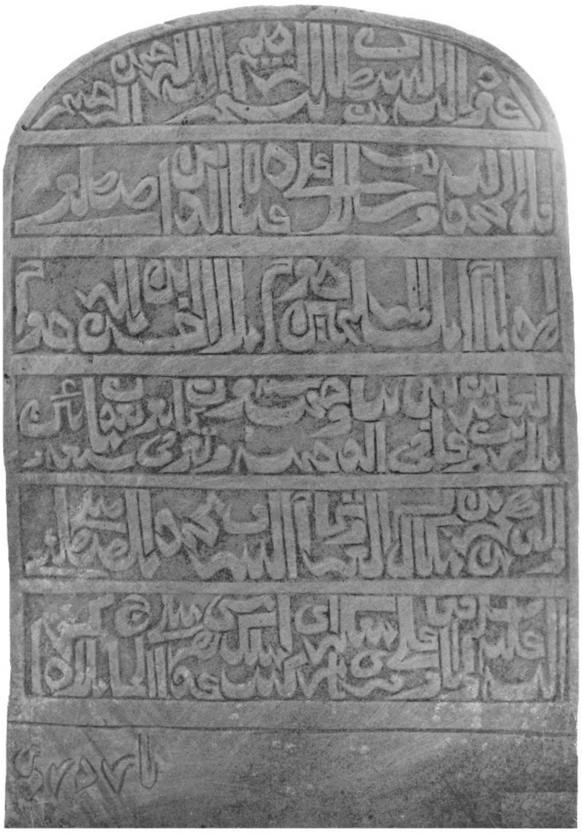

Кодаш авылы (беренче зират).
Мулла Әхсән бине мулла Зәйнелгабеддин каберенә куелган таш.
XIX гасыр азагы - XXгасыр башы.

Карабаш авылы (юл буендагы зират).
Хаҗи Исмәгыйль бине мулла Биккол (?-1898) каберенә куелган таш.

[Фәхреддин, Б.45] һәм “Соколиная гора” дип аталган Бөгелмәдәге бер таш Ризаэтдин Фәхретдиновның агасы – Минһаҗеддин (1843-1931) [Әхмәтҗанов, Б.150] кулы белән, югарыда әйтеп үтелгән сыйфатлы таштан, башкарылган. Гомумән, бу останың дистәләгән эшләре (Азнакай, Зәй, Минзәлә, Лениногорск) һәм Самар өлкәсендәге кайбер авылларда сакланып калуы билгеле. Еш очракта, аның эшләре калку (рельефлы) ысул кулланып, нәсх вә сөлес язуына охшаш, индивидуаль почерк белән гарәпчә башкарылган, вәләкин, уйма язулылары да очраганы бар.

Бу төбәктәге ташъязма ядкәрләрне күздән кичереп, аларны башка регионнардагы эпиграфик һәйкәлләр белән (мәсәлән, палеографик үзенчәлекләрен исәпкә алып) чагыштырулар, түбәндәге фикерләрнең пәйдә булуына китерә. Беренчедән, бу район биләмәсендә, ерак яклардагы мәдәни үзәкләрдән (Троицк, Уфа, Чистай, Буа һәм башка шуның кебек калалардан) китерелгәннәре күренмәде; икенчедән, биредә, мәшһүр мәдрәсәләре белән тирә-якка билгеле, бай тарихлы (Тайсуган, Карабаш, Кодаш кебек) авыллар һәм аларның үзләрендә "таш язгучы" осталар һәм (югарыда әйтеп үтелгәнчә) тирә якка мәгълүм "чупай ташы" карьеры булганлыгы да зур йогынты ясаган.

Карабаш авылы (юл буендагы зират).
Мулла Әхмәдшаһ бине мулла Биккол (?-1902)
каберенә куелган таш.

Кодаш авылы зираты.
Мулла Габделвәли бине Рамазан (?-1905)
каберенә куелган таш

Карабаш ташъязмаларының берсе – Әюб хатыны Бибимәргубә (1812-1872) каберенә куелганы, һичшиксез, Оренбург Каргалысы кятибләре кулы белән башкарылган,

Карабаш авылы (юл буендагы зират).
Бибимәргубә каберенә куелган таш (1812-1872).
Венер Әхмәтов фотосы.

ә икенчесе, (чәрдәкләнеп җимерелгәне) – Гомәр мулла Иманкол угылына нисбәтлесе, Казан осталарының кайбер эшләренә охшаш дип фараз ителә.

Шулай итеп, татар эпиграфикасына бәйләнешле бу фәнни экспедиция материаллары, булган бушлыкларны тулыландырып, тарих битләрендәге ак тапларны ачыкларга ярдәм итәр дигән өметтә калабыз.

Әдәбият

Ризаэддин Фәхреддин. Асар. 3, 4 томнар. – Казан: Рухият, 2010. – 364 бит.

Әхмәтҗанов М.И. Үлгәннәрнең каберен бел: Әлмәт төбәге эпиграфик истәлекләре. – Казан: Мәгариф, 2000. – 159 б.: рәс. б-н.

Усманов Венер Мөдәррис улы,
ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының
Язма мирас үзәге фәнни хезмәткәре.

По результатам комплексной экспедиции в 12-и населенных пунктах Бугульминского района (в том числе, г. Бугульмы) было зафиксировано

более 180 эпиграфических памятников, из них более 66-и на арабской графике. Наибольшее количество старых арабописьменных было зафиксировано в четырех (пяти) кладбищах: с. Карабаш – (12+11) 23, с. Кудашево – 10 , с. Татарская Дымская – 13 и г. Бугульмы – более 7.

Многие населенные пункты были основаны в начале XX века, или в 1927-1928 гг., естественно, на кладбищах таких (не старых сел), арабописьменных памятников – единицы или они вовсе отсутствуют. Самые ранние эпитафии относятся ко второй четверти XIX века, таковые сохранились на территории с. Карабаш. К сожалению, из-за неблагоприятных погодных условий и ограниченного времени (в течение 2,5 часов) не было возможности выявить и зафиксировать все оставшиеся кабрташи (по сведениям некоторых исследователей, в этом населенном пункте имеется около 100 арабописьменных памятников). По первоначальным результатам экспедиции можно утверждать: большинство эпитафий изготовлены местными резчиками письма по камню из местного известняка и песчаника, кроме этого, выявлено 4 работы известного катиба (родного брата Ризаэтдина Фахретдинова) Мингазетдина, на кладбищах Карабаша, Кудашево и Бугульмы. Кроме этого, визуальные наблюдения говорят о том что, несколько старых памятников были изготовлены казанскими мастерами.

Каких либо древних эпитафий XIV-XVIII вв. на территории Бугульминского района в ходе экспедиции не обнаружено.

07.10.2024

Бөгелмә районы ташъязмалары

1 нче авыл.

Алга авылы, (1904) 1925 елда нигезләнгән. 19.09.2024.

№1

Барый Миңлеәхмәд улы Шаһиев каберенә куелган ядкяр, 1962-08.10.1896. Алга авылы.

№2

Сәид Сәгъид улы Нигъмәтуллин каберенә куелган ядкяр, 1952-1969. Алга авылы.

№3

Салих Миңлеәхмәд улы Шаһиев каберенә куелган ядкяр , 1891-1967. Алга авылы.

№4

Хөсникәмал Тимерәй кызы Шаһиева каберенә куелган ядкяр, 1891-1970. Алга авылы.

№5

... (Тайсуган авылы) Мөэмин кызы, Шаһиев Миңлеәхмәд җәмәгате каберенә куелган таш, ?-12.07.1928. Алга авылы.

№6

Бура рәвешендәге кабер өсте корылмасы. Алга авылы.

№7

Кабер өсте корылмасы (чардуган). Алга авылы.

№8

Хөсәен Саримов каберенә куелган таш, 1902-18.06.1949. Алга авылы.

(Мәрхүм Шөгер районы, Керкәле авылыннан булган).

№9

Йосыф Сарим улы Саримов каберенә куелган таш, 01.05.1889-15.07.1969. Алга авылы.

№10

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (язулары җуелган), ?-1932. Алга авылы.

№11

Сагид Сабит улы Саримов, 1960-12.12.1986. Алга авылы.

№12

Бура рәвешендәге кабер өсте корылмасы. Алга авылы.

№13

Бура рәвешендәге кабер өсте корылмасы. Алга авылы.

№14

Г. Хөс... каберенә куелган таш, ?-06.09.1949. Алга авылы.

№15

Петр Григорий улы Тазов каберенә куелган таш, 24.06.1935-23.11.2013.

№16

Илдар Марс улы Саримов каберенә куелган таш, 18.01.1959-20.08.2010. Алга авылы.

№17

Мәрьямбану Шакир кызы Әбүталипова каберенә куелган таш, 04.07.1925-19.11.2005. Алга авылы.

№18

Гөлфия Габделхай кызы Захарова (Вилданова) каберенә куелган таш, 05.06.1962-2020. Алга авылы.

№19

Исмәгыйль Абубакар улы Госманов каберенә куелган таш, 25.09.1944-30.08.2019. Алга авылы.

№20

Кадерия Мифтахетдин кызы Җиһангирова каберенә куелган таш, 04.04.1932-07.08.2023. Алга авылы.

№21

Рәйсә Хаҗи кызы Мәрданова каберенә куелган таш, 08.07.1921-16.06.2008. Алга авылы.

№22

Гадилә Абдул кызы Ханнанова каберенә куелган таш, 04.01.1941-20.09.2021. Алга авылы.

№23

Гадилә Абдул кызы Ханнанова каберенә куелган таш, 04.01.1941-20.09.2021. Алга авылы.

№24

Миңнехан Вилдан улы Вилданов каберенә куелган таш, 1875-1957. Алга авылы.

№25

Закир Галим улы Галимов каберенә куелган таш, 06.03.1894-20.01.1984. Алга авылы.

№26

Әлфия Хажи кызы Галимова каберенә куелган таш, 08.01.1941-20.10.2011. Алга авылы.

№27

Ильшат Мигъдәт улы Вилданов каберенә куелган таш, 02.11.1961-29.09.1989. Алга авылы.

№28

Хөсәен Сарим улы Саримов каберенә куелган таш, 01.06.1902-18.07.1949. Алга авылы.

№29

Нәфисә Шаһит кызы Гарипова каберенә куелган таш, 24.08.1953-29.09.2021. Алга авылы.

№30

Гүзәлия Габделхай кызы Мәрданова каберенә куелган таш, 17.07.1967-30.06.2022. Алга авылы.

№31

Мизхат Гайни улы Идрисов каберенә куелган таш, 27.03.1961-19.02.2022. Алга авылы.

№32

Шәйхетдин Кыям улы Шиһапов каберенә куелган таш, 1912-11.06.1989. Алга авылы.

№33

Динислам Сергей улы Осипов каберенә куелган таш, 18.07.1988-18.11.2013. Алга авылы.

№34

Зират капкасы. Алга авылы.

№35

Рауза Салих кызы Шаһиева каберенә куелган таш, 1931-25.07.1949. Алга авылы.

2 нче авыл.

Батыр авылы, [1927] елда нигезләнгән. 22.09.2024.

№36

Мәчет. Батыр авылы.

№37

Зират. Батыр авылы.

№38

Габделхак Сахабетдин улы Сахабетдинов каберенә куелган таш, 14.12.1910-15.06.1988. Батыр авылы.

№39

Маһия Хәйдәр кызы Габдуллина каберенә куелган таш, 1908-1966. Батыр авылы.

№40

Гөлсимә Зиннур кызы Исхакова каберенә куелган таш, 1928-1974. Батыр авылы.

№41

Бура рәвешендәге кабер өсте корылмасы. Батыр авылы.

№42

...[Айнур]... Казан... каберенә куелган таш. Батыр авылы.

№43

Сәлим Гобәй улы каберенә куелган таш, 1886-14.09.1965. Батыр авылы.

№44

Гайнҗинан Фәхретдин кызы Сәлимова каберенә куелган таш, 27.08.1909-06.03.1984. Батыр авылы.

№45

Дәүләтгәрәй Галимҗан улы Галимҗанов каберенә куелган таш, 13.12.1934-23.03.1985. Батыр авылы.

№46

Насиха Зиннур кызы Садреева каберенә куелган таш, 1921-1946. Батыр авылы.

№47

Берлия Х. каберенә куелган таш, 1955-1956. Батыр авылы.

№48

Сәлим Гобәй улы Губаев каберенә куелган таш, 1886-14.09.1965. Батыр авылы.

№49

Бөрлиянт Гамир кызы Гайнанова каберенә куелган таш, 20.01.1955-15.09.1956. Батыр авылы.

№50

Миңлеямал Фәрхетдин кызы [Фәтхетдинова] каберенә куелган таш. Батыр авылы.

3 нче пункт.
Бөгелмә шәһәре, 16.09.2024.
Элек, бу урында Ишмөхәммәд исемендәге татар авылы булган, 1775 нче еллардан соң тарткатылган. 300 ел элек биредә урыс халкы яшәмәгән.
Әүвәлге мөселман зираты, әлеге үзәк базар урынында булган, 1960 нчы еллардан соң юк ителгән. Сәүдәгәр М.-Шакир Хәкимов акчасына салдырылган иске мәчет бинасы сакланмаган. Икенче мөселман каберлеге, элекке христиан зираты биләмәсе эчендә булган, имеш. Өченчесе, тау башында урнашкан.

№51

Шәмаилләр. Бөгелмә шәһәре.

№52

Бу бина икенче гильдияле сәүдәгәр Мөхәммәдшакир Габделләтыйф улы Хәкимов (Хәкимбай) акчасына салынган. Бөгелмә шәһәре

№53

Шәмаиль. Бөгелмә шәһәре.

№54

Исрафил Минзакир угылы каберенә куелган таш, 1888-1994. Бөгелмә шәһәре. Мәрхәмнең чыгышы - Малбагыш авылы, Азнакай районы.

№55

Бибикямилә Вәлимөхәммәд кызы каберенә куелган таш, 1889-1961. Бөгелмә шәһәре. Мәрхәмнең чыгышы Мәлләбаш авылыннан.

№57

Гали Әхтәм угылы каберенә куелган таш, 1915-1961. Бөгелмә шәһәре.

Асия Сабир кызы каберенә куелган таш, 1919-1960. Бөгелмә шәһәре. Мәрхәмәнең чыгышы – Арча районы, Куча авылыннан.

№58

Мөхәммәддин Кямаледдин угылы Мостафин каберенә куелган таш, 1883-16.01.1958. Бөгелмә шәһәре. Мәрхүмнең чыгышы – Мәллатамак авылыннан.

№59

Габдрахман бине ... бине Мөхәммздкәрим каберенә куелган таш, 22.07.1922-1950. Бөгелмә шәһәре. Мәрхүмнең чыгышы – Әлмәт районы, Мактама авылыннан.

№60

Габдрахман бине ... каберенә куелган таш. Бөгелмә шәһәре.

№61

Гайнеддин Бәдигыддин угылы Кәримов каберенә куелган таш, 85 яшендә 1922 елда вафат. Бөгелмә шәһәре. Чыгышы Әби авылыннан.

№62

Габдрахман бине Миңнегәрәй бине Мөхәммәдкәрим каберенә куелган таш, 27 яшендә 1950 елда вафат. Бөгелмә шәһәре. Чыгышы – Мактама авылы, Әлмәт районы. «Шул кадәр дөрест игътикадлы зур галим адәм иде...».

№63

Шәйхеддин Шәрәфеддин угылы каберенә куелган таш, 78 яшендә 1972 елда вафат. Бөгелмә шәһәре. Чыгышы – Кәркәле авылы.

№64

Зөбәрҗәтел-җан Җиһангир кызы каберенә куелган таш, 1882-? Бөгелмә шәһәре. Тумышы – Шөгер авылыннан.

№65

Г...[сна] газиз[ә] Әхмәдгәрәй кызы каберенә куелган таш. Бөгелмә шәһәре.

№66

Габдулла Фәрид улы Нурмеев каберенә куелган таш, 1963-23.09.1963. Бөгелмә шәһәре.

№67

Салихҗан Хәлиулла улы каберенә куелган таш, 1875-13.09.1963.

Бөгелмә шәһәре.

№68

Шәмсеямал Асылгәрәй җәмәгате каберенә куелган таш, 1887-1961.

№69

Сахибеддин Сахибгәрәй угылы каберенә куелган таш, 19 яшендә вафат.

Бөгелмә шәһәре.

№70

Сәрви [Ишмәкәева] каберенә куелган таш, ?-17.05.1919. «...залимнәр тарафындан ...». «Здесь похоронены учительницы Батыршина Гайша, Ишмаева Сарби погибшие 17 мая 1919 года во время кулацкого мятежа».

Бөгелмә шәһәре.

№71

Сәүдәгәр Хәкимов салдырган мәсҗид. Бөгелмә шәһәре.

№72

Мәхмүд Мөхәммәдҗан угылы Исхаков каберенә куелган таш, 1881-1922. Чыгышы — Чистай кантоны Ибрай авылыннан. Бөгелмә шәһәре.

№73

Мөхәммәдшаһ бине Әхмәдҗан бине Туймөхәммәд каберенә куелган таш, ?-08.07.1947. Чыгышы — Кирлегәч авылыннан. Бөгелмә шәһәре.

№74

Мөхәммәдхәниф Мөхәммәдкәрим угылы каберенә куелган таш, 1888-1950. Чыгышы — Мактама авылыннан. Бөгелмә шәһәре.

№75

Фәттах каберенә куелган таш,

№76

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш.

Кятиб Минһаҗеддин Фәхреддинов эше.

№77

Вәлиулла Мөхәммәдҗан улы Исхаков каберенә куелган таш, 05.06.1895-04.07.1927. Чыгышы Чистай кантоны Иске Ибрай авылыннан.

№78

Гайнивафа Шәрәфеддин кызы Галимова каберенә куелган таш, 1877-1956.

№79

Сәгадәтбану Мөхәммәдсафа Яруллин кызы каберенә куелган таш, 28.11.1902-02.08.1966.

№80

Минһаҗеддин Минигалеев, 1857-1932, Самара губернасының IV Дәүләт Думасы әгъзасы (1912-1917). Бөгелмә шәһәренә нисбәтле тарихи шәхесләрдән.

№81

Кятиб Юлдашев кульъязмасы. Бөгелмә шәһәре.

4 нче торак урыны (авыл).
20.09.2024.
Иркен авылы, 1927 нче елларда барлыкка килгән.

№82

Саимә Мәүлидбай кызы каберенә куелган таш, 1911-1956. Иркен авылы.

№83

Госман Шәйххәмал улы каберенә куелган таш, 1884-1960. Иркен авылы.

№84

Гайнеямал Миннеханова каберенә куелган таш, 1881-1968. Иркен авылы.

№85, 86

Әхмәджан Мәүлидбаев каберенә куелган таш, 1886-февр. 1943. Иркен авылы.

№87

Бибизарига Һәляледдин кызы, Вәлирахман җәмәгате каберенә куелган таш, 1877-1942. Иркен авылы.

№88-90

Иркен авылы ташъязмалары.

№92

Миңнебанат Мөхәммәд кызы каберенә куелган таш, Иркен авылы.

№95-100

Иркен авылы ташъязмалары.

5 нче авыл.

20.09.2024.
Карабаш авылы,1664 елда нигезләнгән. Биредә ике зират бар.

Сәүдәгәр Сөләйман Бикколов 1905 нче елда «*чупай ташы*»ннан мәчет салдырган.

Чупай исемендәге таш карьеры , Әлмәттән 40, ә Карабаштан 40 км ераклыкта урнашкан дип сөйлиләр.

№101

Габделхәлим, мулла Бикмөхәммәд каберенә куелган таш, [1898] ел. Карабаш авылы, 1 нче зират.

Кятиб – Минһаҗеддин бине Фәхреддин.

Алгы ягында (уйма язулы):

مسطفى ٠ ٠ ٠اعوذ بالله من الشيطان الرجيمبِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قل الحمد الله
كفى بالموت واعظا٠ ٠ ٠كل من عليهافان ويبقى وجه ربك ذوالجلل و الاكرام

المرحوم عبد الحليم بن ملا بيكمحمد المرحوم

و الف٠ ٠ ٠ ثمانية و ٠ ٠ ٠ فى ماهى رجب و ٠ ٠ ٠

يَا وقفًا بقبرى متفكًا بامرى بالامسى كنت مثلك غدى تصير مثلى

٠ ٠ ٠كاتب منهج الدين ولد ملا الحاج فحر الدين

Ташъязма Коръән аятьләре белән башлана. Бишенче юлда — мәрхүмнең, унынчысында — таш язгучының исем-шәрифләре вә җиденчесендә — вафат булуга бәйле ел саннары язылган. Гомумән, гарәп телен белүче шәхес, эпитафиянең фоторәсеменә карап, бик җиңел рәвештә гарәпчә язылган текстны дөресләп укый ала.

№102

Фатыйма, Котлуг-Әхмәд җәмәгате каберенә куелган таш.

Карабаш авылы, 1 нче зират.

№103

Исмәгыйль бине мулла Биккол каберенә куелган таш, ?-1898.

Карабаш авылы, 1 нче зират.

№104

Ибраһим хаҗи бине мулла Биккол каберенә куелган таш, ?-1898.

Карабаш авылы, 1 нче зират.

№105

Әхмәдшаһ мулла бине мулла Биккол каберенә куелган таш, ?-1903.

Карабаш авылы, 1 нче зират.

№106

Шәмсебанат бинте мулла Габделгалим Әлмәти каберенә куелган таш, ?-1899. Карабаш авылы, 1 нче зират.

№107

Мәхмүд бине Әхмәд каберенә куелган таш, ?-1927. Карабаш авылы, 1 нче зират.

№108

Миңлебикә Рамазан хатыны каберенә куелган таш, ?-1876. Карабаш авылы, 1 нче зират.

№109

Фатыйма бинте Гыйльмеддин, Яхъя хатыны каберенә куелган таш, 1872-1922. Карабаш авылы, 1 нче зират.

№110

[**Маһиҗәмал** бинте Габдрахман] каберенә куелган таш, ?-1866. Карабаш авылы, 1 нче зират.

№111

Иске капка. Карабаш авылы.

№112

Бибимәргубә Әюб хатыны каберенә куелган таш, 1812-1872. Казан тарафындагы Бүкәл авылыннан. Карабаш авылы, 1 нче зират.

№113 -?

№114

Хәбибә Гомәр кызы каберенә куелган таш, ?-1825. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№115

[**Нигяр вә Нәфизә вә Кәримә** балалары] каберенә куелган таш, ?-1858. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№116

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш, ?-1878. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№117

[**Миңлебикә**] каберенә куелган таш, ?-1883. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№118

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (фрагмент), ?-1878. Карабаш авылы, 2 нче зират. Венер Әхмәтов эстампажлары.

№119

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (фрагмент), ?-1901. Карабаш авылы, 2 нче зират. Венер Әхмәтов фоторәсеме һәм эстампажы.

№120

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (фрагмент), ?-1901. Карабаш авылы, 2 нче зират. Венер Әхмәтов фоторәсеме.

№121

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (фрагмент). Карабаш авылы, 2 нче зират. Венер Әхмәтов эстампажы.

№122

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (фрагмент, аскы өлеше). Карабаш авылы, 2 нче зират. Венер Әхмәтов фоторәсеме.

№123

Габделвәли мулла бине Рамазан каберенә куелган таш, ?-1905. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№124

Хөснеҗәмал Мөхәммәдзариф (Кодаш авылы) кызы каберенә куелган таш, ?-1905. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№125

Кемнең каберенә куелганлыгы билгесез таш. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№126

Сираҗеддин бине Мөхәммәдьяр каберенә куелган таш, ?-1911. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№127

Хәмидулла бине Гыйбадулла каберенә куелган таш, ?-1912. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№128

Мөхәммәдгәрәй бине Кунакбай каберенә куелган таш, ?-18.07.1912. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№129

[Габделгали] бине Ибраһим каберенә куелган таш, ?-1909. Карабаш авылы, 2 нче зират.

№130

Кемнең каберенә куелганлыгы билгесез таш (язулары җуелган). Карабаш авылы, 2 нче зират.

№131

Мөхәммәдвафа бине Габделхәким каберенә куелган таш, 1877-1957. Карабаш авылы, 2 нче зират.

6 нчы авыл.

18.09.2024.

Кодаш (Кудашево) авылы, ике зират.

Урамнар исеме: Комгансызлар урамы, Биш мунча урамы, Якый урамы, Зират тавы, Күчкилде тавы, Актау (яшьләр җыелышкан), Акташ сырты, Чишмәле бүләк, Чия тау, Очлы тау (биредән бөтен тирә-як күренеп тора), ...

№132

Әхсән мулла бине Габделхәким мулла каберенә куелган таш, 1877-1957. Кодаш авылы, 1 нче зират.

№133

Шәмсеҗиһан Габделхәннан кызы каберенә куелган таш, ?-1915. Кодаш авылы, 1 нче зират.

№134

Бибитайфә Фәхреддин Садреддин угылының җәмәгате каберенә куелган таш, ?-1912. Кодаш авылы, 1 нче зират.

№135

Сәгурә Хөснулла кызы, Гыйбадулла җәмәгате каберенә куелган таш. Кодаш авылы, 1 нче зират.

№136

Гайнеҗәмал Сөнгатулла кызы, Гыйбадулла җәмәгате каберенә куелган таш. Кодаш авылы, 1 нче зират.

№137

Фәрхүри, дамулла Габдеррәкыйб җәмәгате каберенә куелган таш, ?-1900. Кодаш авылы, 1 нче зират.

№138

Исем-шәрифләре билгесе хатын каберенә куелган таш. Кодаш авылы, 1 нче зират.

№139

Ногман, бине Габдер... каберенә куелган таш, ?-1895/1896. Кодаш авылы, 1 нче зират.

7 нче авыл.

18.09.2024
Райла (Райман) авылы – 0 таш. Советлар чорында гына (1927 нче елда) барлыкка килгән авыл.

8 нче авыл.

18.09.2024.
Сугышлы авылы, 1927 елда нигезләнгән. Газинур Гафиятуллин авылы.

9 нчы авыл.

17.09.2024.
Суык-Чишмә авылы – 1 таш.

10 нчы авыл.

18.09.2024.
Таллы Бүләк, 1927 нче елларда барлыкка килгән, интернационал, җыелган халык.

1934 елда халыкның бер өлеше Сугышлы авылыннан килгәннәр.

11 нче авыл.

17.09.2024.
Татар Димескәе авылы (с. Татарская Дымская), – 7 таш.
Элек, бу авылда 3 мәчет, һәм мәчет янында мәдрәсәләре булган.

Авылның түбәнге очында – Димескәй күпере янында Хәбиб мулла Сөләйманов мәчете булган. Анда Хәбиб мулла белән мөәззин Нурсафа Йосыпов эшләгән. Мәдрәсә ике бүлмәле йорттан торган. Аның бер бүлмәсендә малайларны чиратлап ике мулла, икенче бүлмәсендә кызларны Бөгелмәдән килгән хәлфә укыткан.

Авылның югары очында – Хафиз Гыйззәтулла улы Бикчәнтаев мәчете була. Анда мулла үзе укытмый, малайларны мөәззин Зает Фәррахов укыта.

Чемодан урамындагы мәхәлләдә (Димскәй елгасының сул ягындагы болында) Ахунҗан мулла Равилов эшли. Балаларны мәдрәсәдә аның ярдәмчесе мөәззин Миңлегаффар хәлфә укыта. Күпчелек мәдрәсәләрдә кызларны абыстайлар – мулла хатыннары укытканнар. (Кара: Рәхмәти Д., Мәрданов Ш. Димскәй авылы тарихы. Бөгелмә, 2010. – 184 бит – Б.70).

Рәссамнары:

1) Вефак Рәхмәтуллин, рәссам.

2) Ильсур Миңнегали угылы Галиев, 1964 елгы, үзэшчән рәссам, полицейский…

№140

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш, ?-10.02.1950. Татар Димескәе авылы.

№141

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (язулары җуелган). Татар Димескәе авылы.

№142

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш, ?-1928. Татар Димескәе авылы.

№143

К[афия] Йосыф кызы каберенә куелган таш. Татар Димескәе авылы.

№144

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш, ?-1919. Татар Димескәе авылы

№145

[Фәйзулла] каберенә куелган таш. Татар Димескәе авылы.

№146

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш, ?-1916. Татар Димескәе авылы

№147

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (язулары җуелган), ?-1900. Татар Димескәе авылы.

№148

Сәйфулла кызы каберенә куелган таш, ?-1896. Татар Димескәе авылы.

№149

Гайфулла Шәрифулла угылы каберенә куелган таш, ?-1905. Татар Димескәе авылы.

№150

Дәүләтгәрәй Равил угылы каберенә куелган таш, ?-1905. Татар Димескәе авылы

№151

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (язулары җуелган), ?-[1897]. Татар Димескәе авылы.

№152

[Мөрсәлим] кызы каберенә куелган таш, ?-1905. Татар Димескәе авылы.

№153

Шәрәфеддин кызы каберенә куелган таш. Татар Димескәе авылы.

12 нче авыл.

21.09.2024.
Якты Ялан авылы, [1927] елда нигезләнгән.

1
Алга авылы

3
Алга авылы

2
Алга авылы

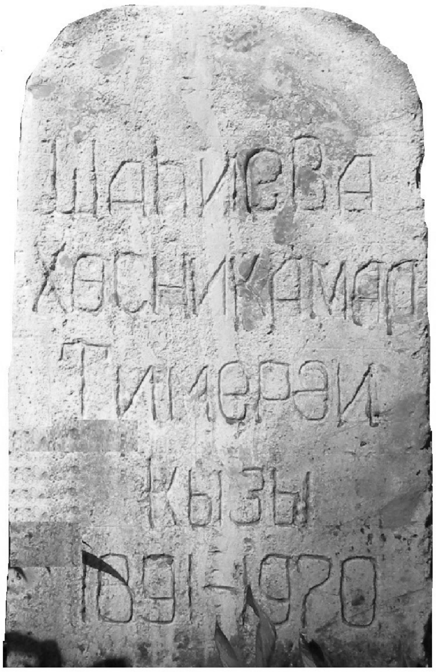

4
Алга авылы

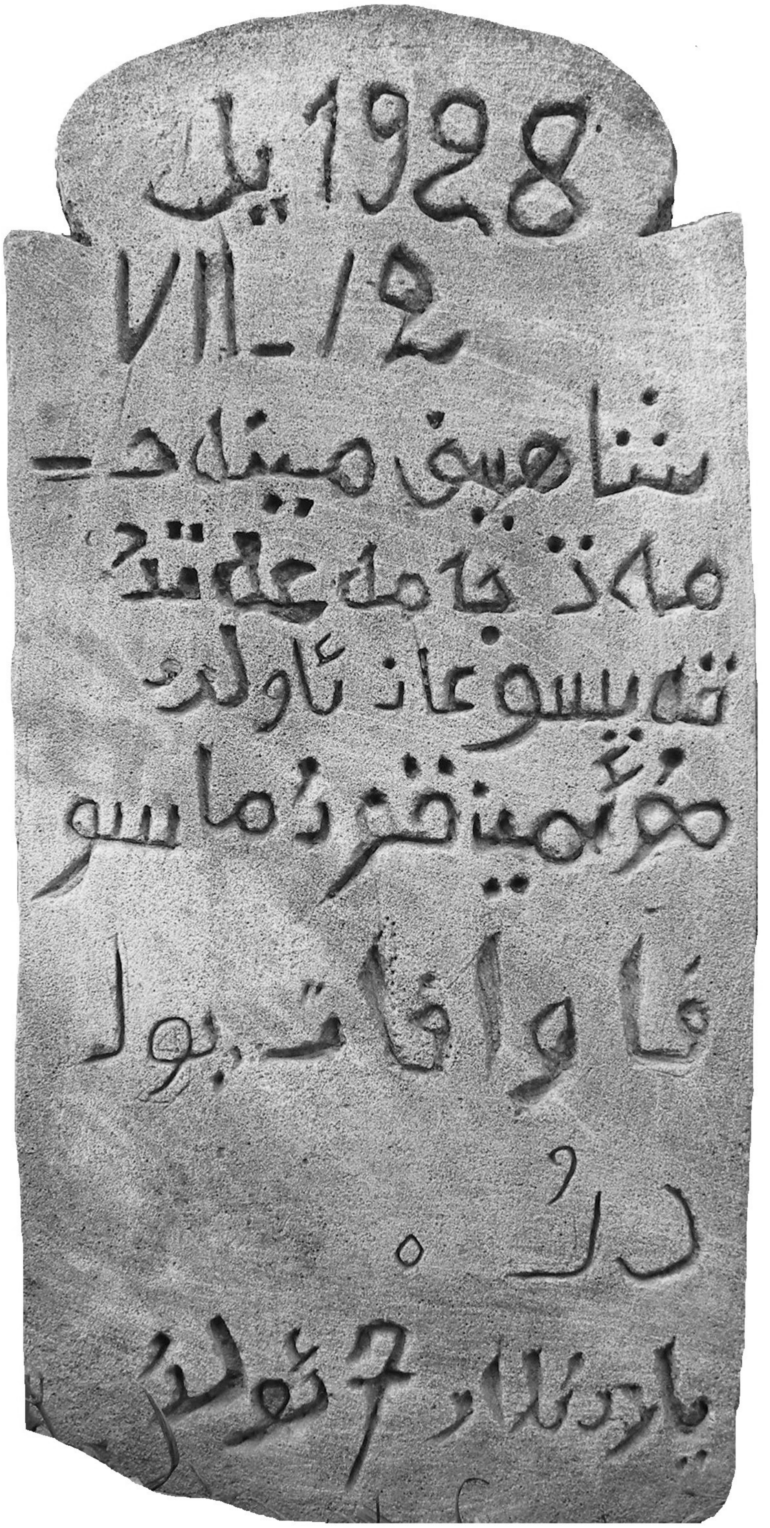

5

Алга авылы

6 нчы ядкәр.
Алга авылы зираты. Кабер өсте корылмасы.

7 нче ядкәр.
Алга авылы зираты. Чардуган.

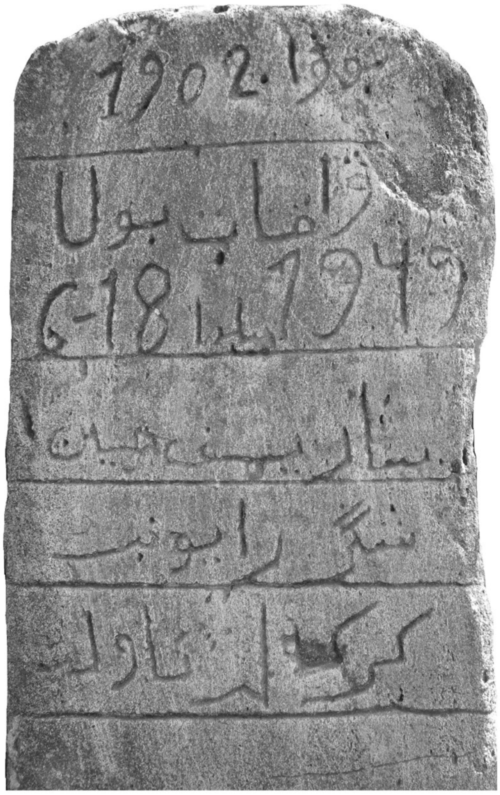

8=А

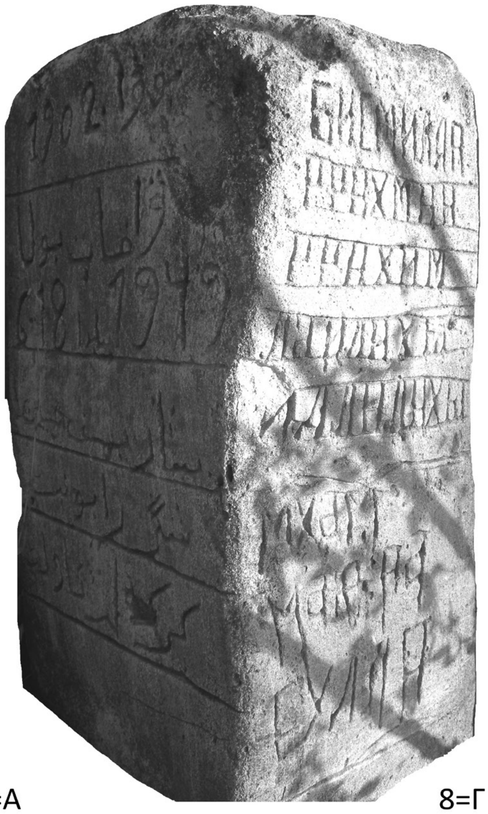

8=Г

8=Г

8=В

8

Алга авылы

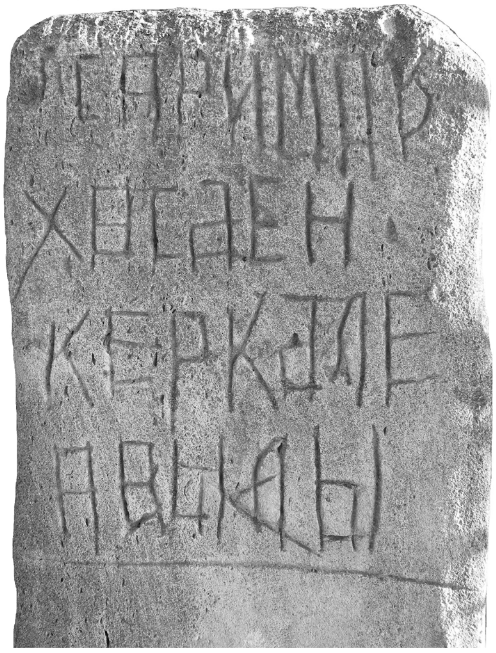

8=В

10
Алга авылы

9
Алга авылы

11
Алга авылы

12

13
Алга авылы

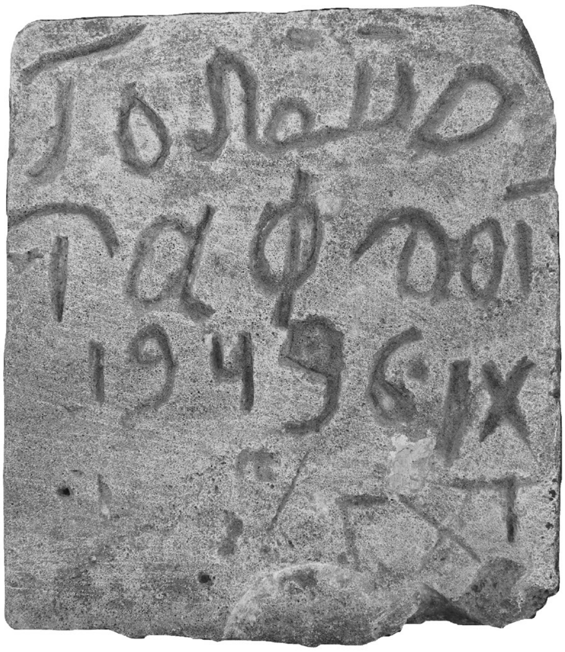

14=А

14=Б

14=Б

14=А,Б

Алга авылы

15
Алга авылы

17
Алга авылы

16
Алга авылы

18
Алга авылы

19
Алга авылы

21
Алга авылы

20
Алга авылы

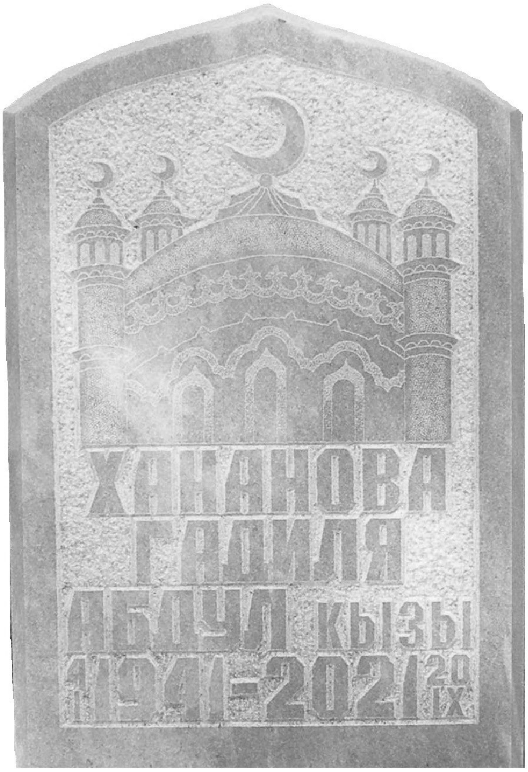

22
Алга авылы

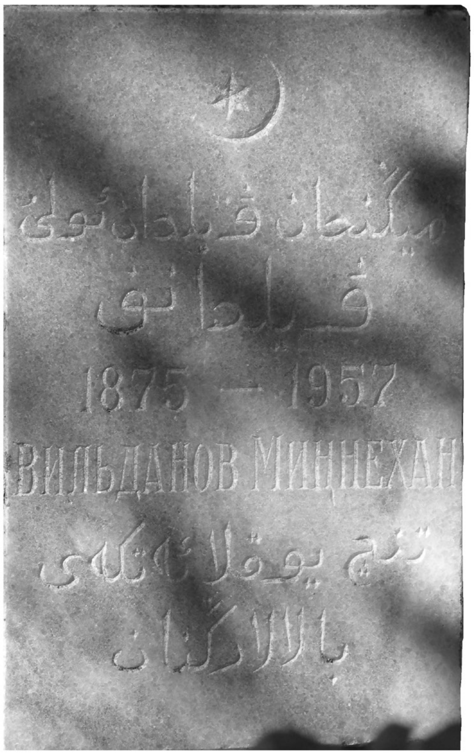

26
Алга авылы

24
Алга авылы

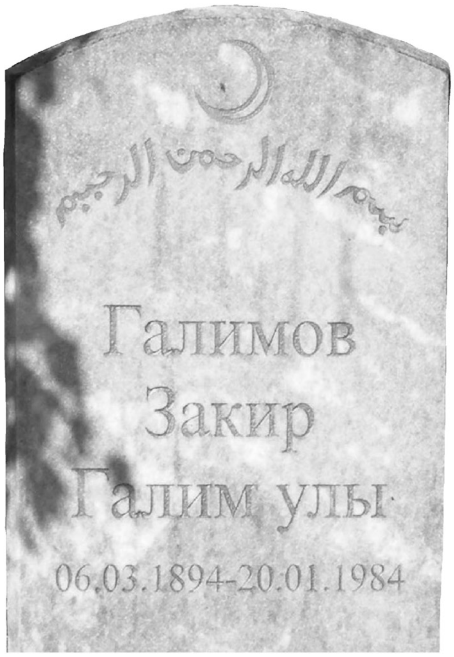

25
Алга авылы

27
Алга авылы

28
Алга авылы

29
Алга авылы

30
Алга авылы

31
Алга авылы

32
Алга авылы

33=А

Алга авылы

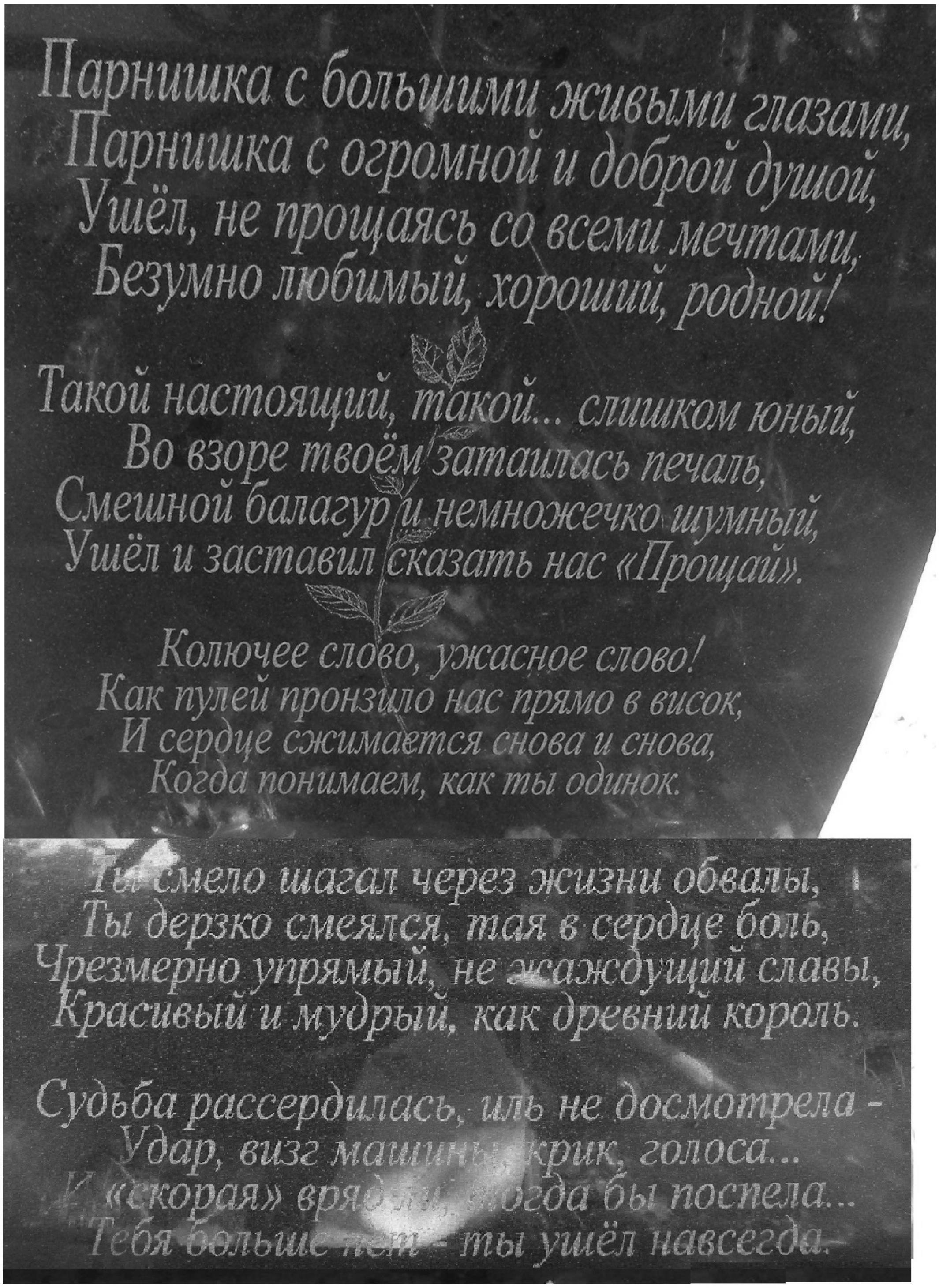

33=В

Алга авылы

34
Алга авылы

35=А
Алга авылы

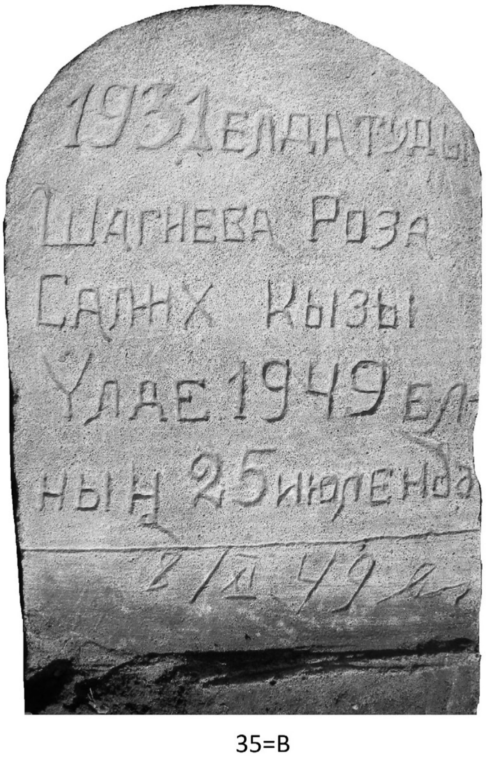

35=В
Алга авылы

36 нчы күренеш.
Мәчет. Батыр авылы.

37 нчы күренеш.
Зират. Батыр авылы.

38
Батыр авылы

40
Батыр авылы

39-1
Батыр авылы

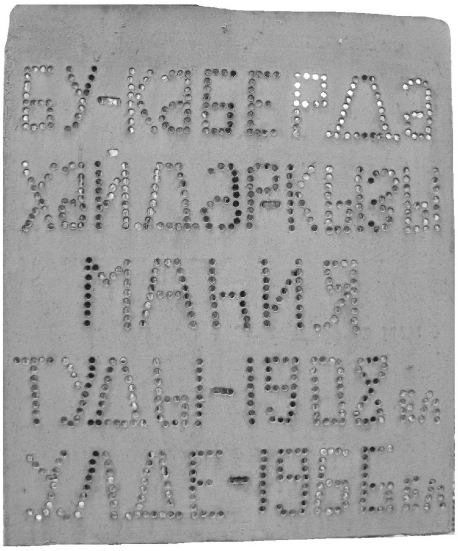

39-2
Батыр авылы

41
Бура рәвешендәге кабер өсте корылмасы. Батыр авылы.

41
Бура рәвешендәге кабер өсте корылмасы.
Батыр авылы.

42
Батыр авылы.

43
Батыр авылы

44
Батыр авылы

45
Батыр авылы

46
Батыр авылы

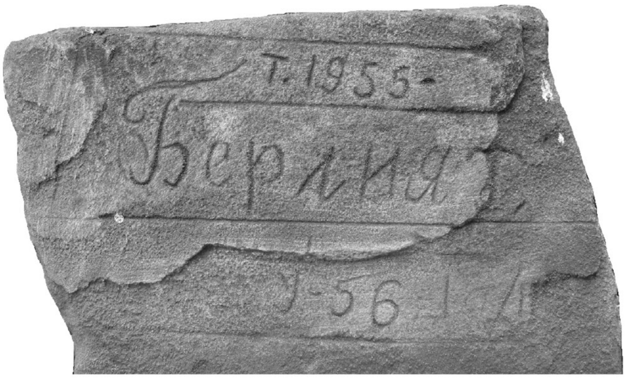

47
Батыр авылы

авылы

48
Батыр авылы

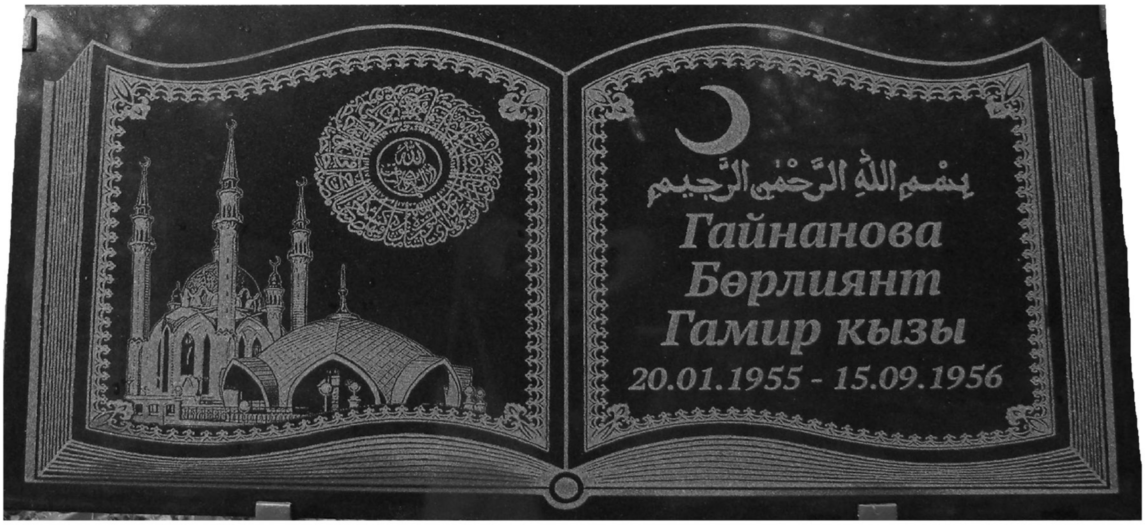

49
Батыр авылы

50
Батыр авылы

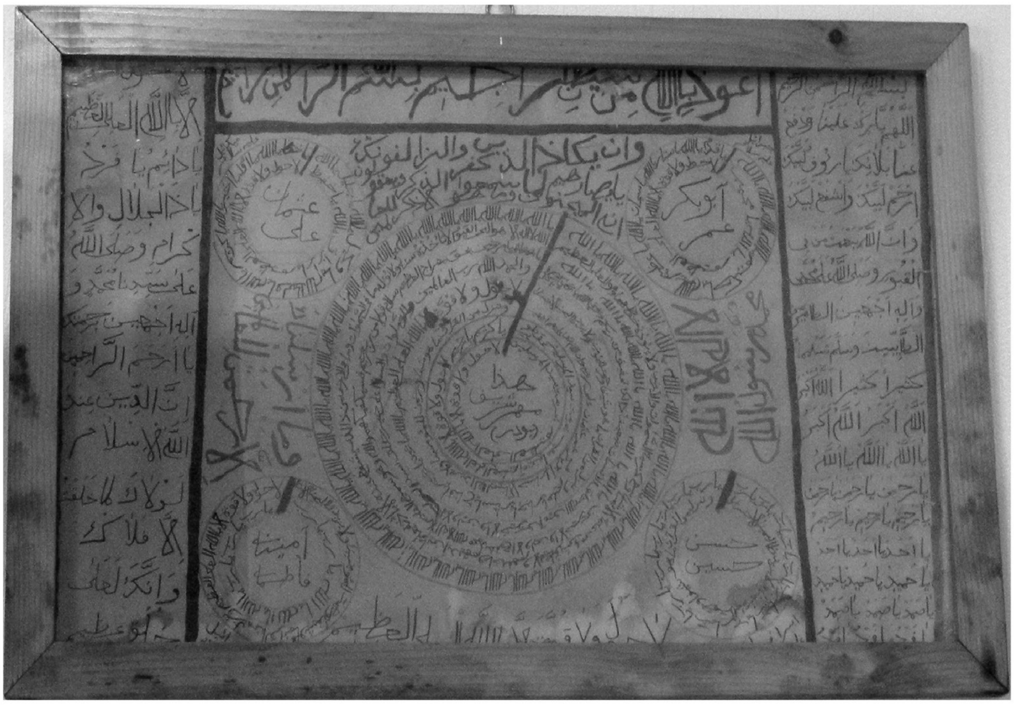

51
Бөгелмә шәһәре

52
Бөгелмә шәһәре

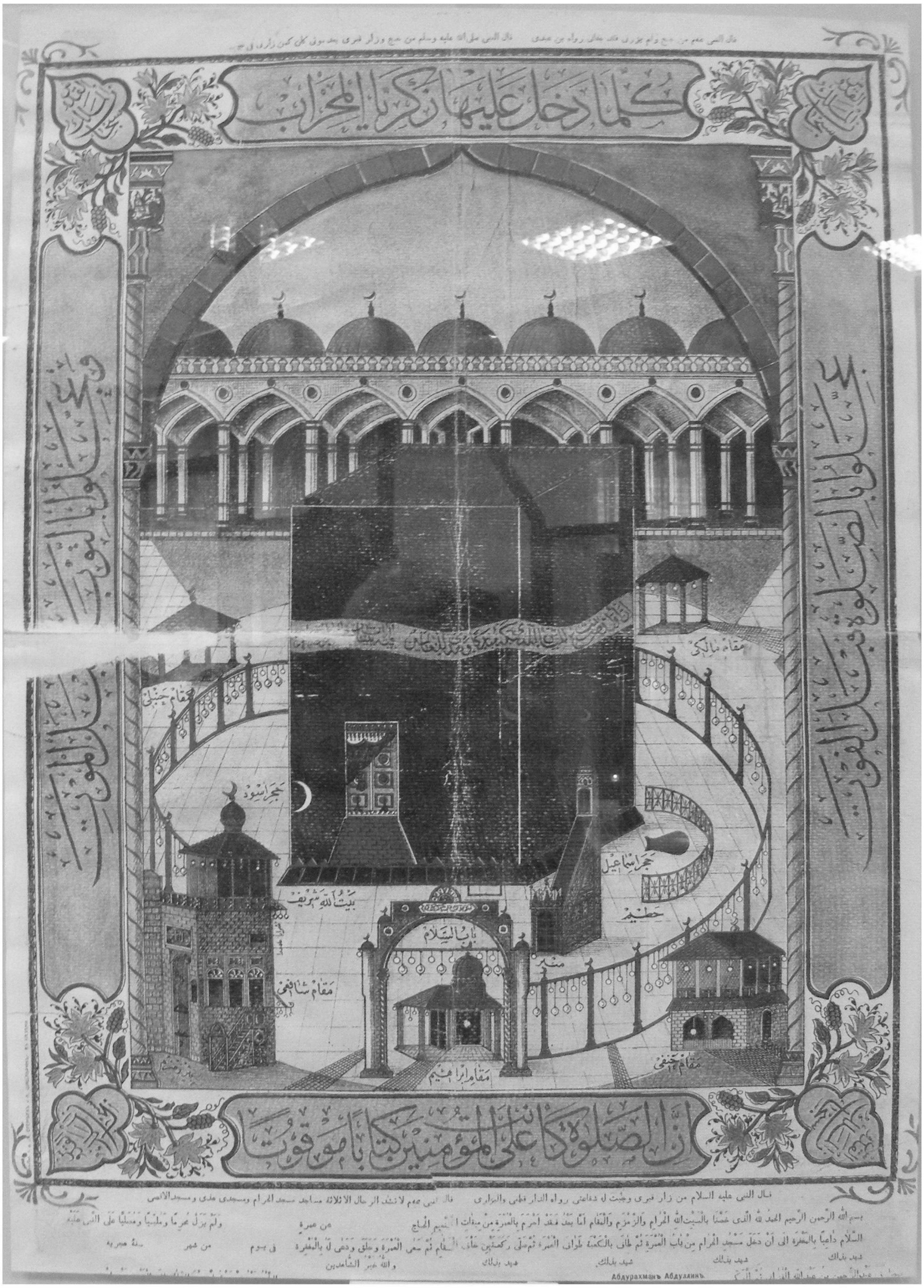

53
Бөгелмә шәһәре

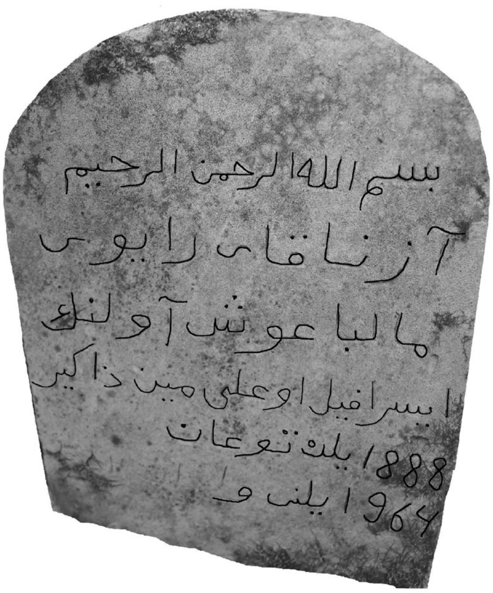

54

55

56

57

Бөгелмә шәһәре
Әсгать Закиров архивыннан

59
Бөгелмә шәһәре
Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

61

60

Бөгелмә шәһәре

Фоторәсемнәр Әсгать Закиров архивыннан алынды

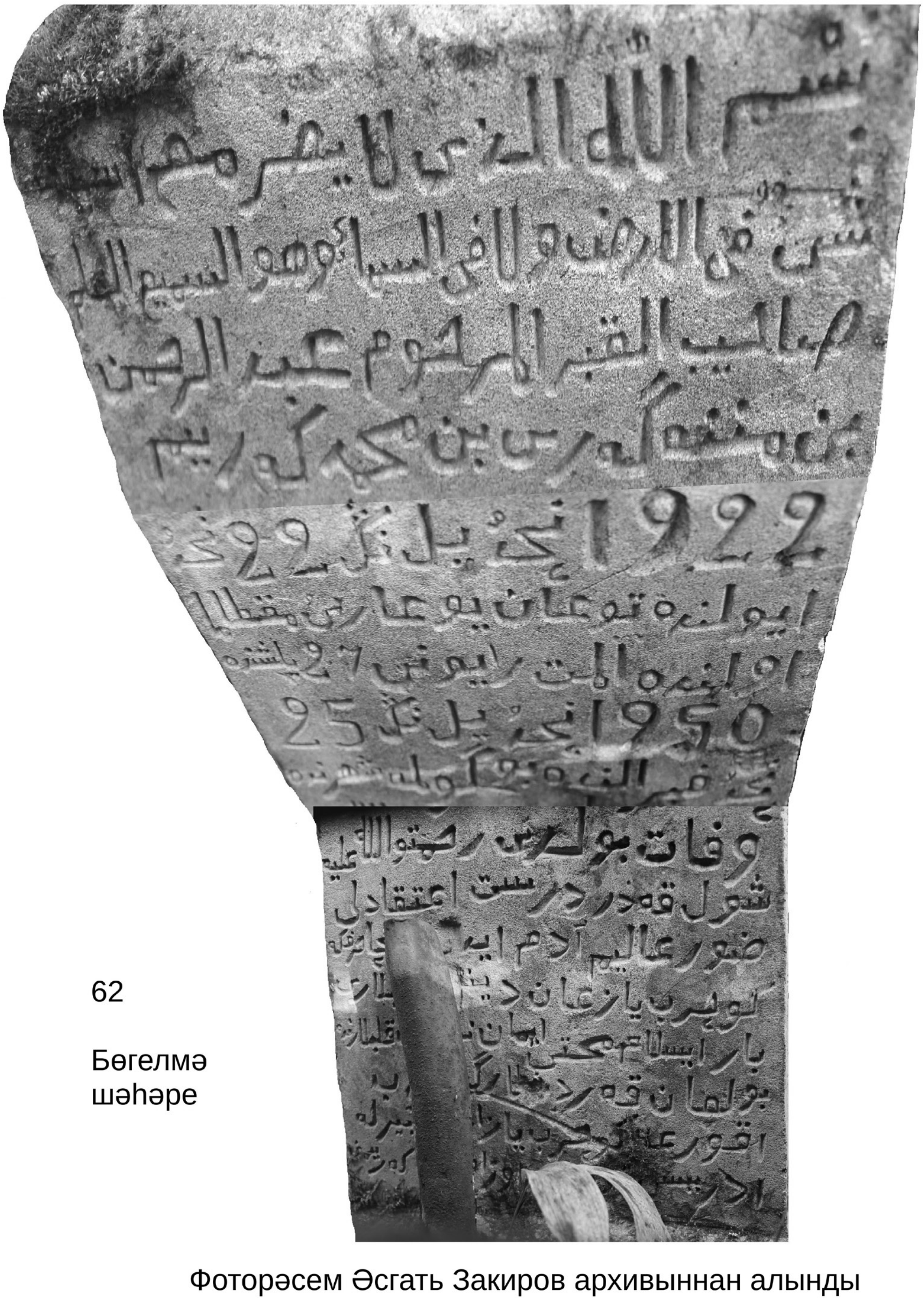

62

Бөгелмә шәһәре

Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

63

Бөгелмә шәһәре

Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

64

Бөгелмә шәһәре

Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

65

66

67

68

Бөгелмә шәһәре

Фоторәсемнәр Әсгать Закиров архивыннан алынды

69
Бөгелмә шәһәре
Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

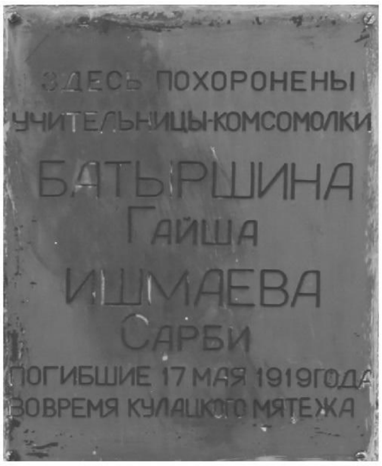

70
Бөгелмә шәһәре

Фоторәсемнәр Әсгать Закиров архивыннан алынды

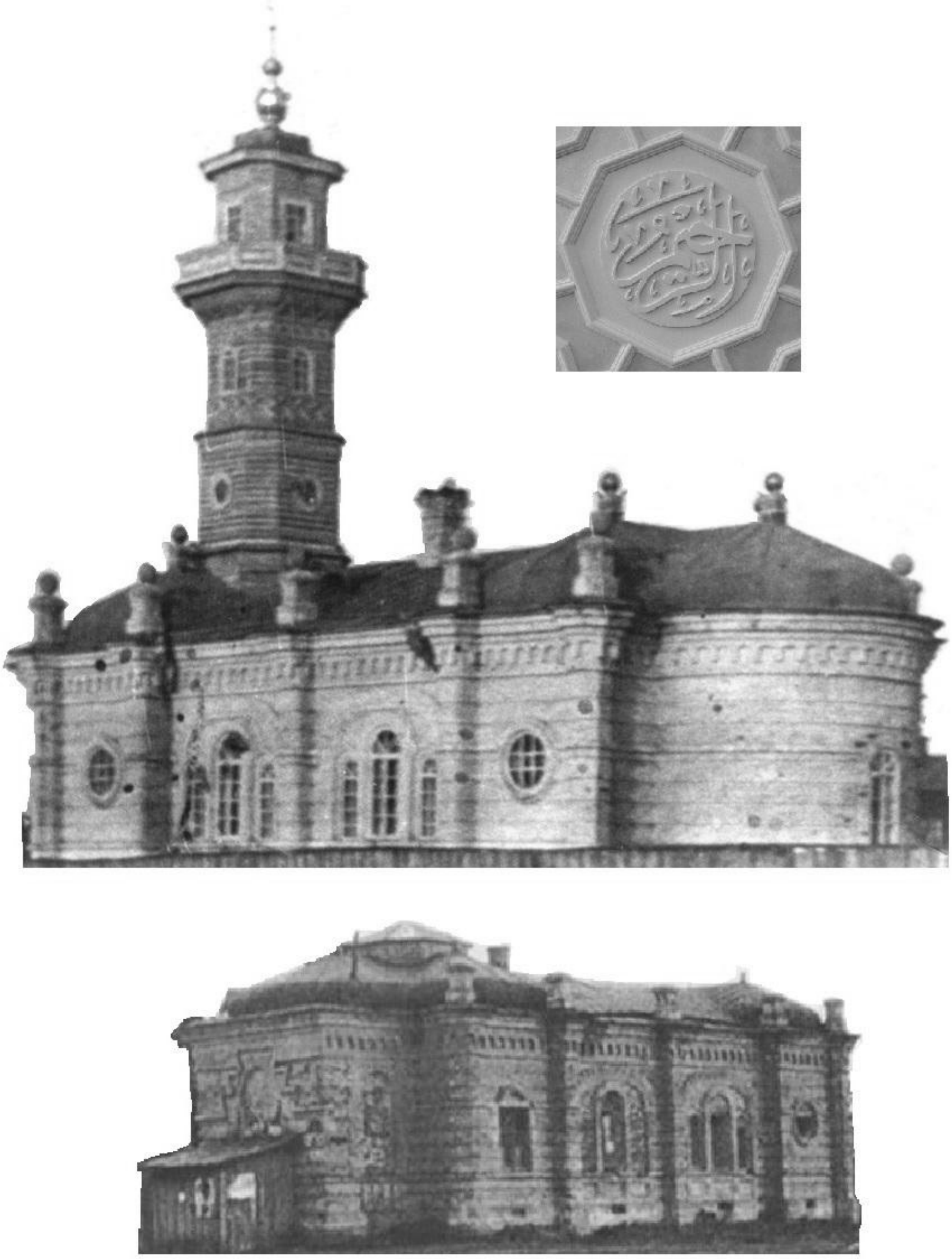

71

Бөгелмә шәһәре.
Сәүдәгәр Мөхәммәдшакир Габделләтыйф улы Хәкимов салдырган мәсҗид

72

73

74

75

Бөгелмә шәһәре

Фоторәсемнәр Әсгать Закиров архивыннан алынды

76
Бөгелмә шәһәре

77
Бөгелмә шәһәре
Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

78
Бөгелмә шәһәре
Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

79
Бөгелмә шәһәре
Фоторәсем Әсгать Закиров архивыннан алынды

80

Минһаҗеддин Минигалиев (1857-1932), Самара губернасының IV нче Дәүләт Думасы әгъзасы (1912-1917 еллар)

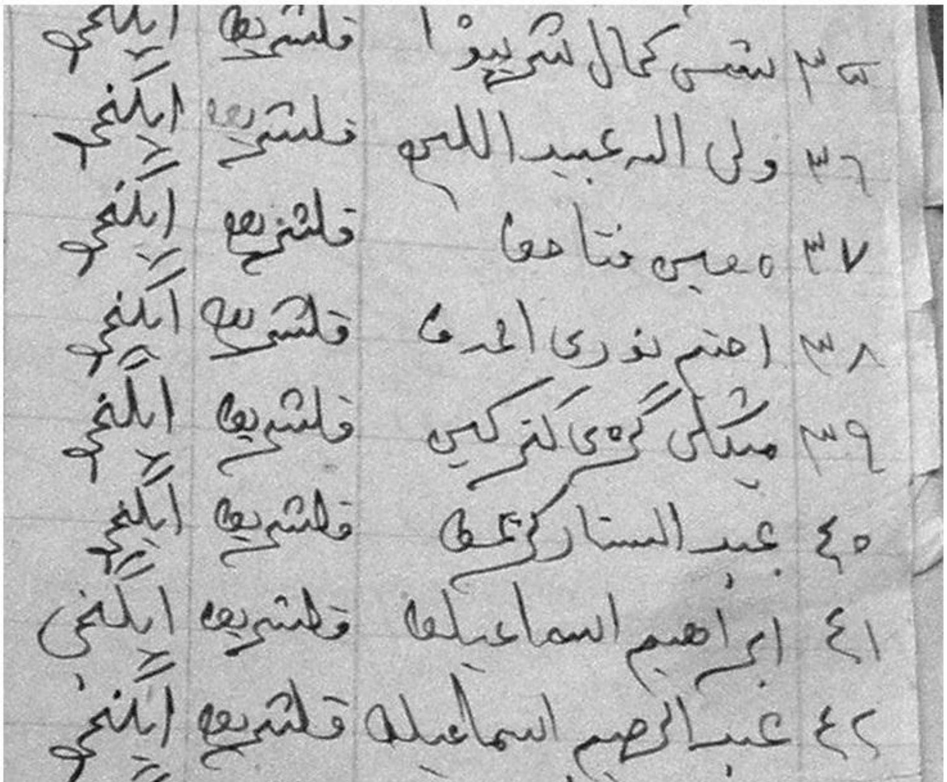

81

Кятиб Юлдашев кульязмасы

Бөгелмә шәһәре

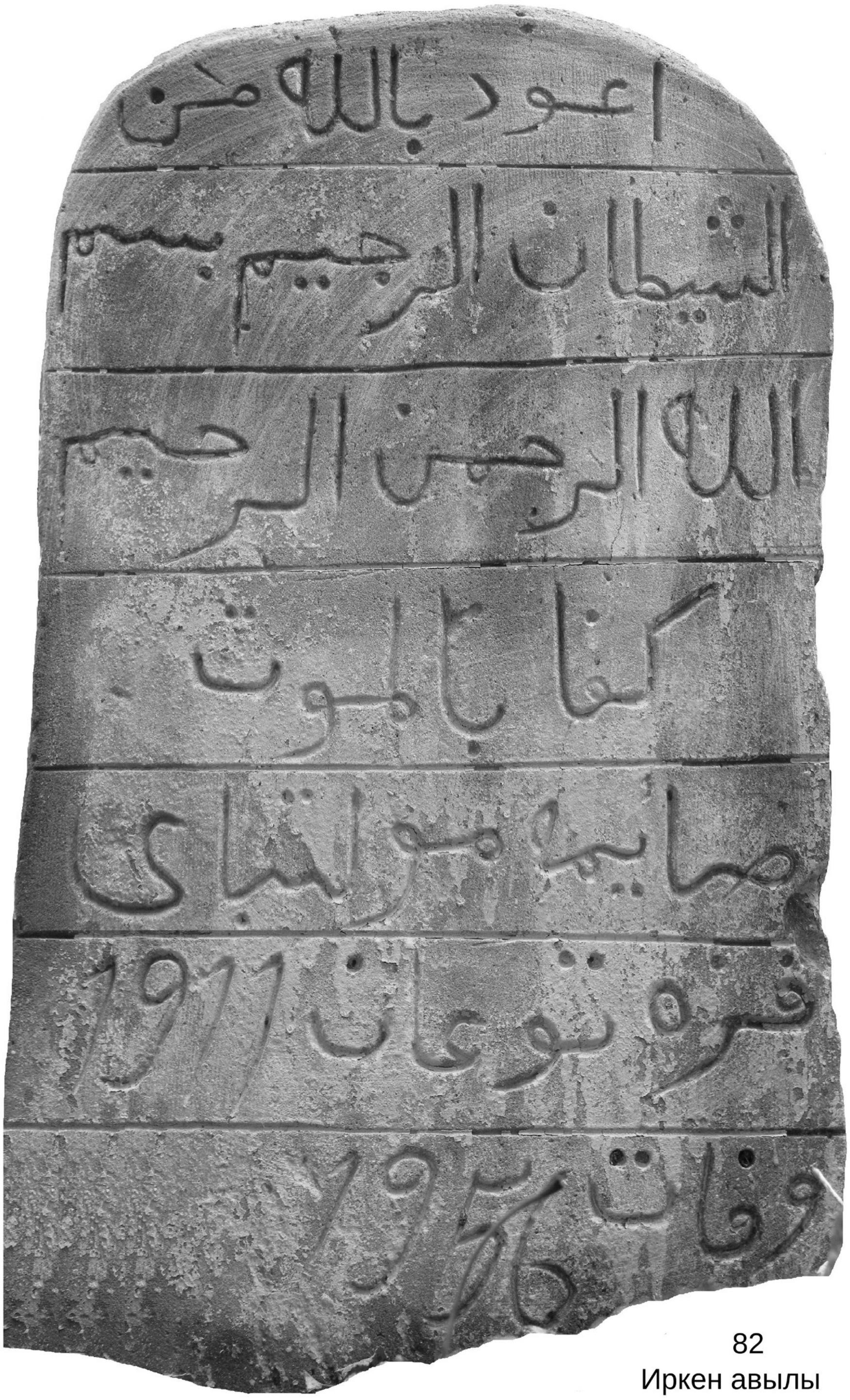

82
Иркен авылы

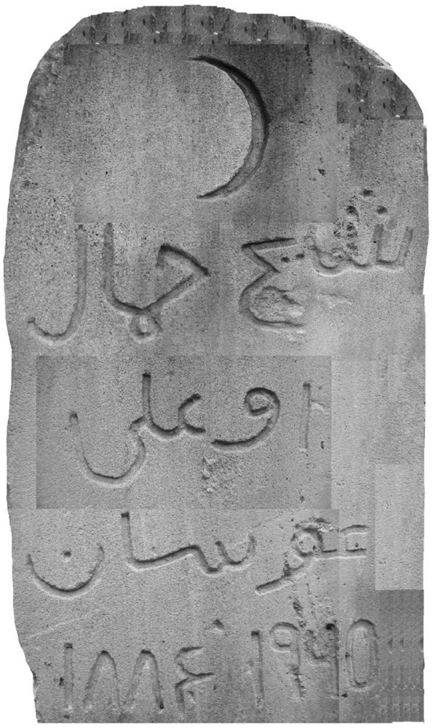

83

84

85

86

Иркен авылы

87
Иркен авылы

88

89

90
Иркен авылы

91

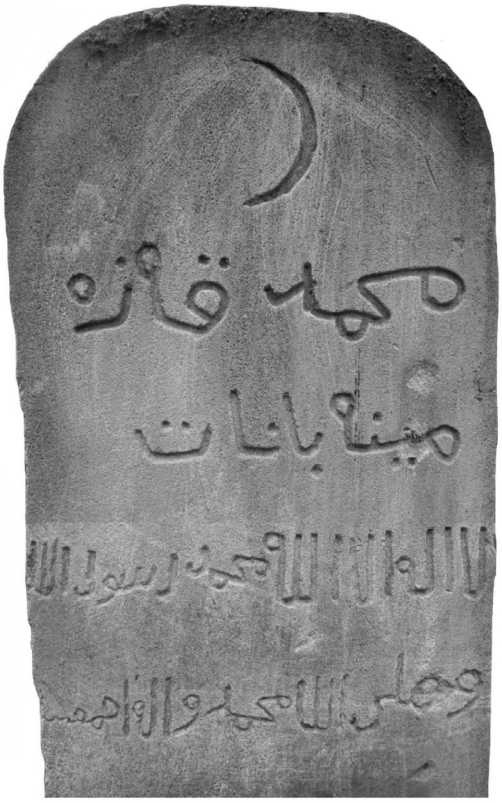

92

93

94

Иркен авылы

94

95
Иркен авылы

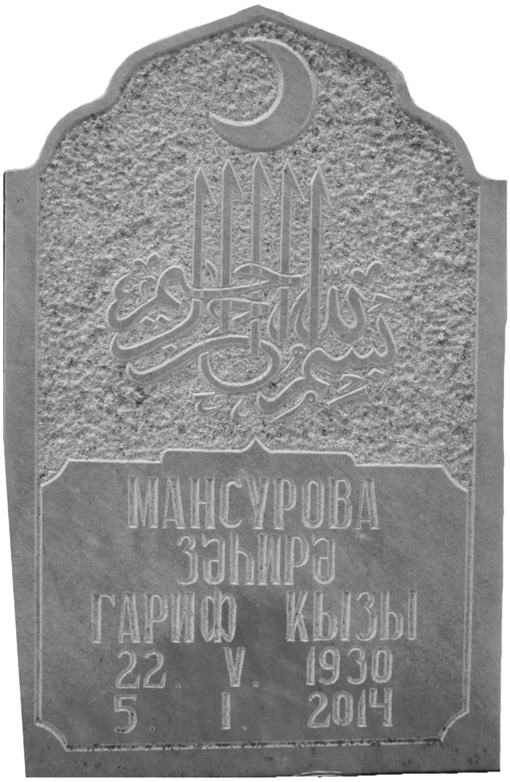

97

98

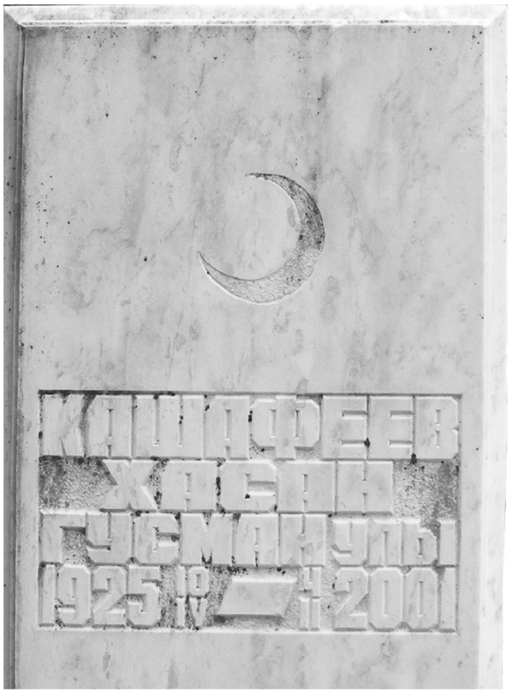

99

100

Иркен авылы

101
Карабаш авылы

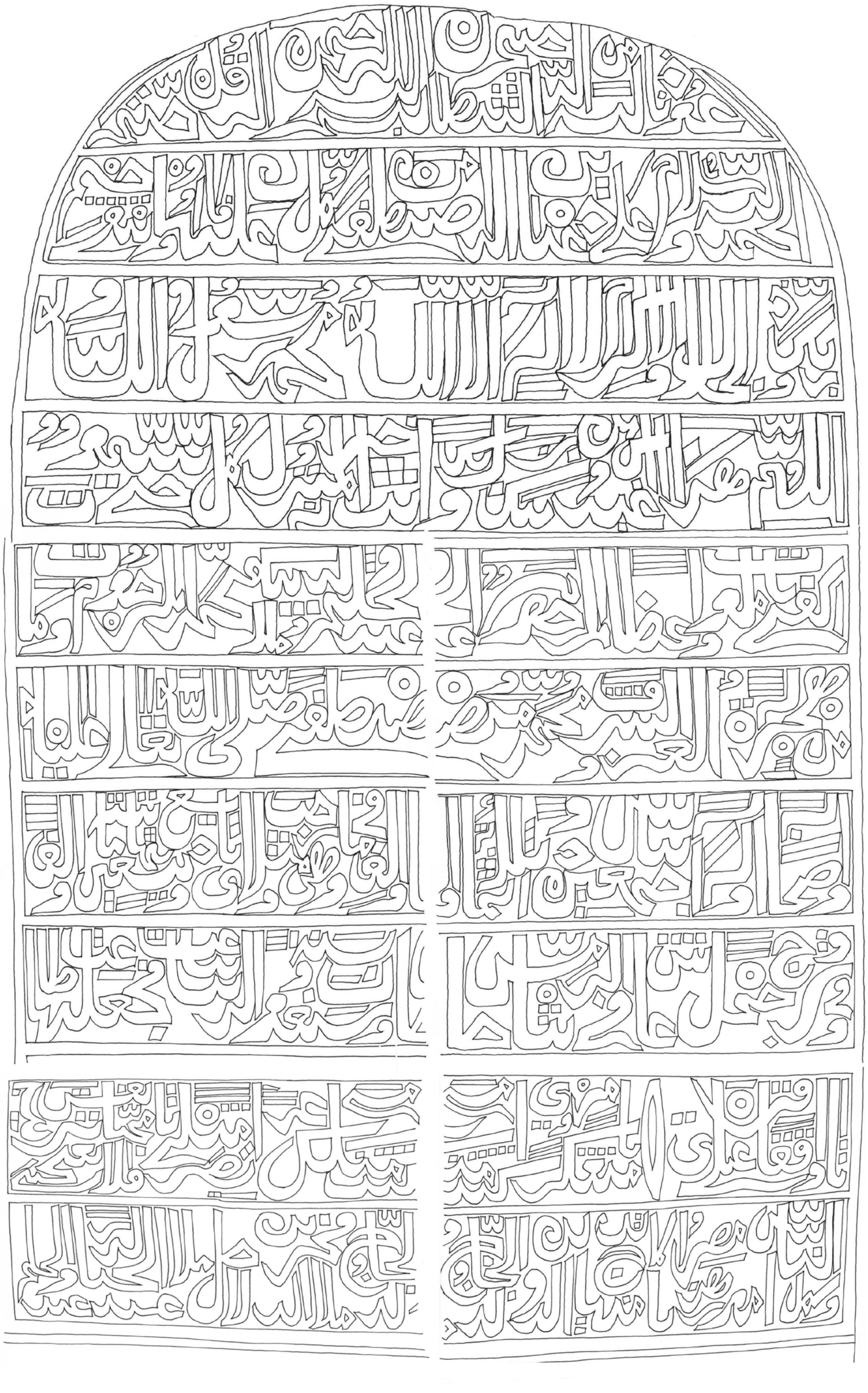

101
Карабаш авылы

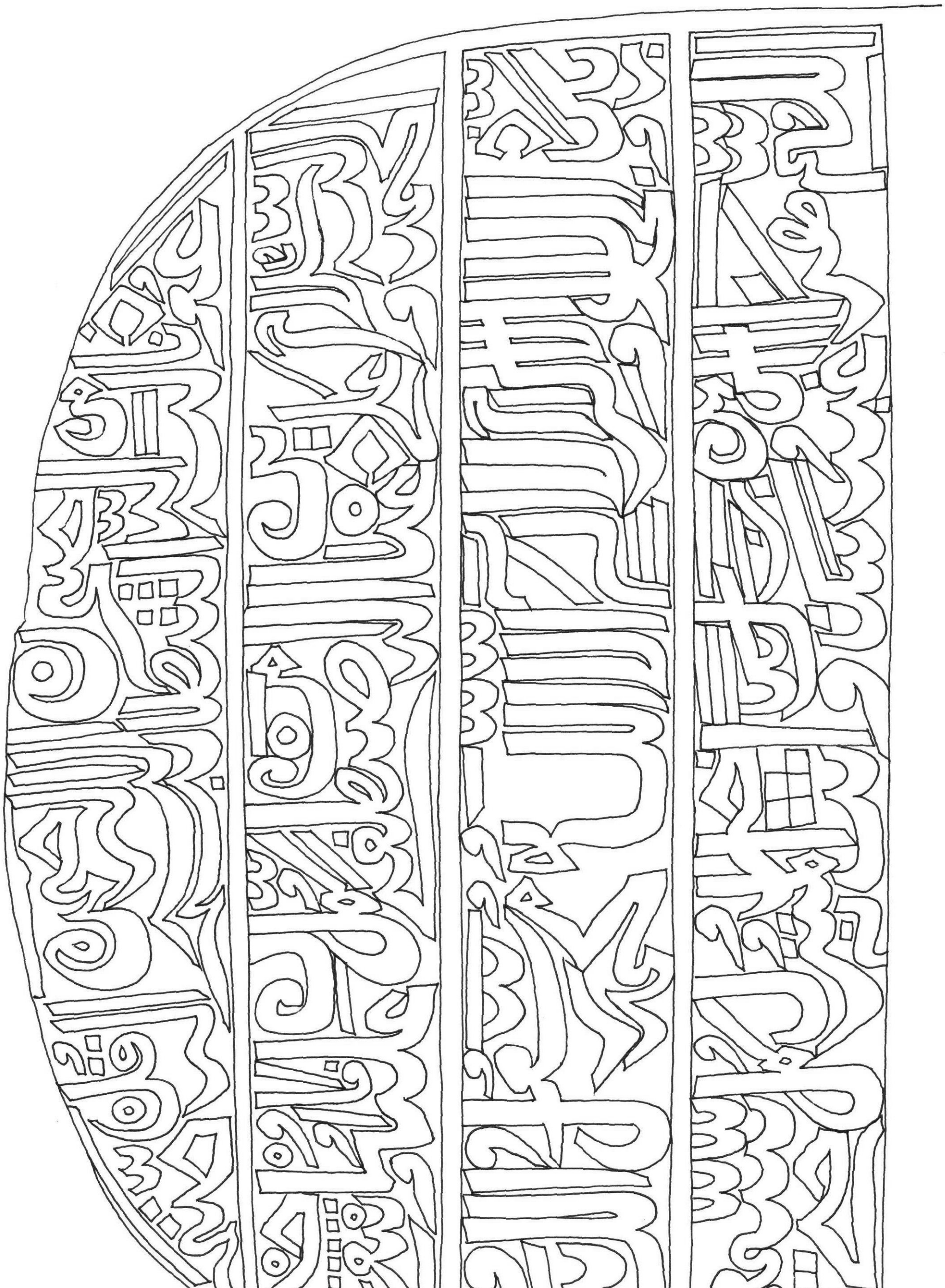

101
Карабаш авылы

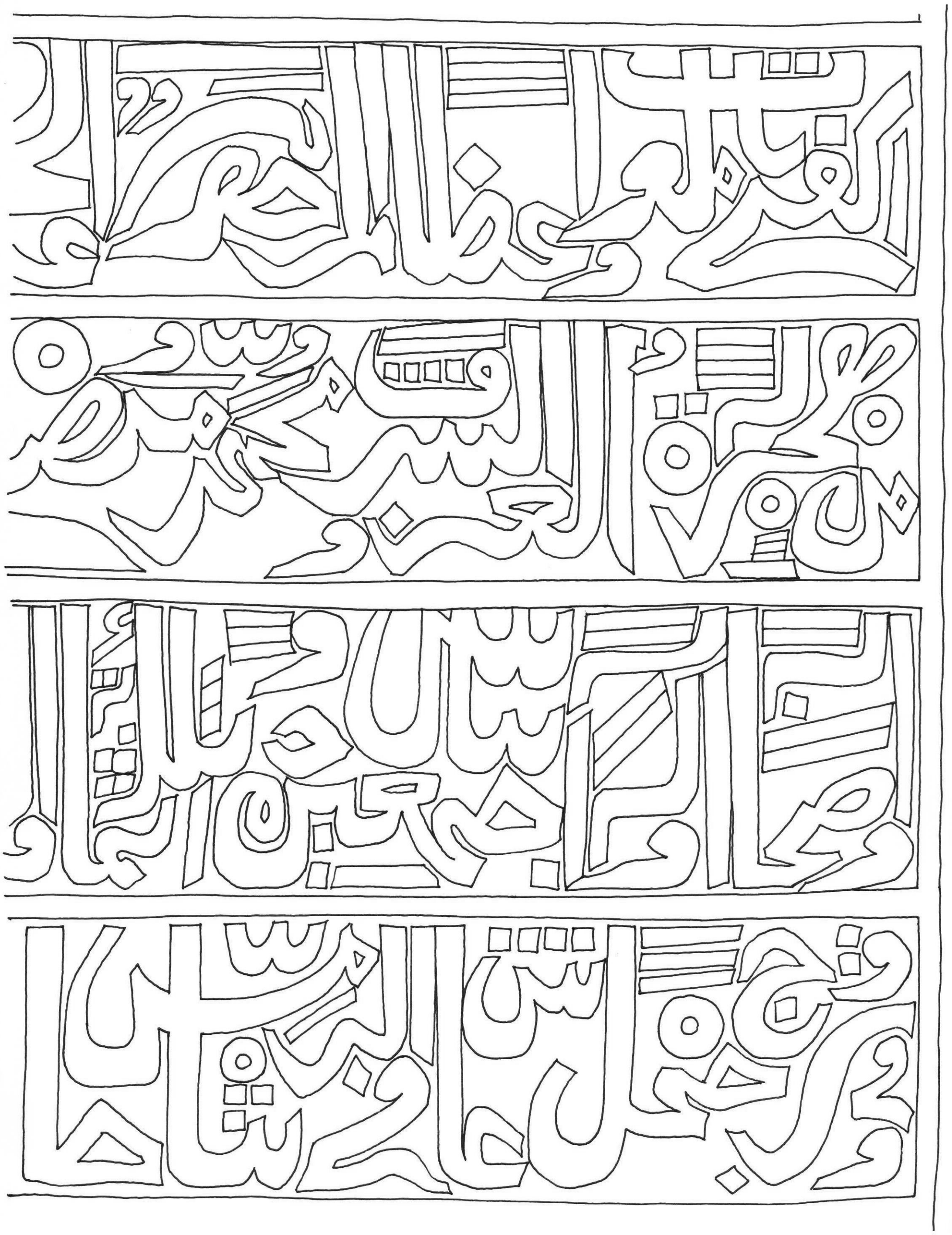

101

Карабаш авылы

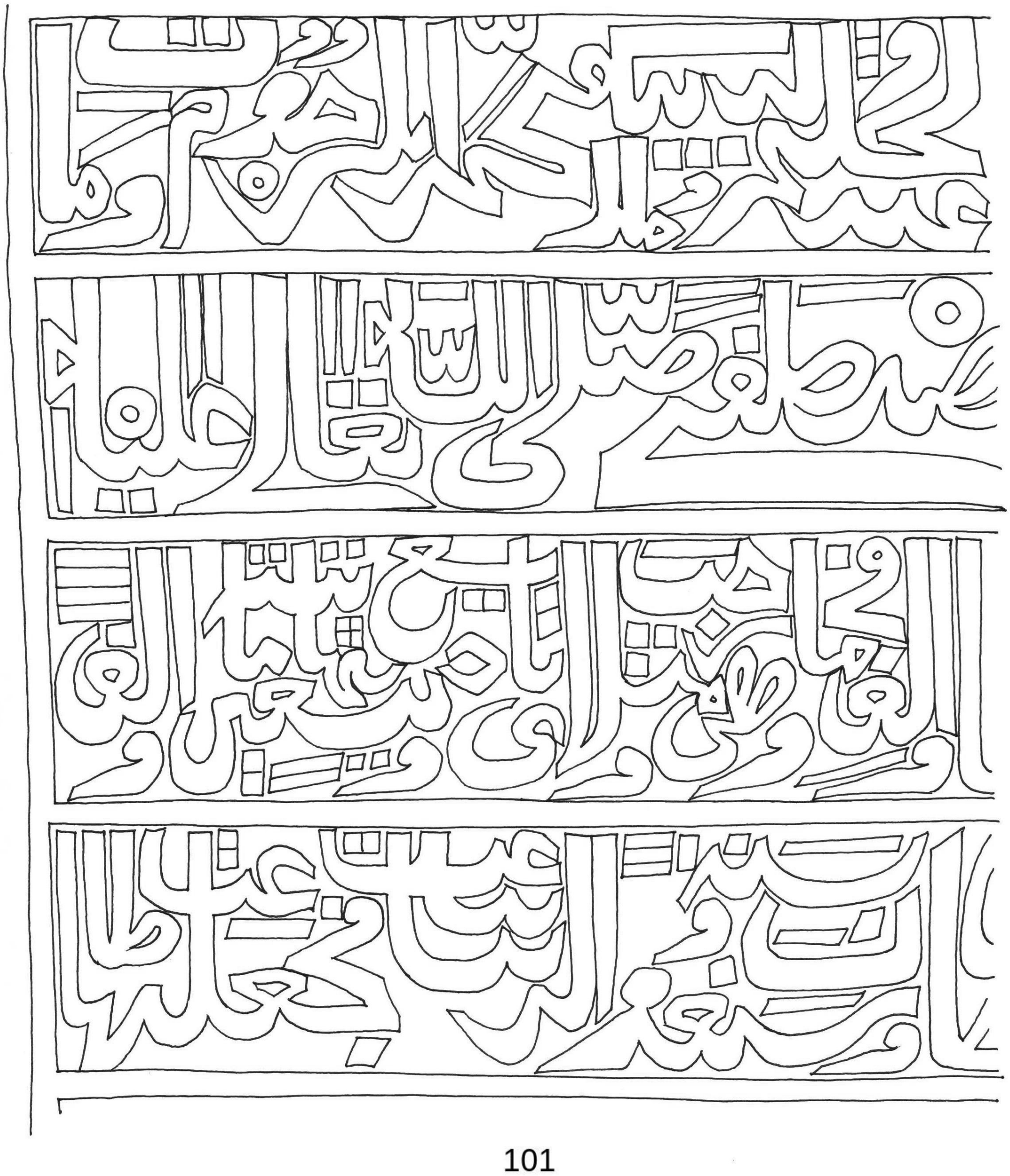

101
Карабаш авылы

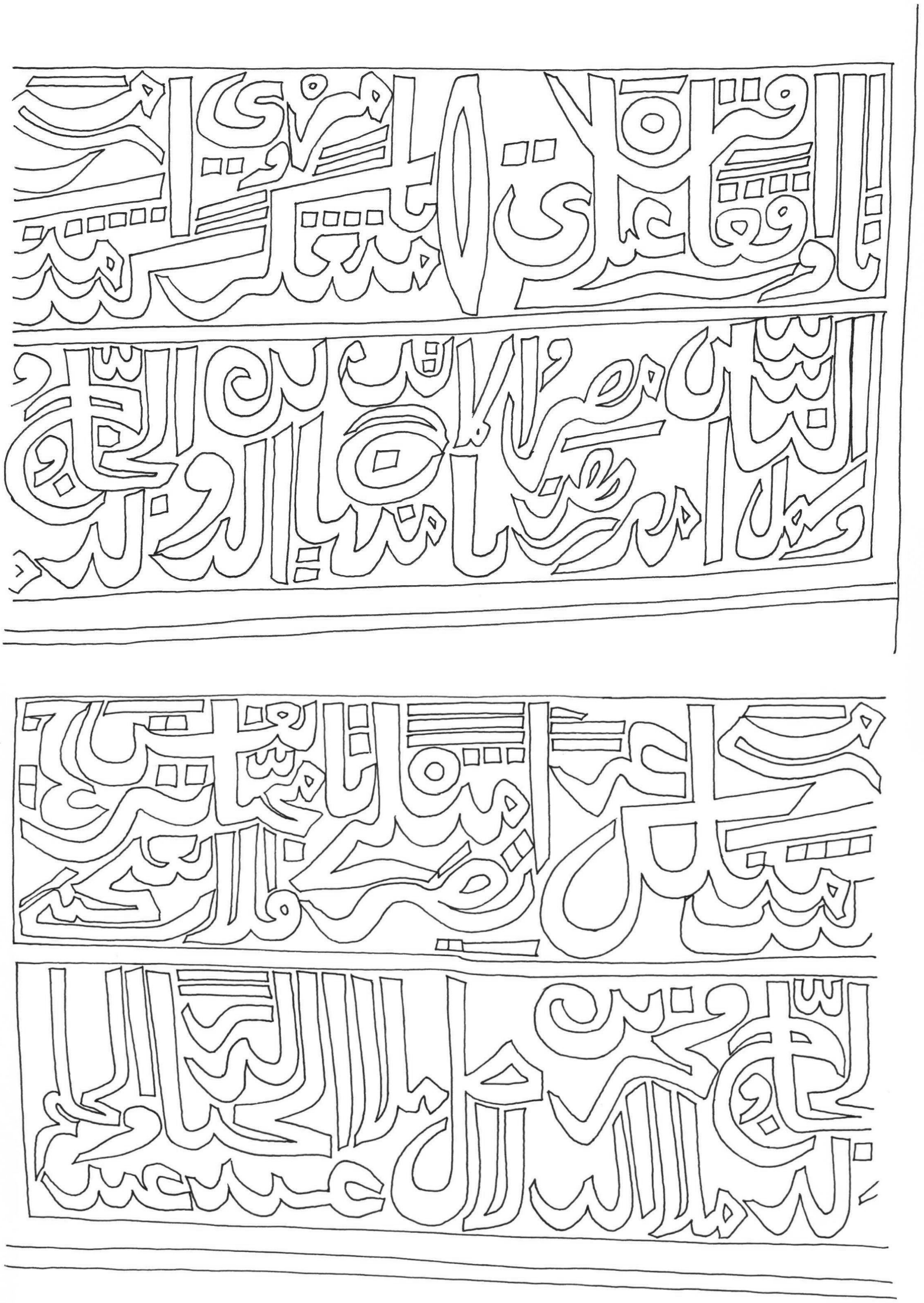

101
Карабаш авылы

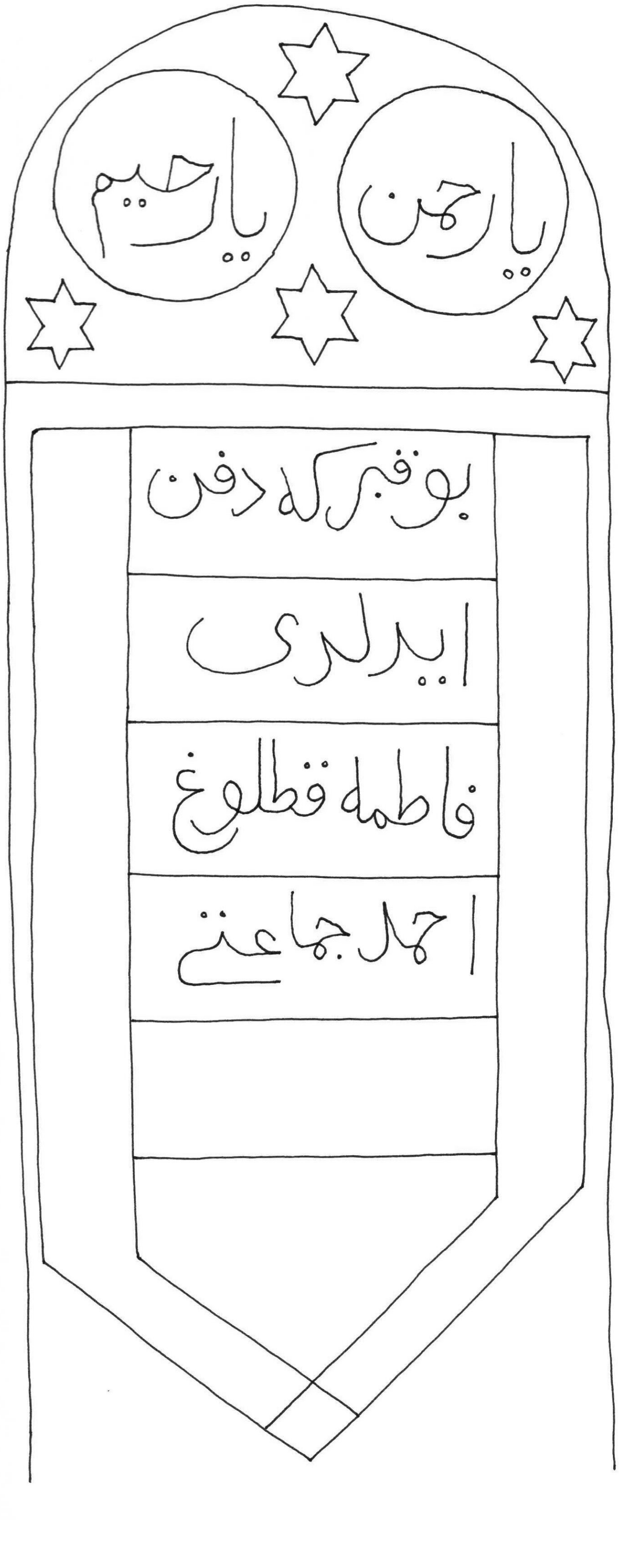

102

یا رحمن
یا رحیم
بو قبرکه دفن
ایدلدی
فاطمه قتلوغ

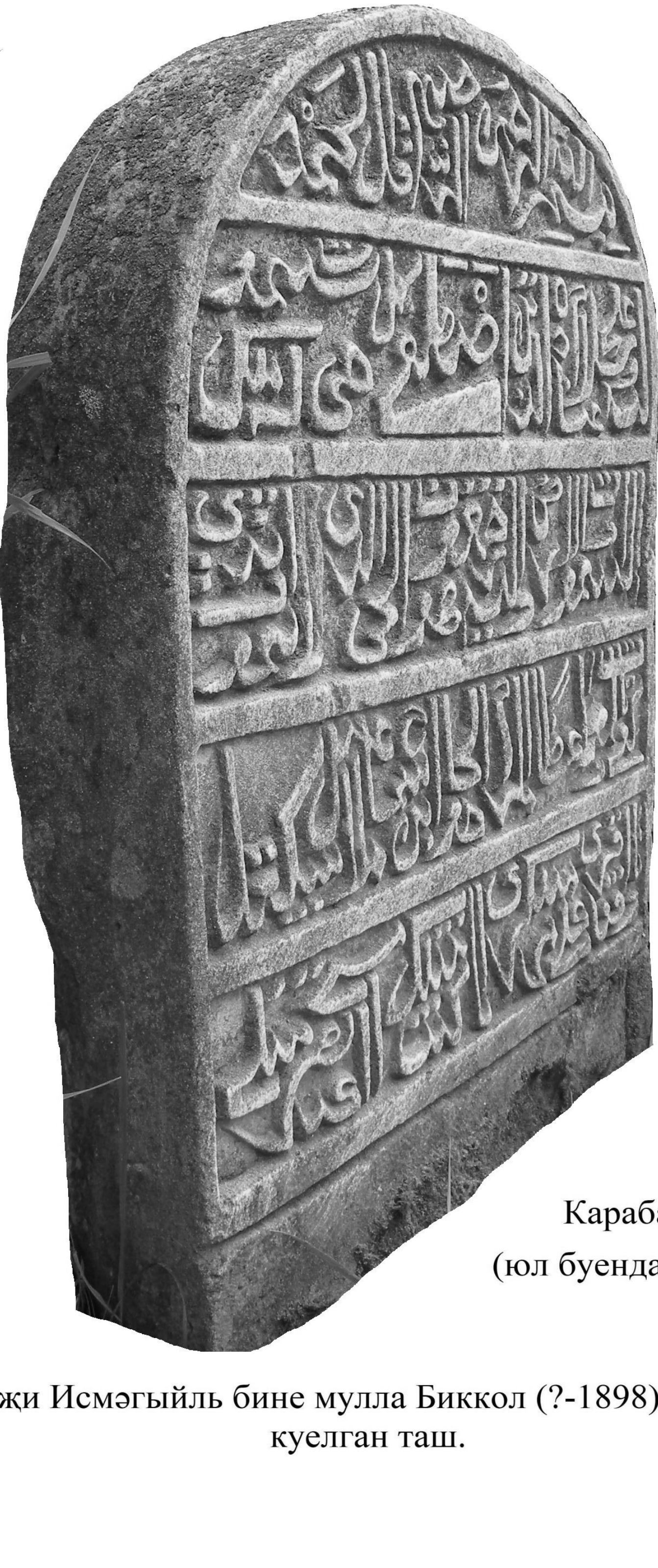

103=А

Карабаш авылы

(юл буендагы зират).

Хаҗи Исмәгыйль бине мулла Биккол (?-1898) каберенә куелган таш.

103=B

Карабаш авылы, 1 нче зират

103=А
Карабаш авылы

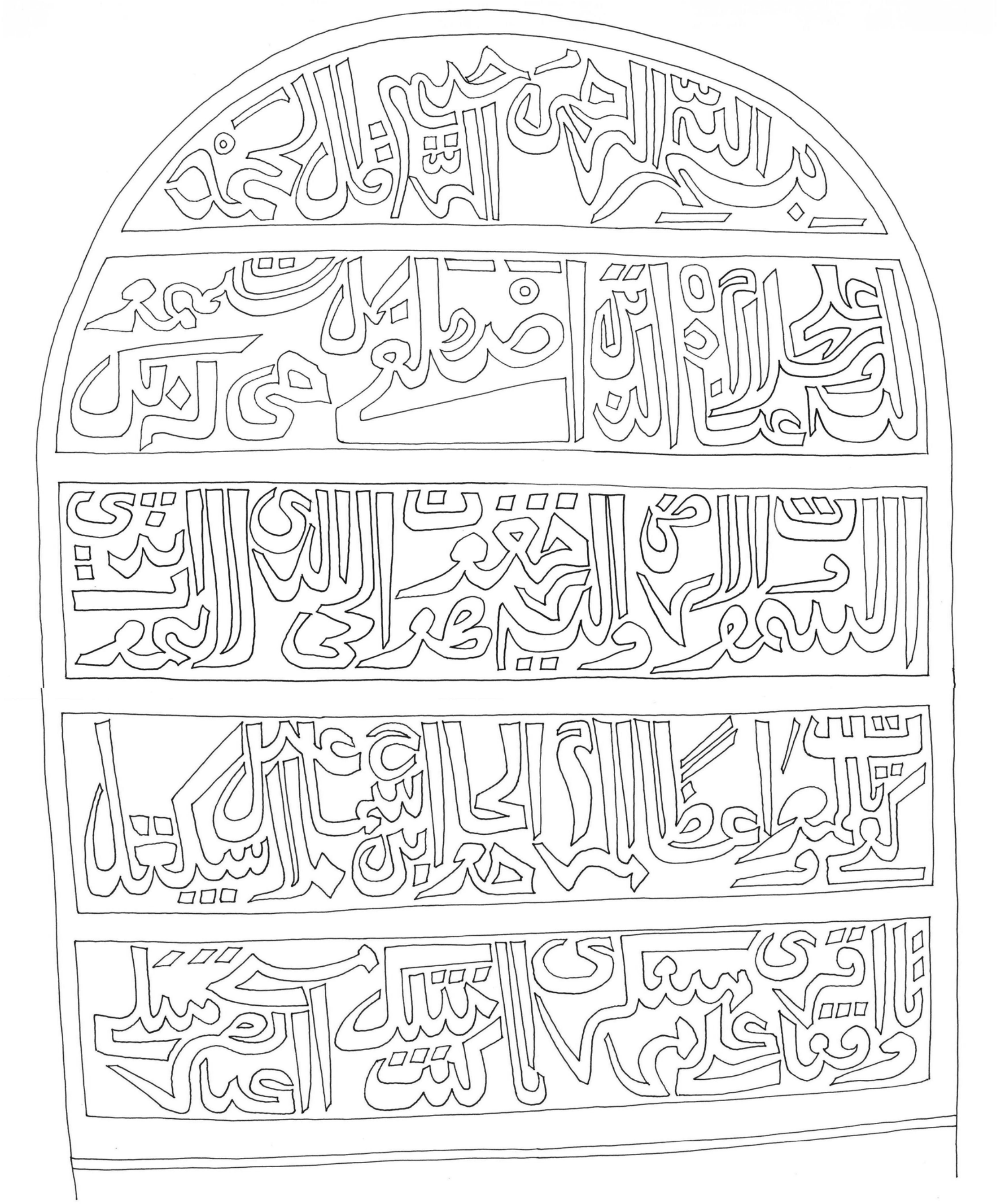

103
Карабаш авылы

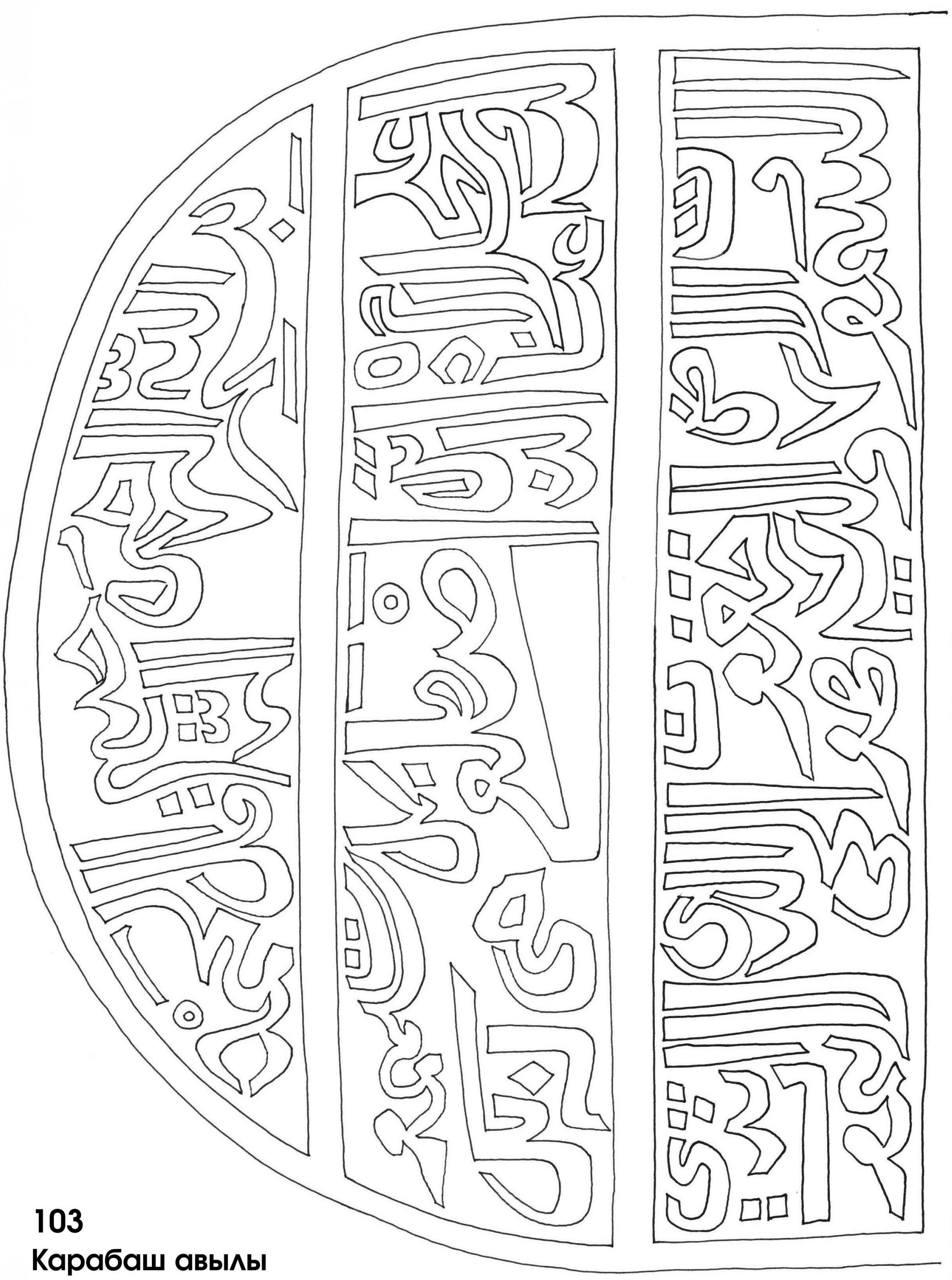

103
Карабаш авылы

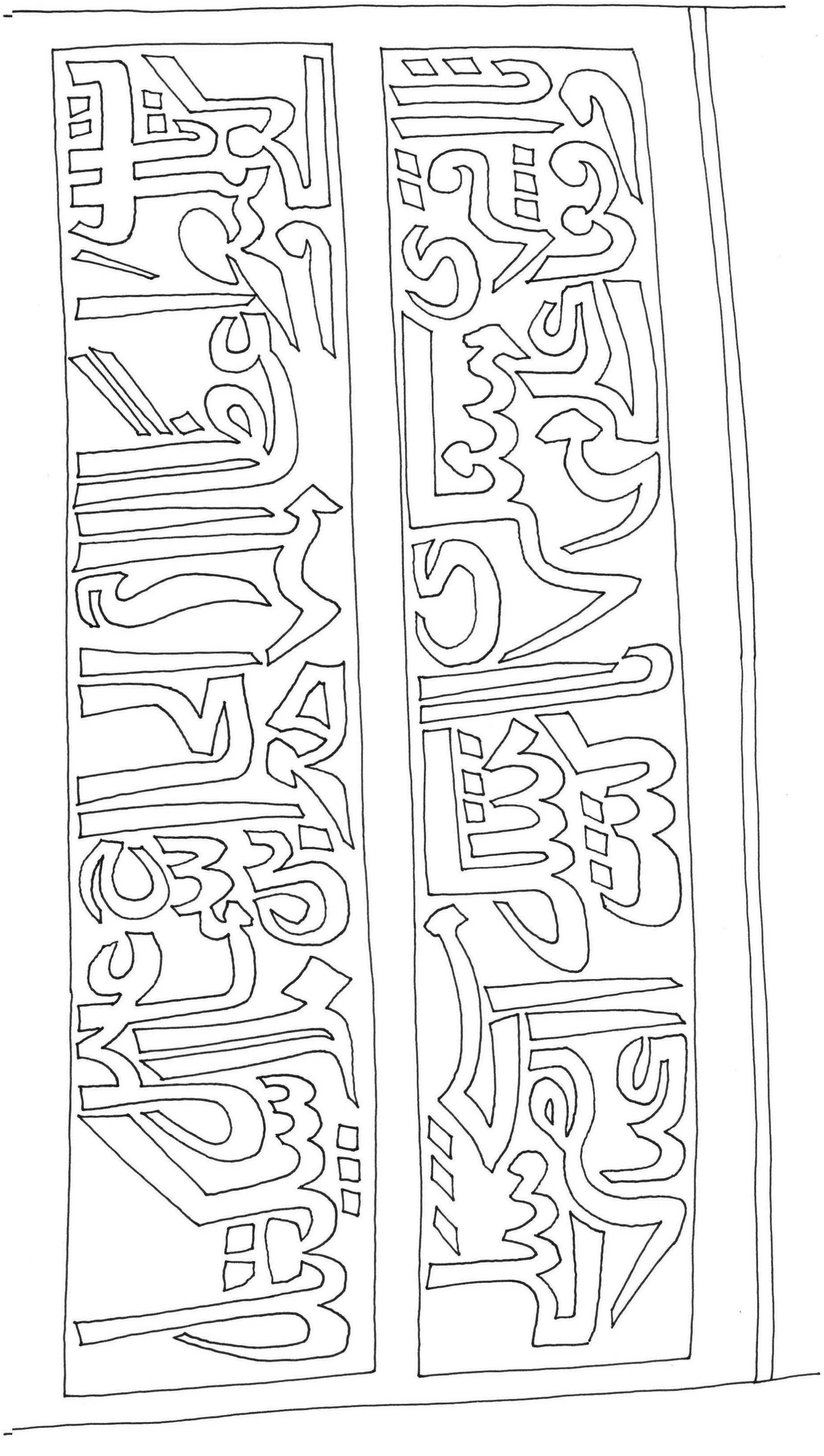

103
Карабаш авылы

103=В
Карабаш авылы

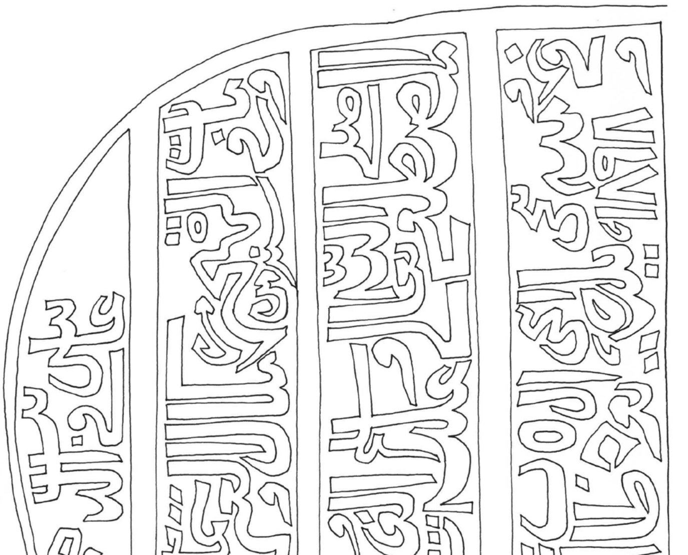

103=В
Карабаш авылы

104=A
Карабаш авылы

104=А
Карабаш авылы

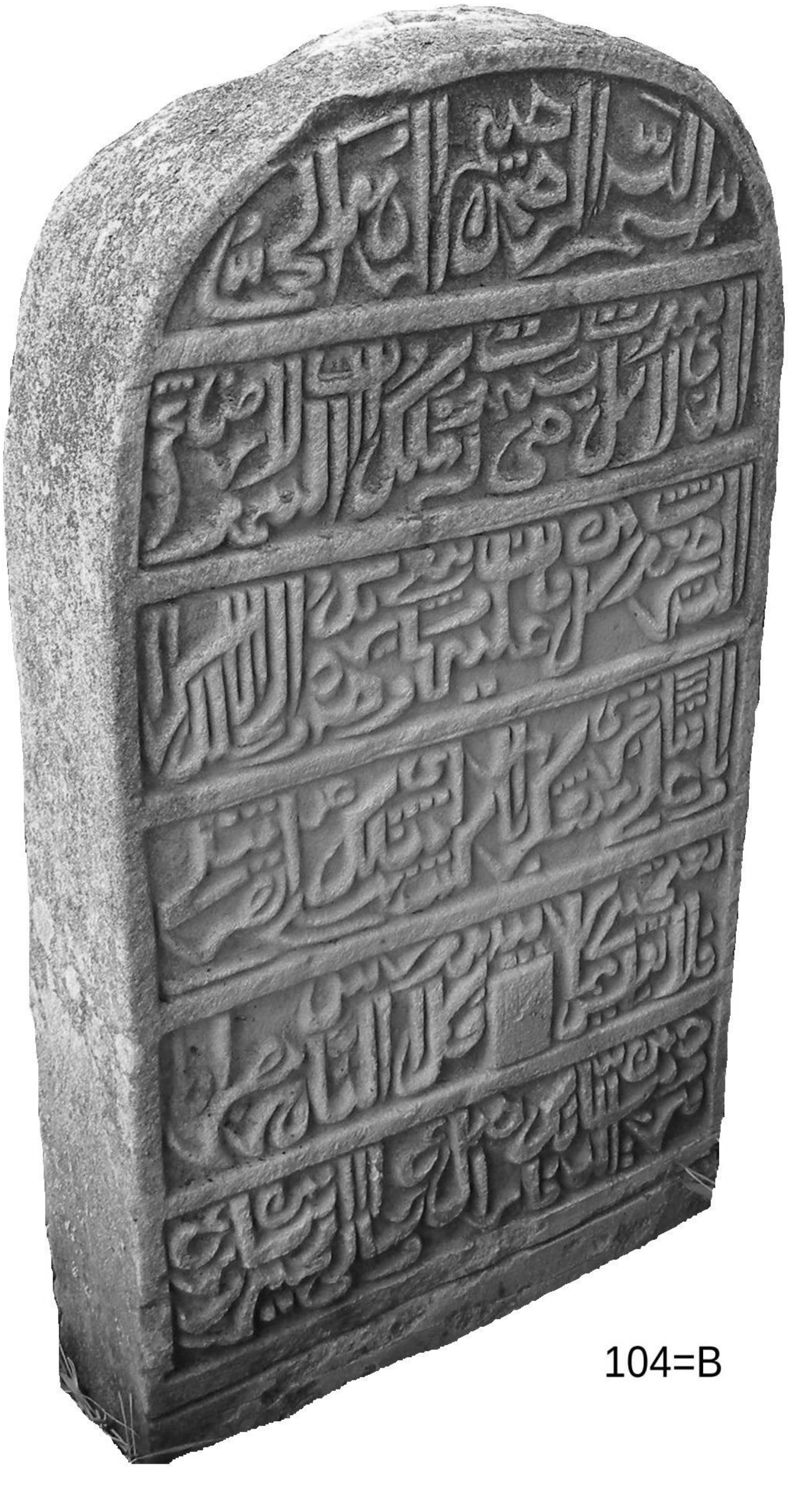

104=B

Карабаш авылы, 1 нче зират

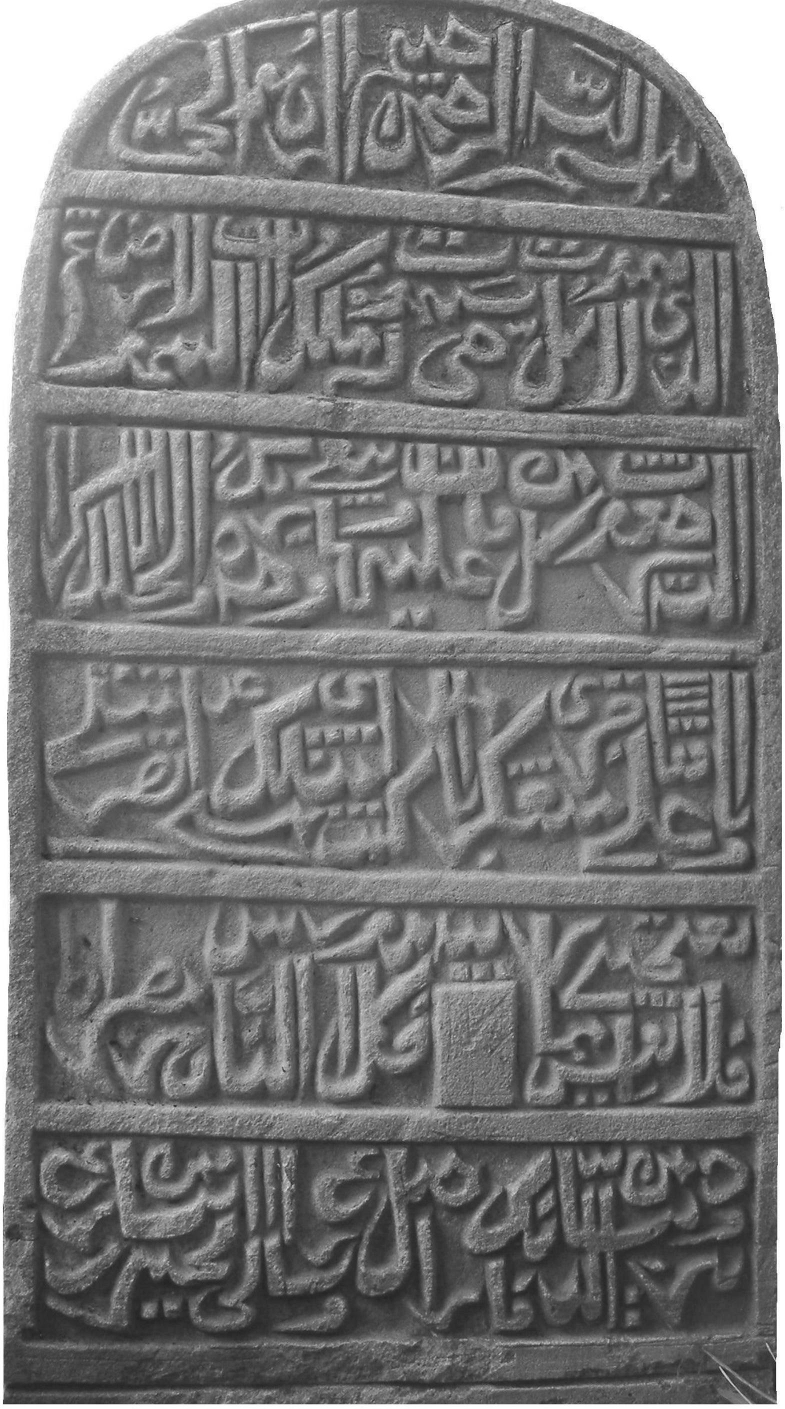

104=В
Карабаш авылы, 1 нче зират

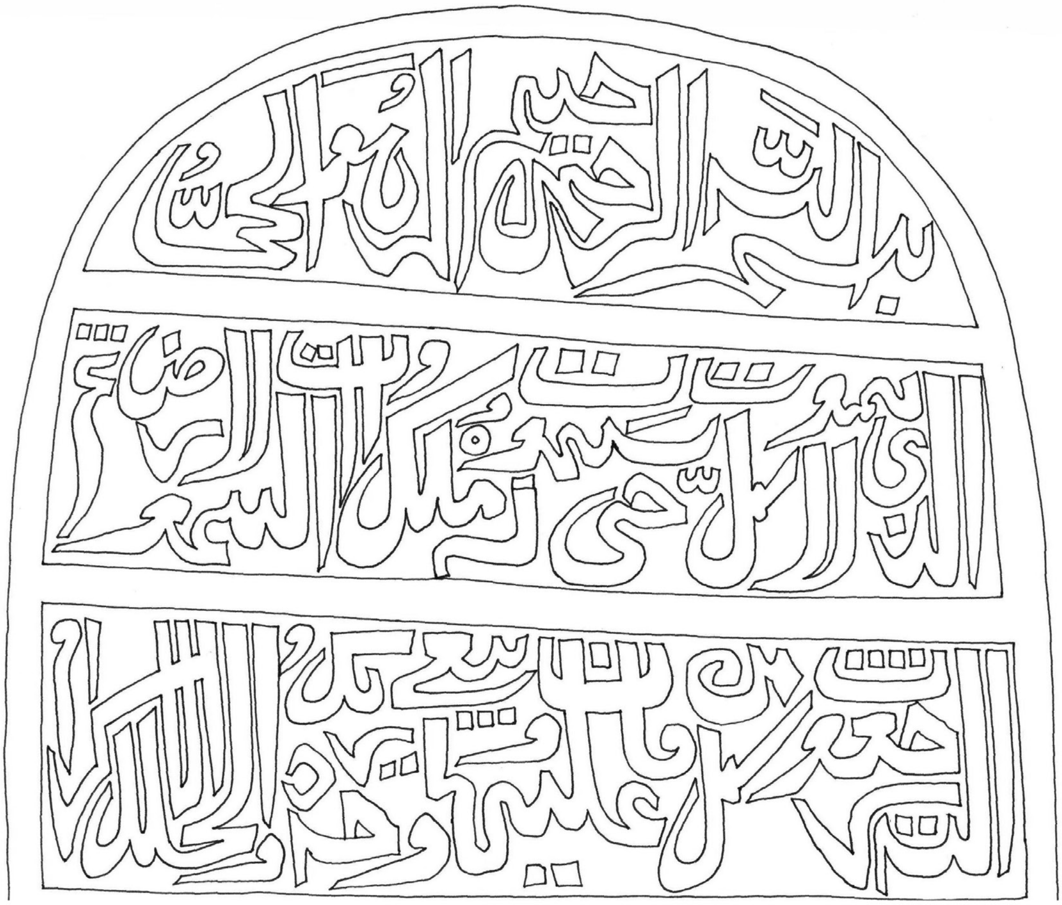

104=В
Карабаш авылы

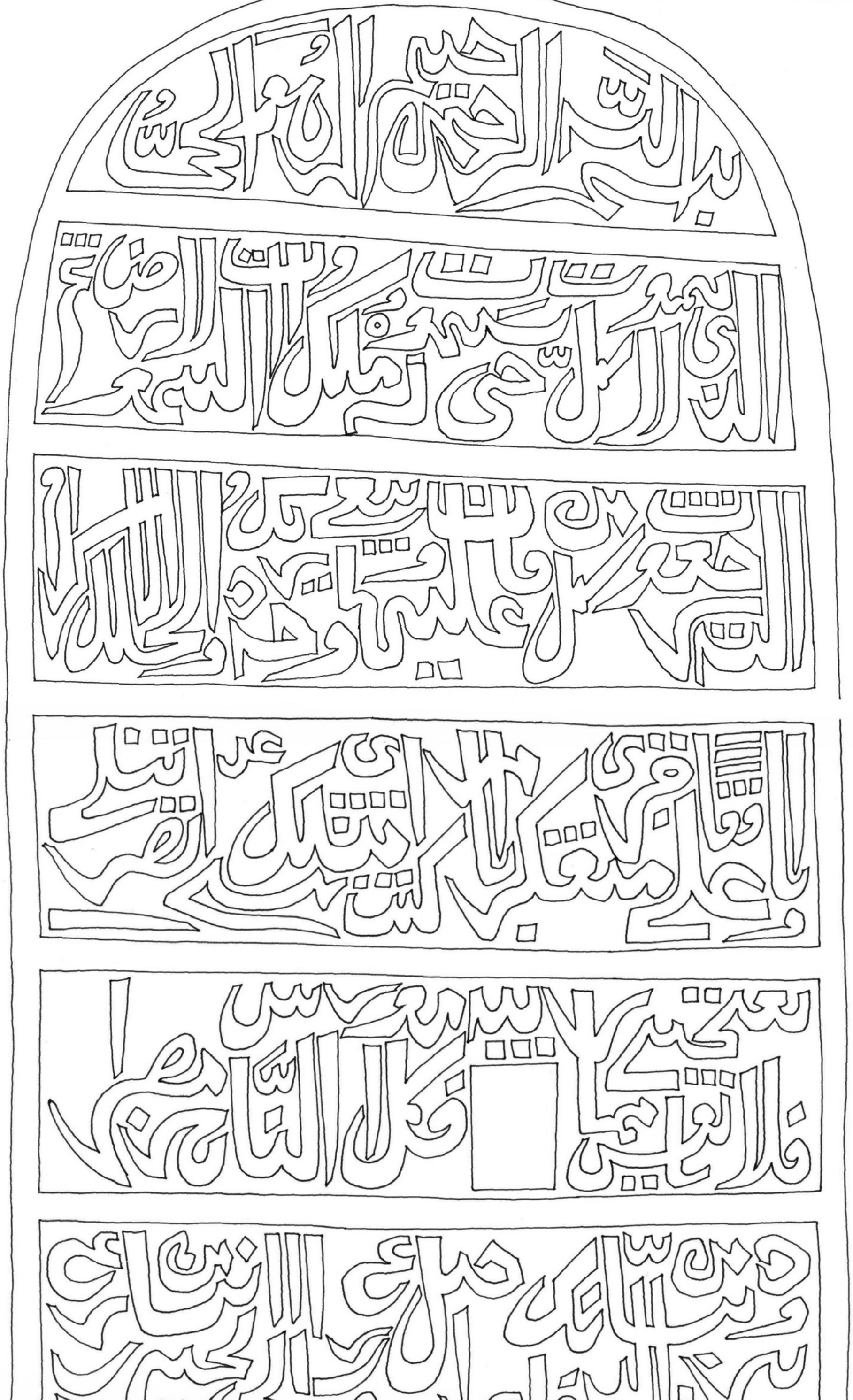

104=В
Карабаш авылы

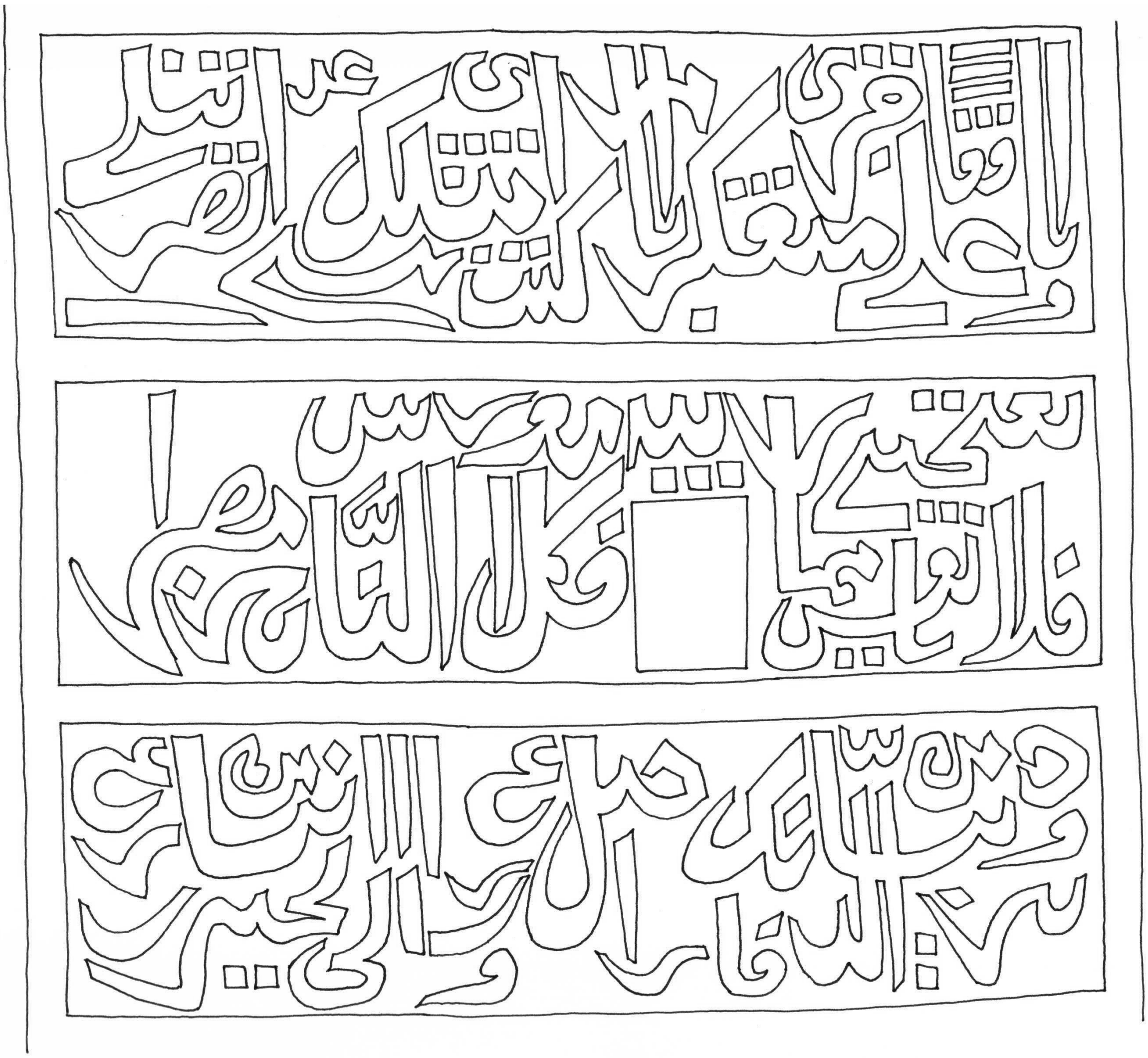

104=A=6

105=А
Карабаш авылы (юл буендагы зират).
Мулла Әхмәдшаһ бине мулла Биккол (?-1902)
каберенә куелган таш.

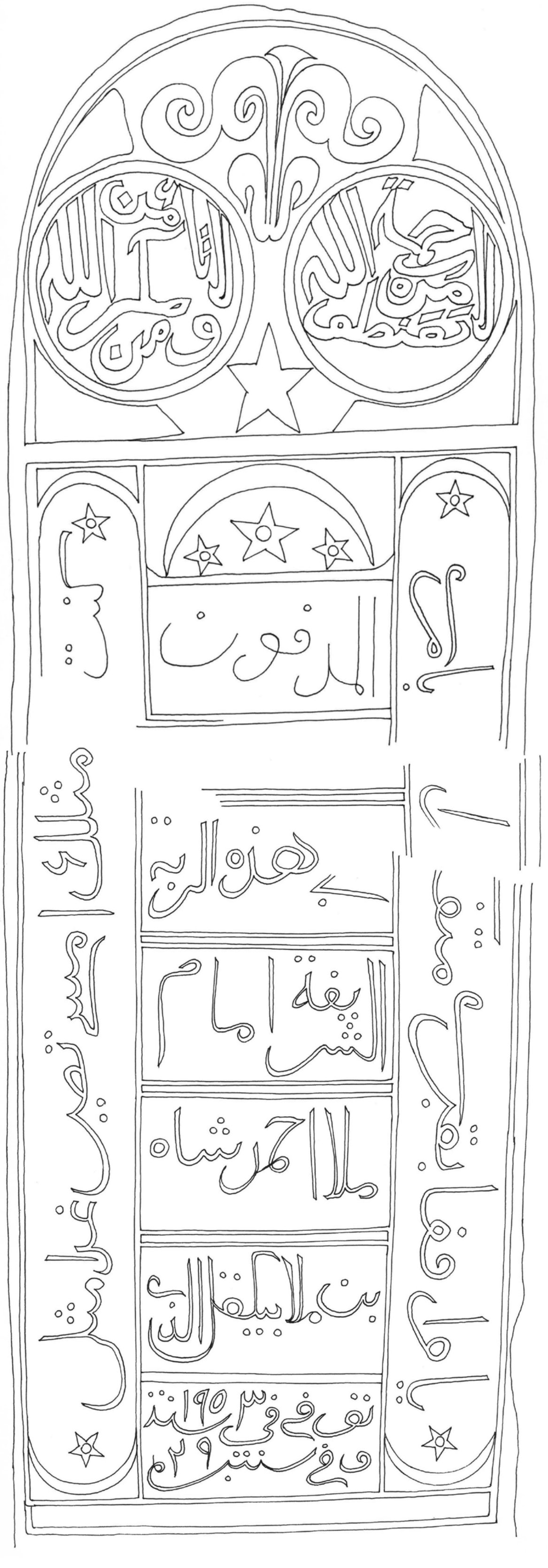

105

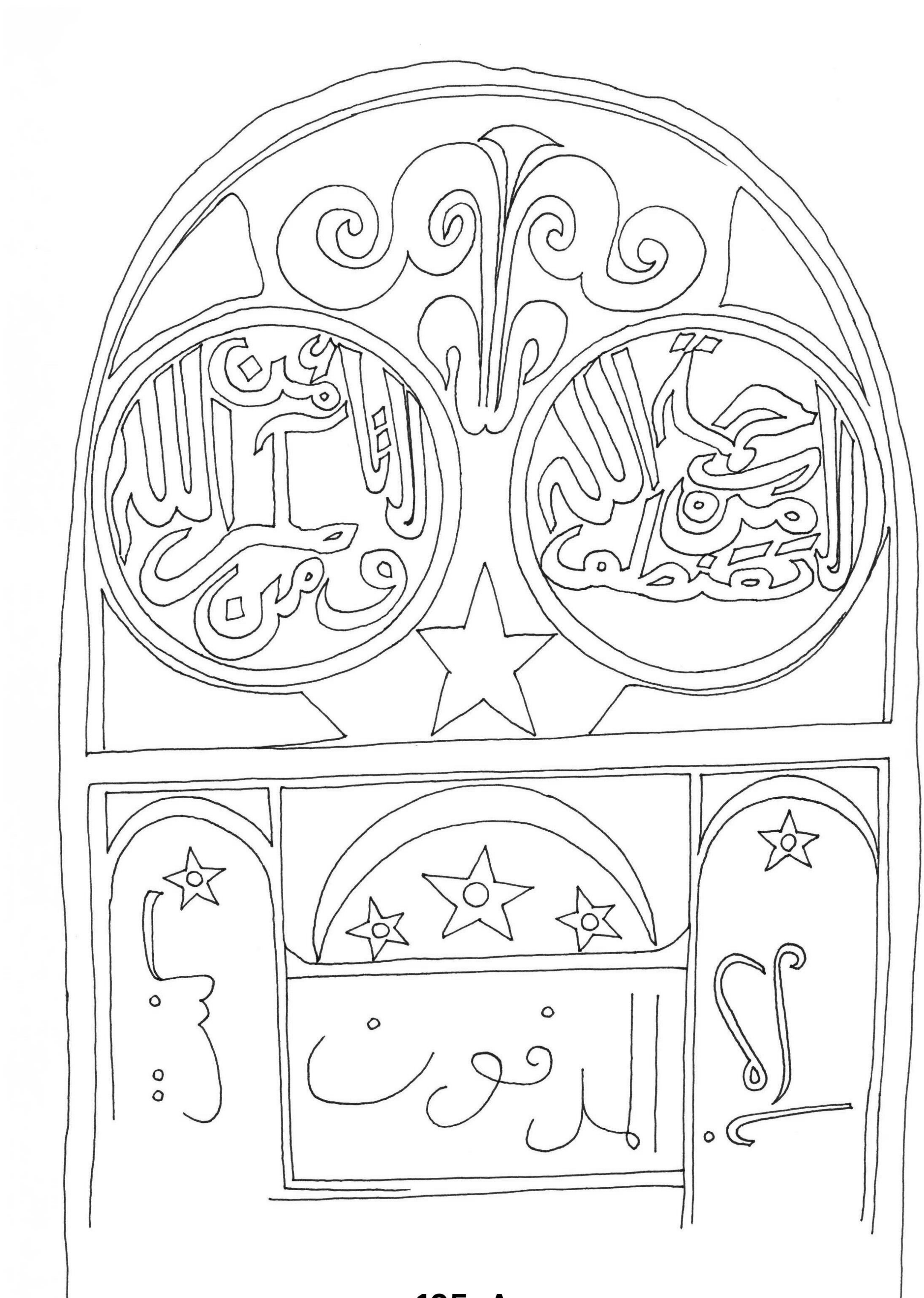

105=A=a

105=A=a
Карабаш авылы (юл буендагы зират).
Мулла Әхмәдшаһ бине мулла Биккол (?-1902)
каберенә куелган таш.

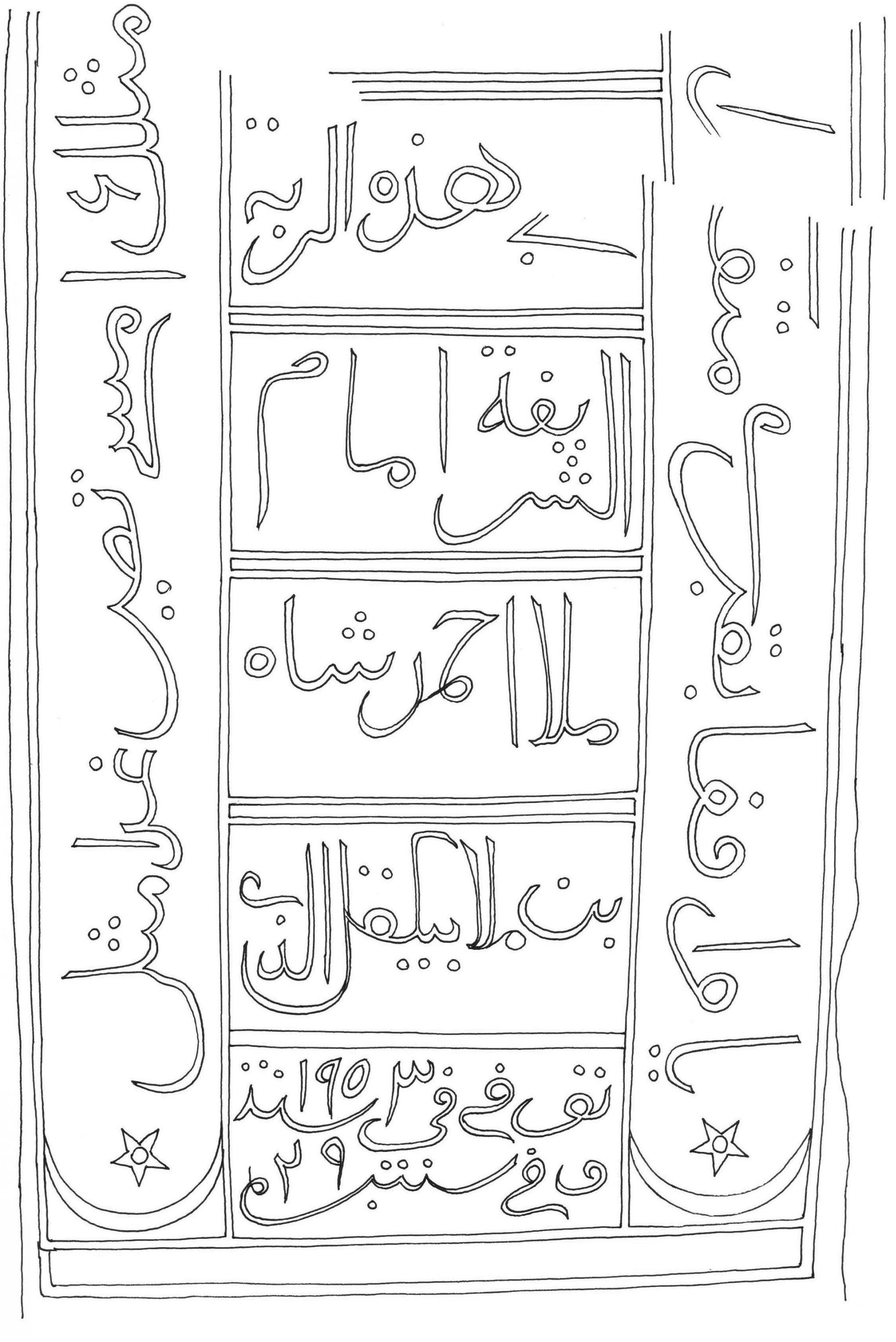

105=A=6

105=А
Карабаш авылы (юл буендагы зират).
Мулла Әхмәдшаһ бине мулла Биккол (?-1902)
каберенә куелган таш.

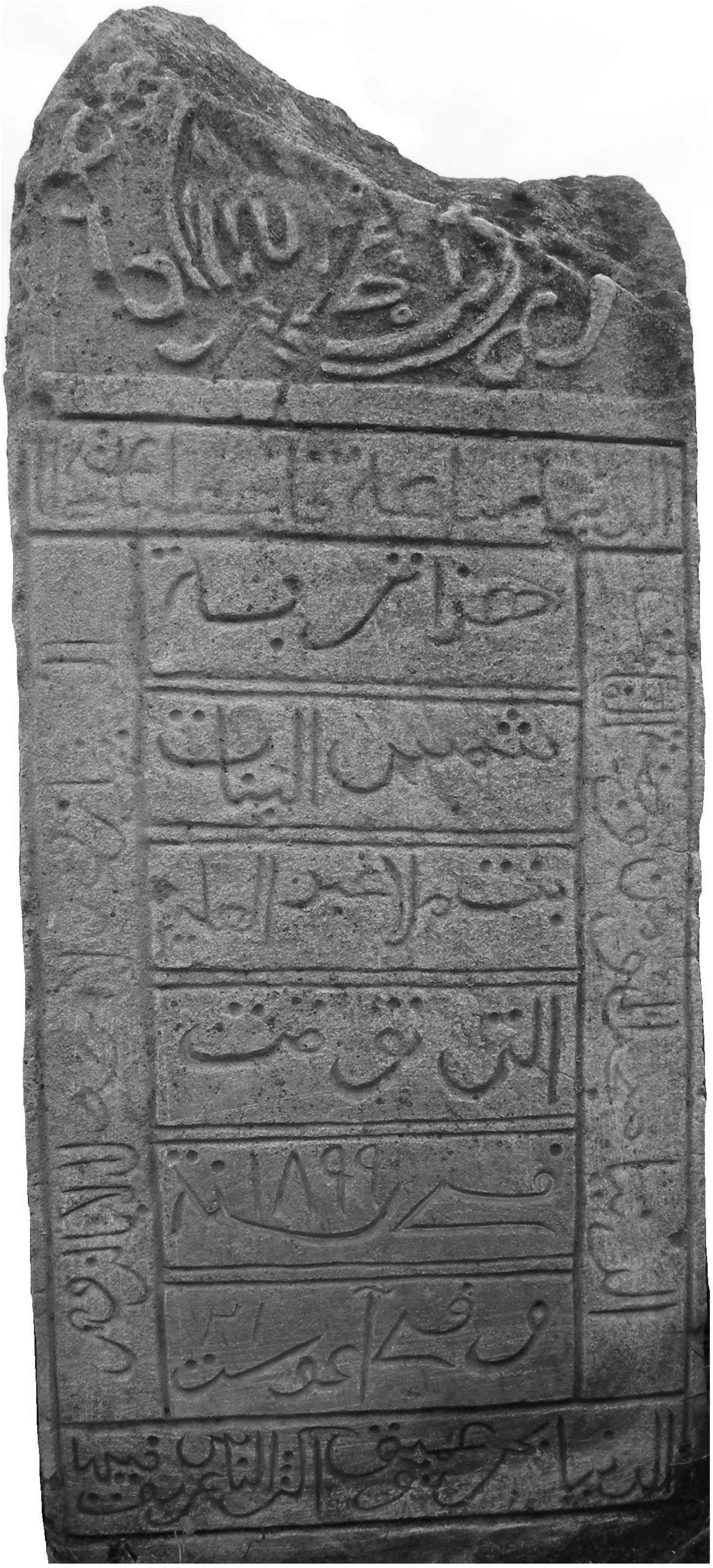

106
Карабаш авылы, 1 нче зират

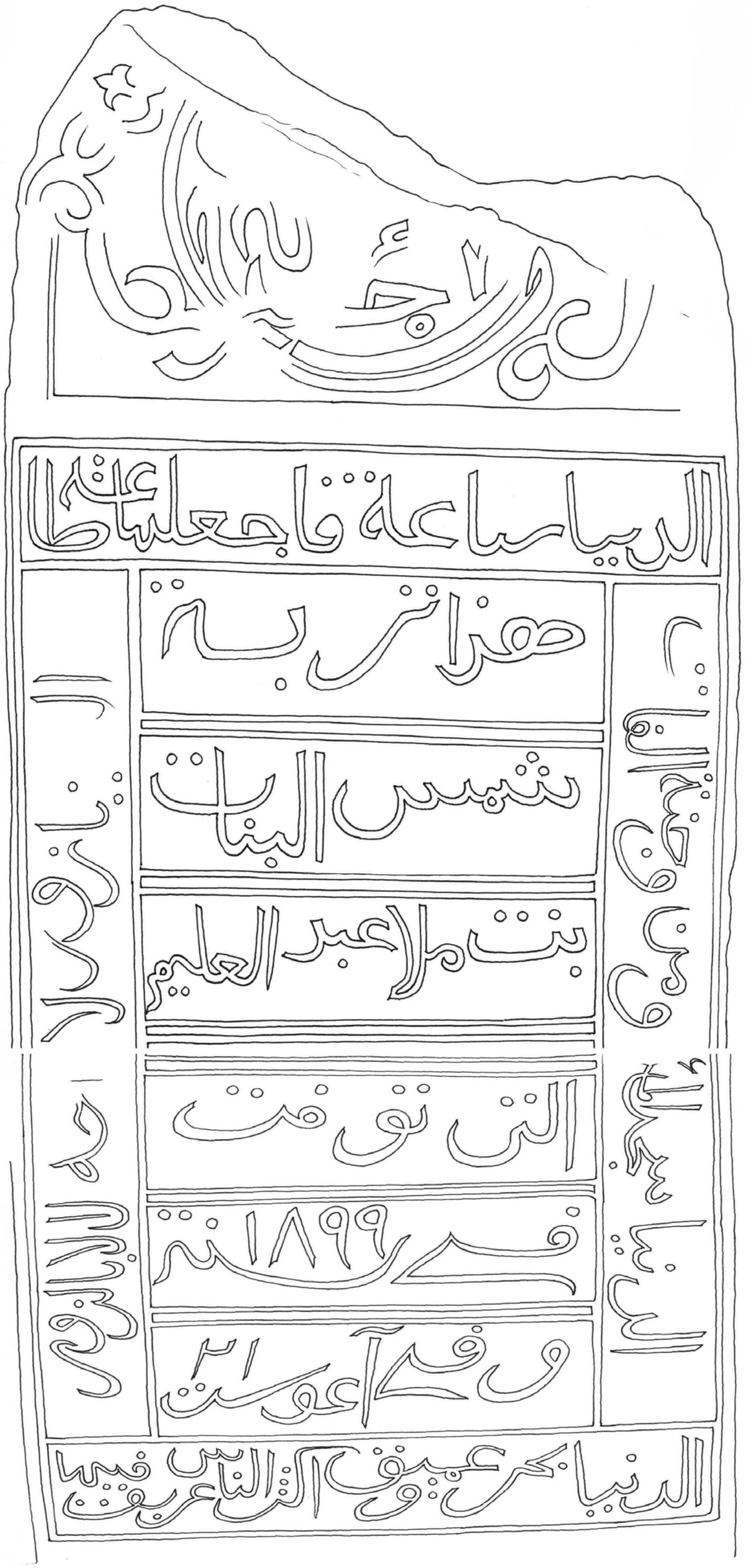
الدنيا ساعة فاجعلها طاعة
هذا تربة
شمس البنات
بنت ملا عبد العليم
التي توفت
في سنة ١٨٩٩
وفي ٢١ آغوست

106

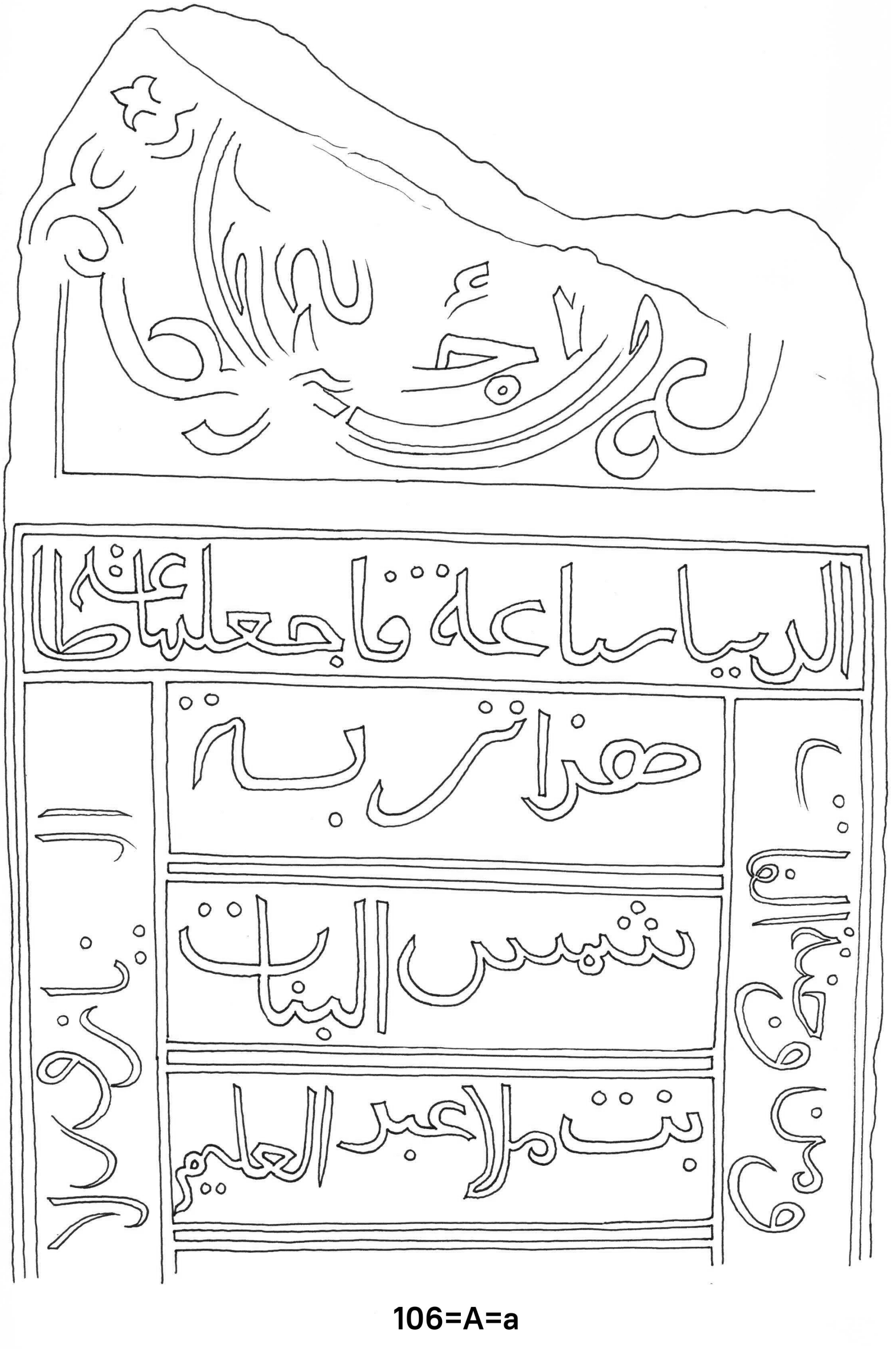
الدنيا ساعة فاجعلها طاعة
هذا تربه
شمس البنات
بنت ملا عبد العليم

106=A=a

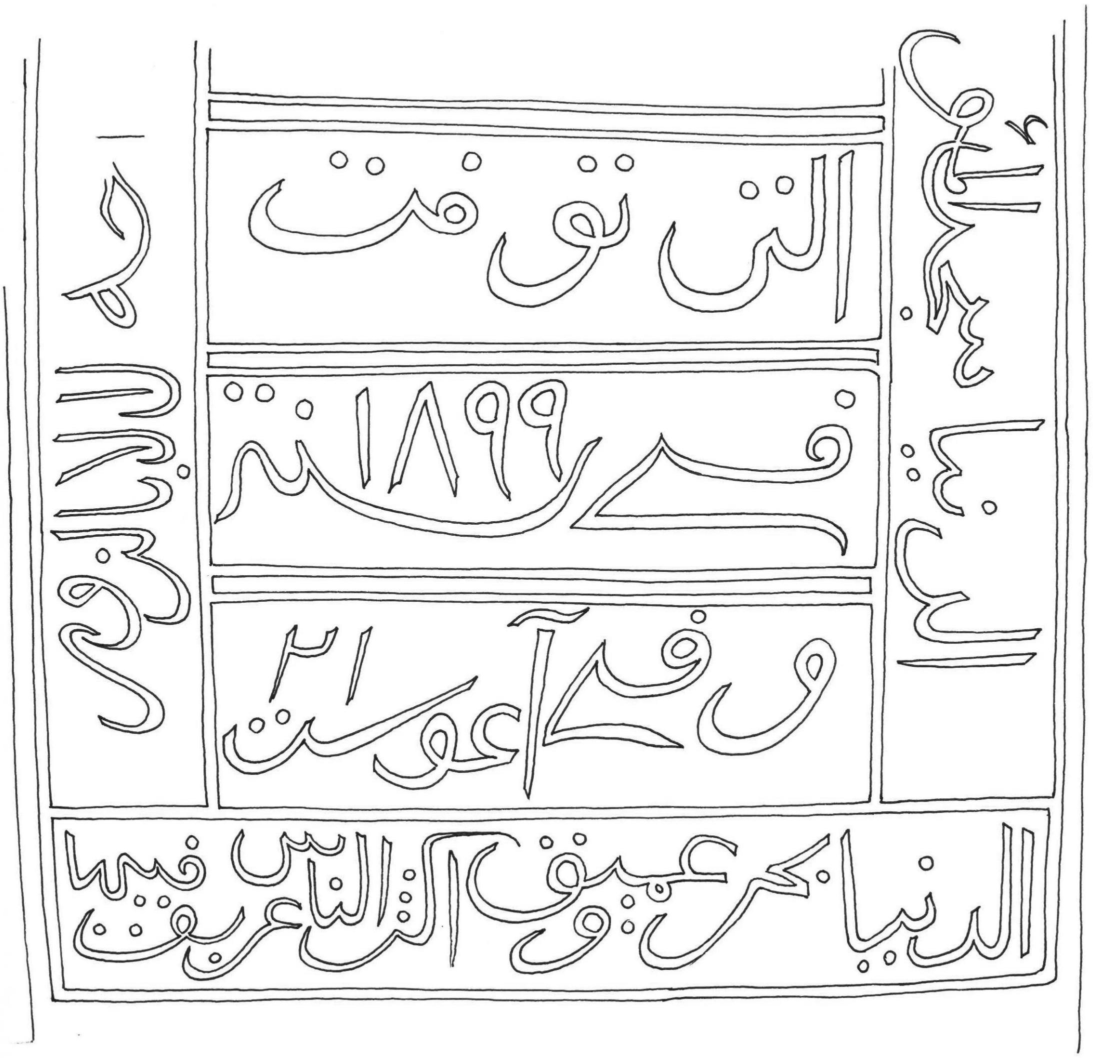

106=A=6

107

Карабаш авылы, 1 нче зират

108

Карабаш авылы, 1 нче зират

109 =А
Карабаш авылы, 1 нче зират

109 = В
Карабаш авылы, 1 нче зират

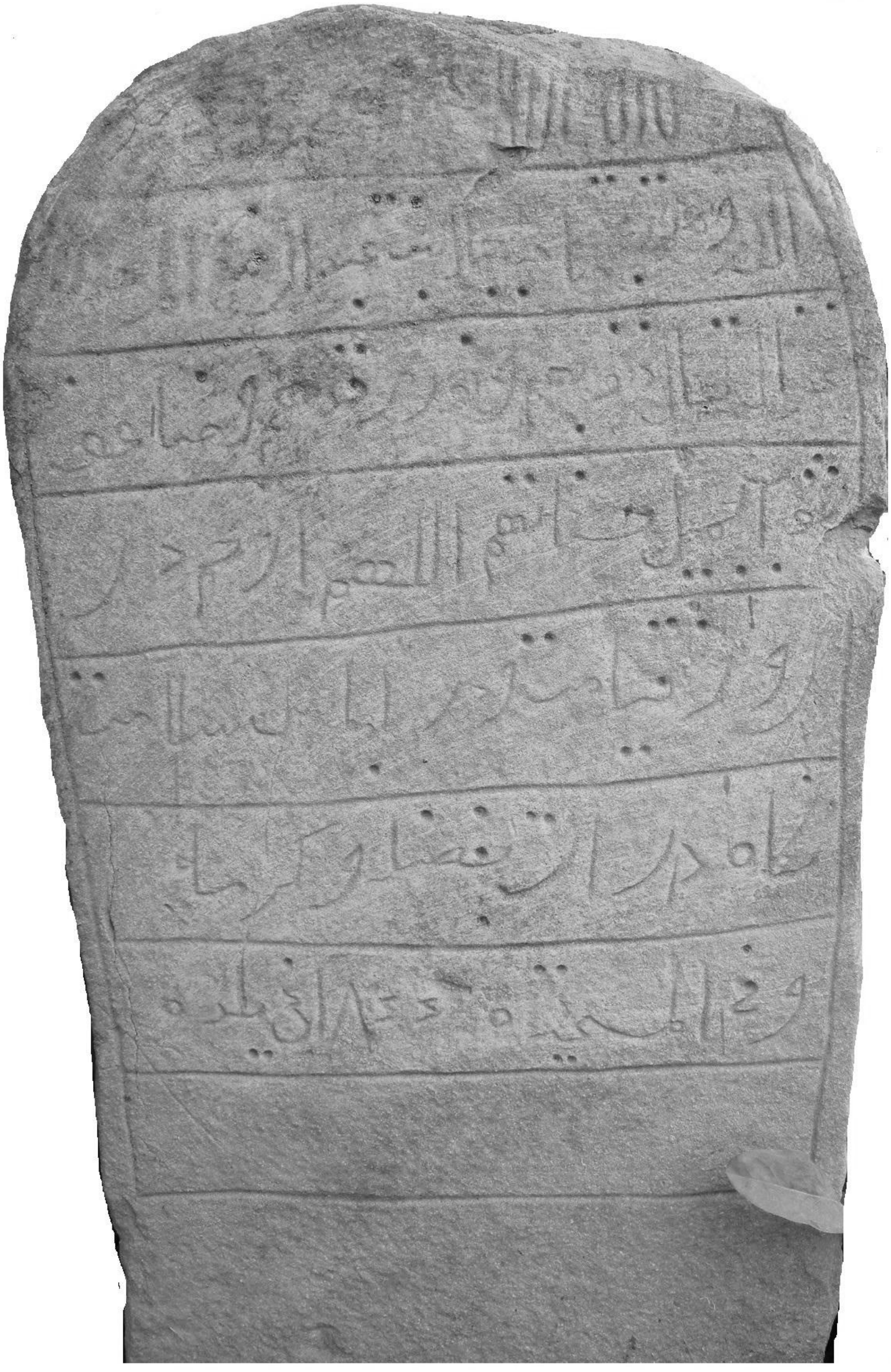

110=А
Карабаш авылы, 1 нче зират

111
Тимер капка (1916 ел)

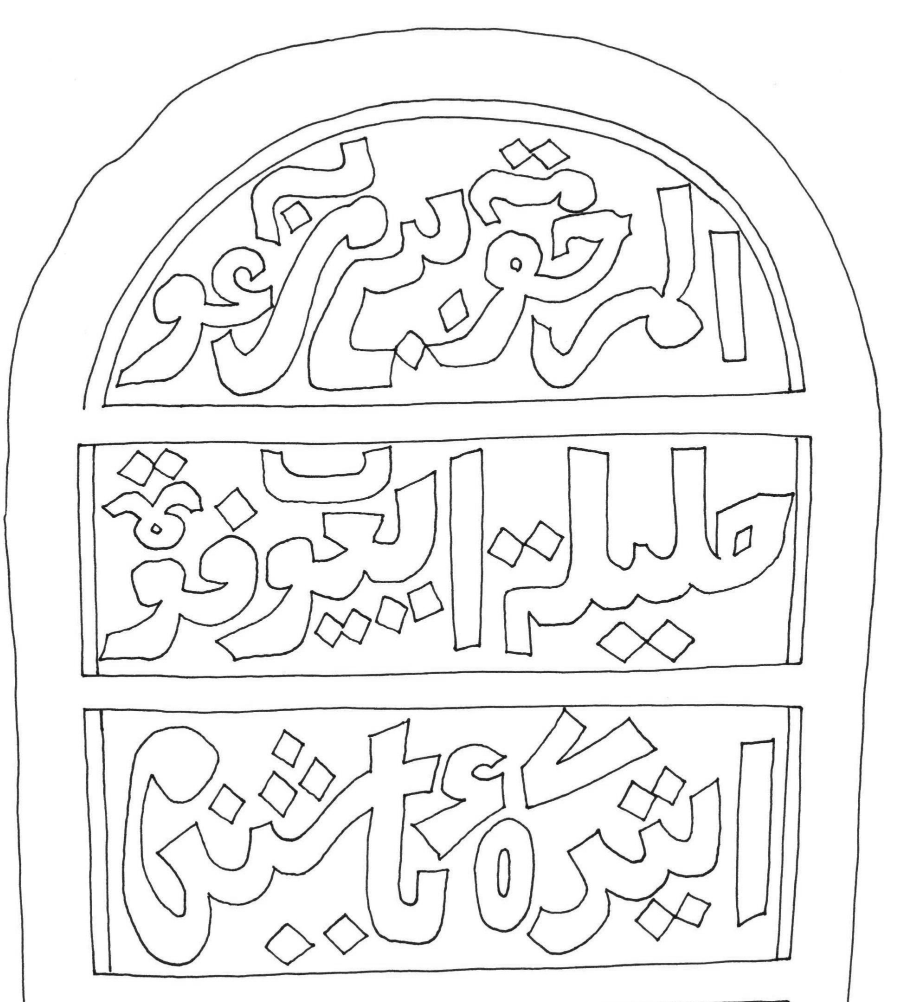

112
Карабаш авылы

Кодаш авылы ядкярләре
1 нче зират

114

Карабаш авылы, 2 нче зират

115

Карабаш авылы, 2 нче зират

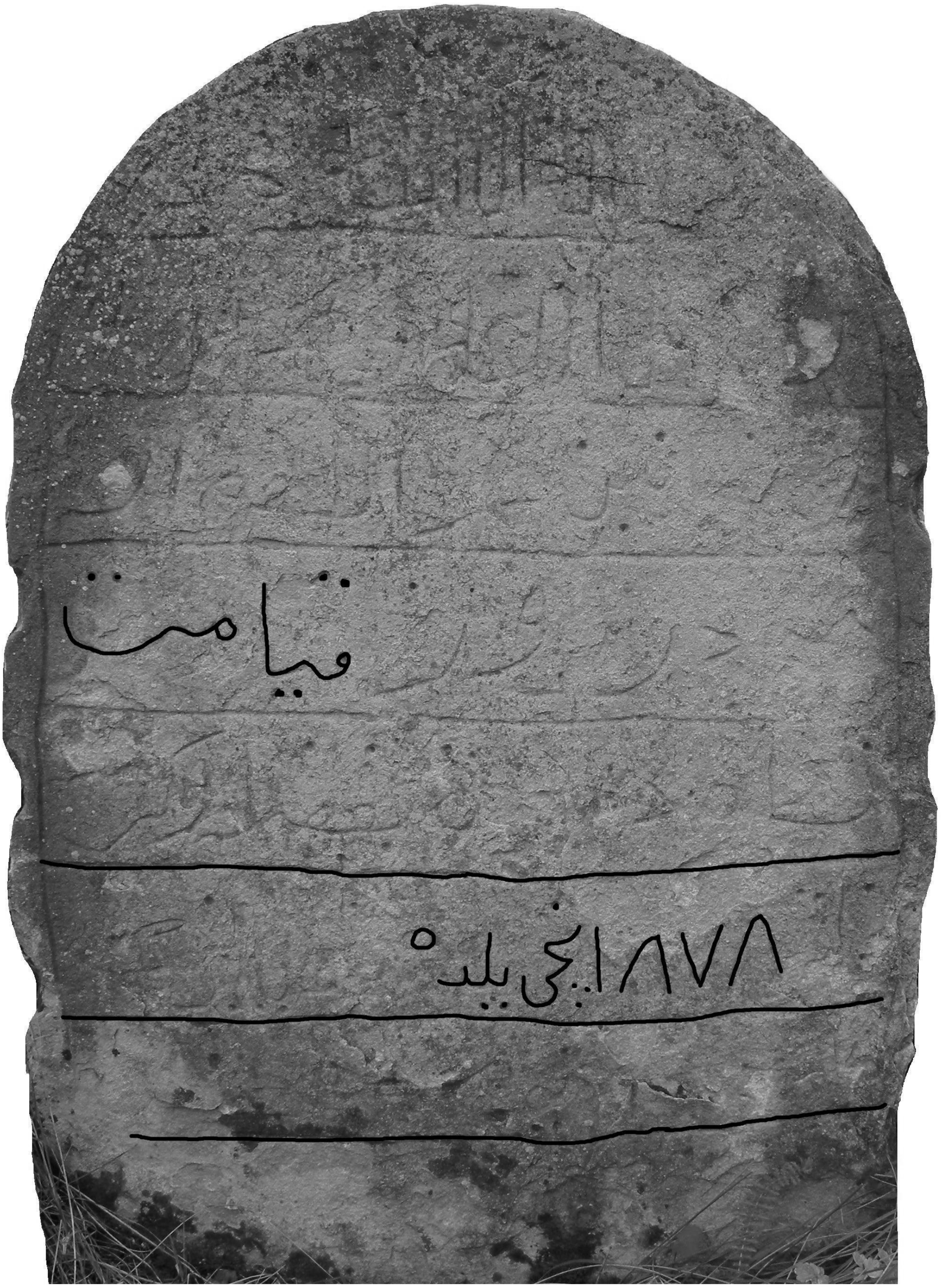

116

Карабаш авылы, 2 нче зират.

117

Карабаш авылы, 2 нче зират

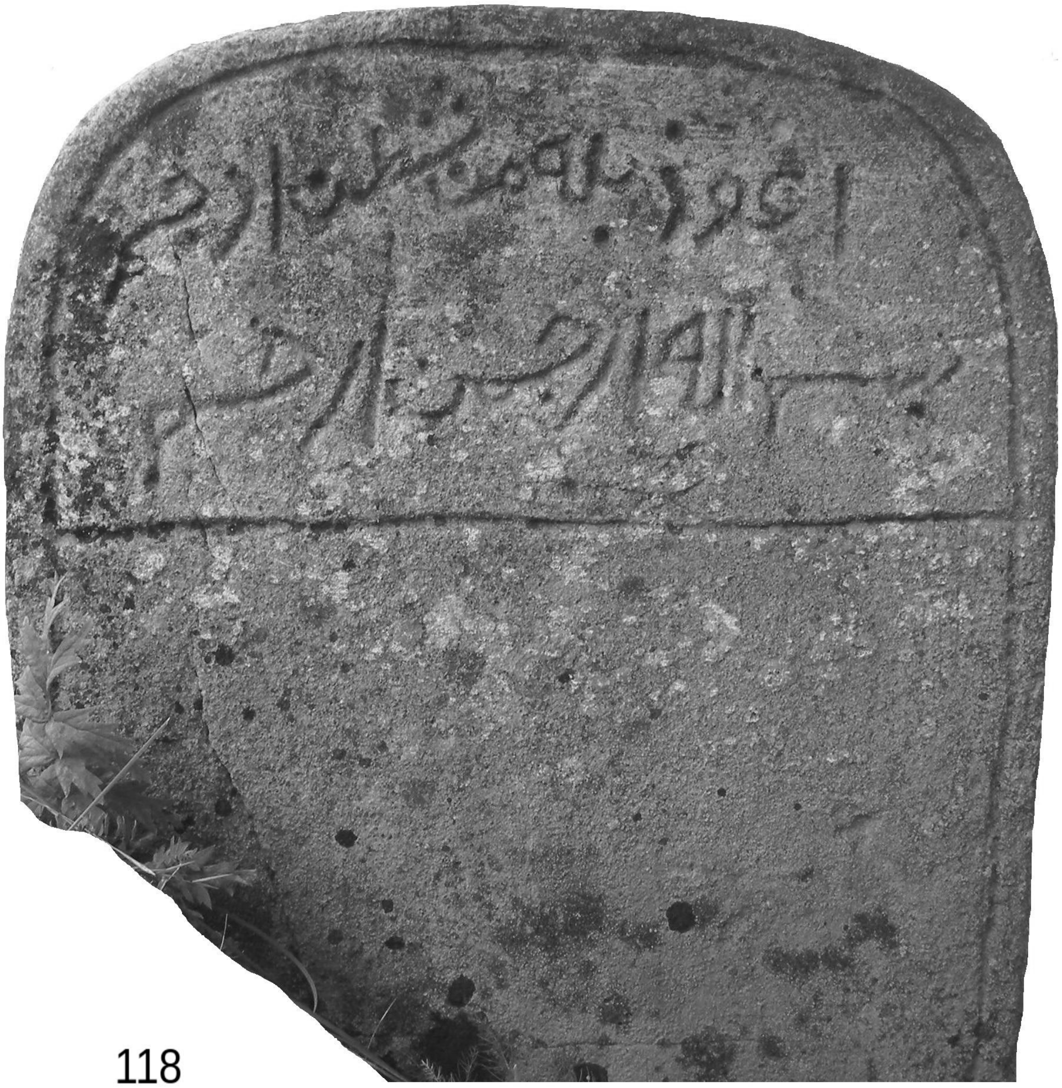

118

Карабаш авылы, 2 нче зират

119

Кемнең каберенә куелганы билгесез таш (фрагмент), ?-1901.
Карабаш авылы, 2 нче зират

119

Венер Әхмәтов ясаган эстампаж

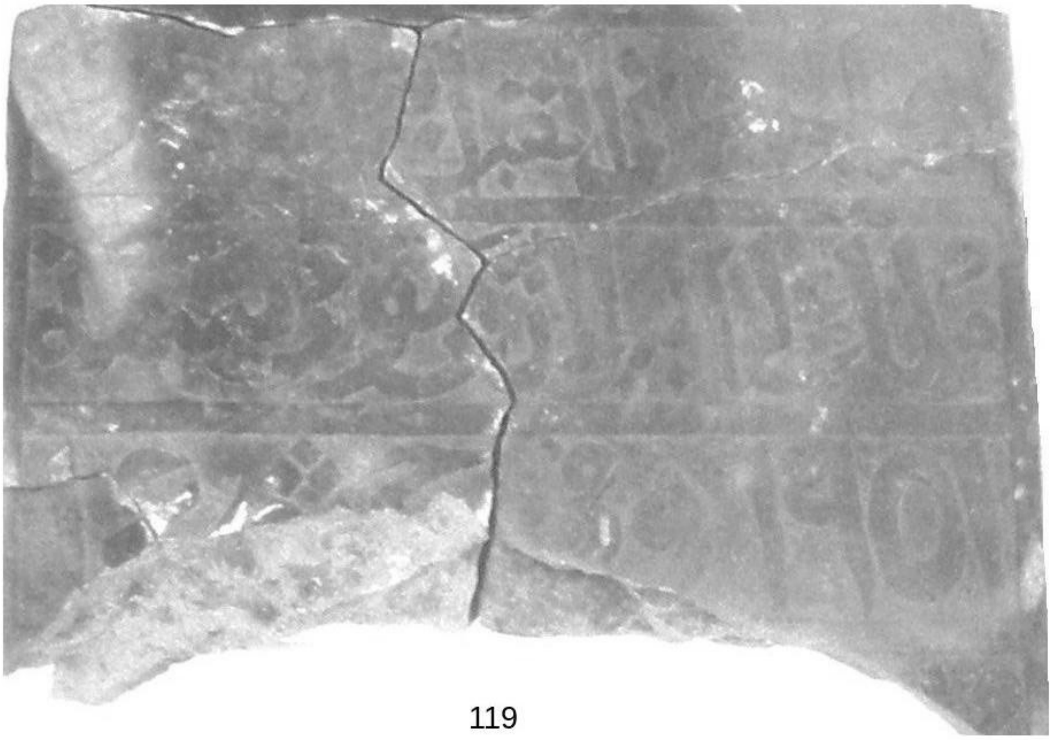

119

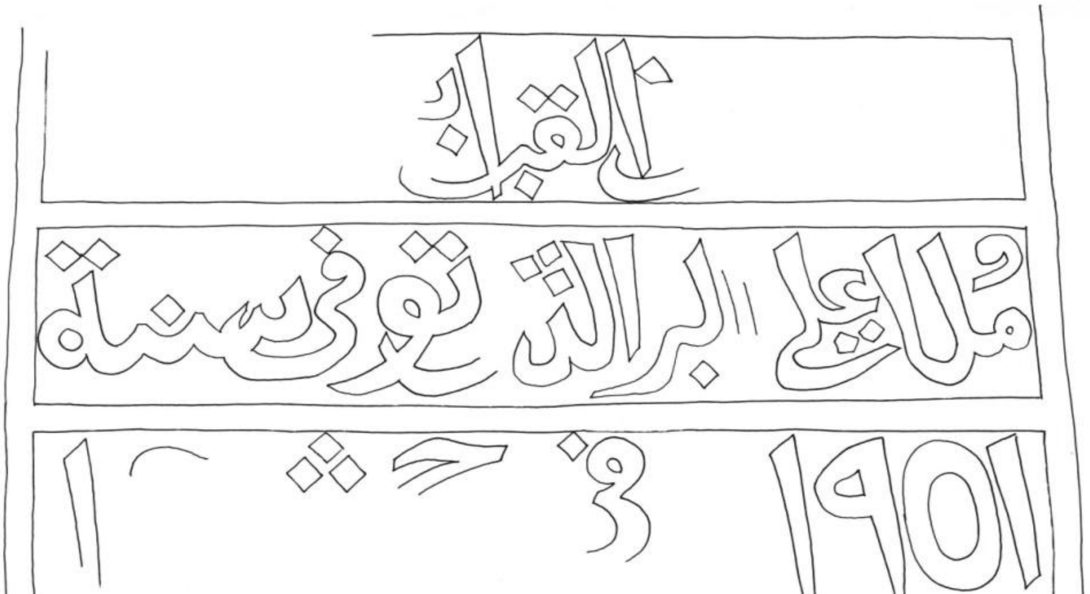

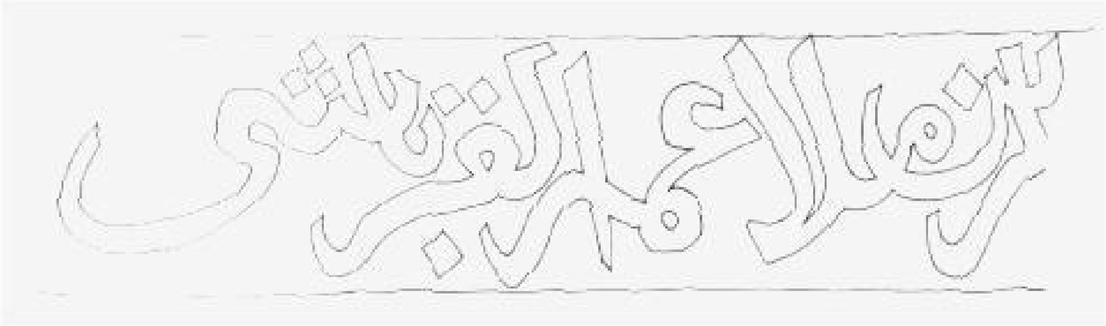

120

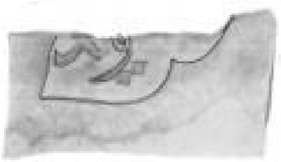

Венер Әхмәтов фотосы һәм эстампажы

121

Венер Әхмәтов эстампажы

122

Карабаш авылы, 2 нче зират
Венер Әхмәтов фоторәсеме

123

Карабаш авылының
2 нче зираты.

Мулла Габделвәли
бине Рамазан (?-1905)
каберенә куелган таш

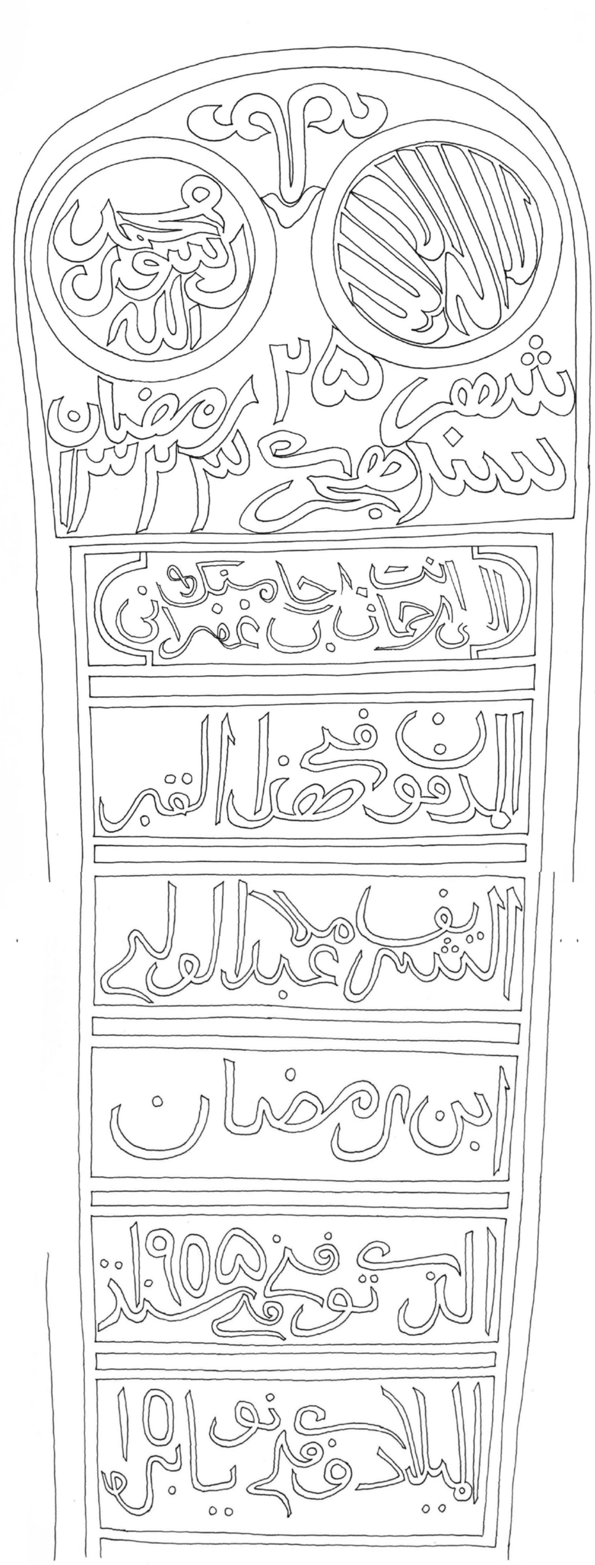

123

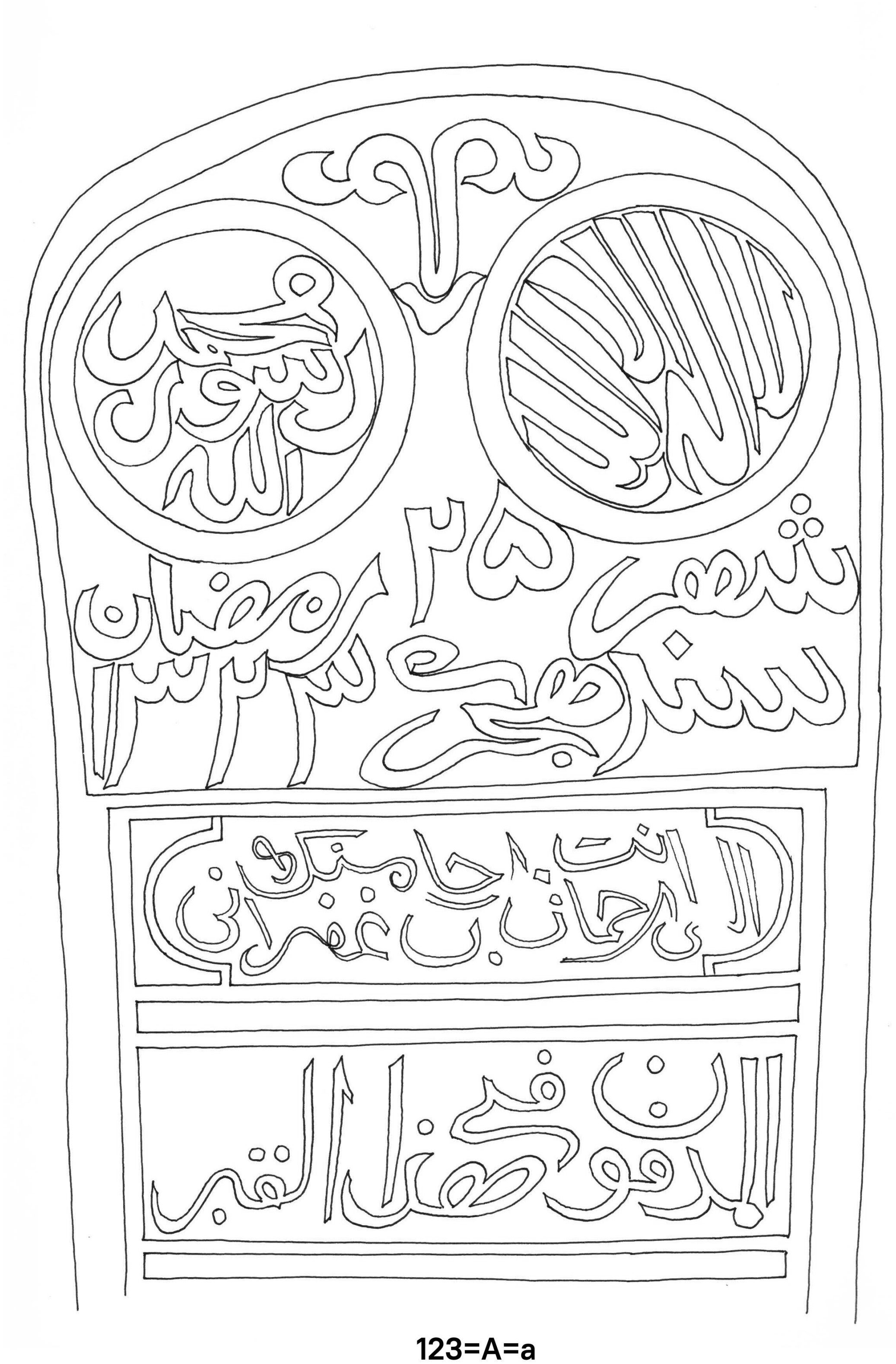

123=A=a

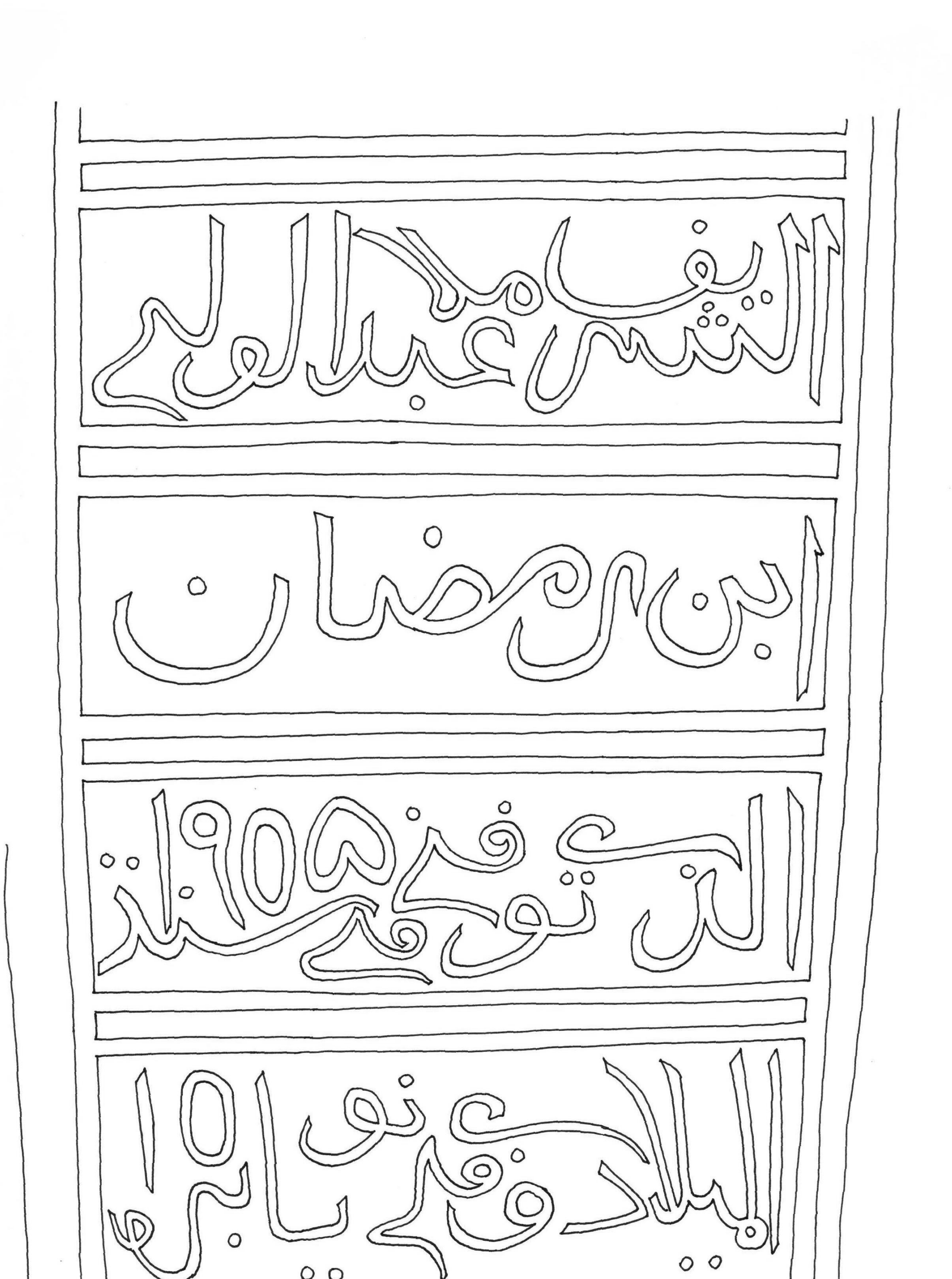

123=A=6

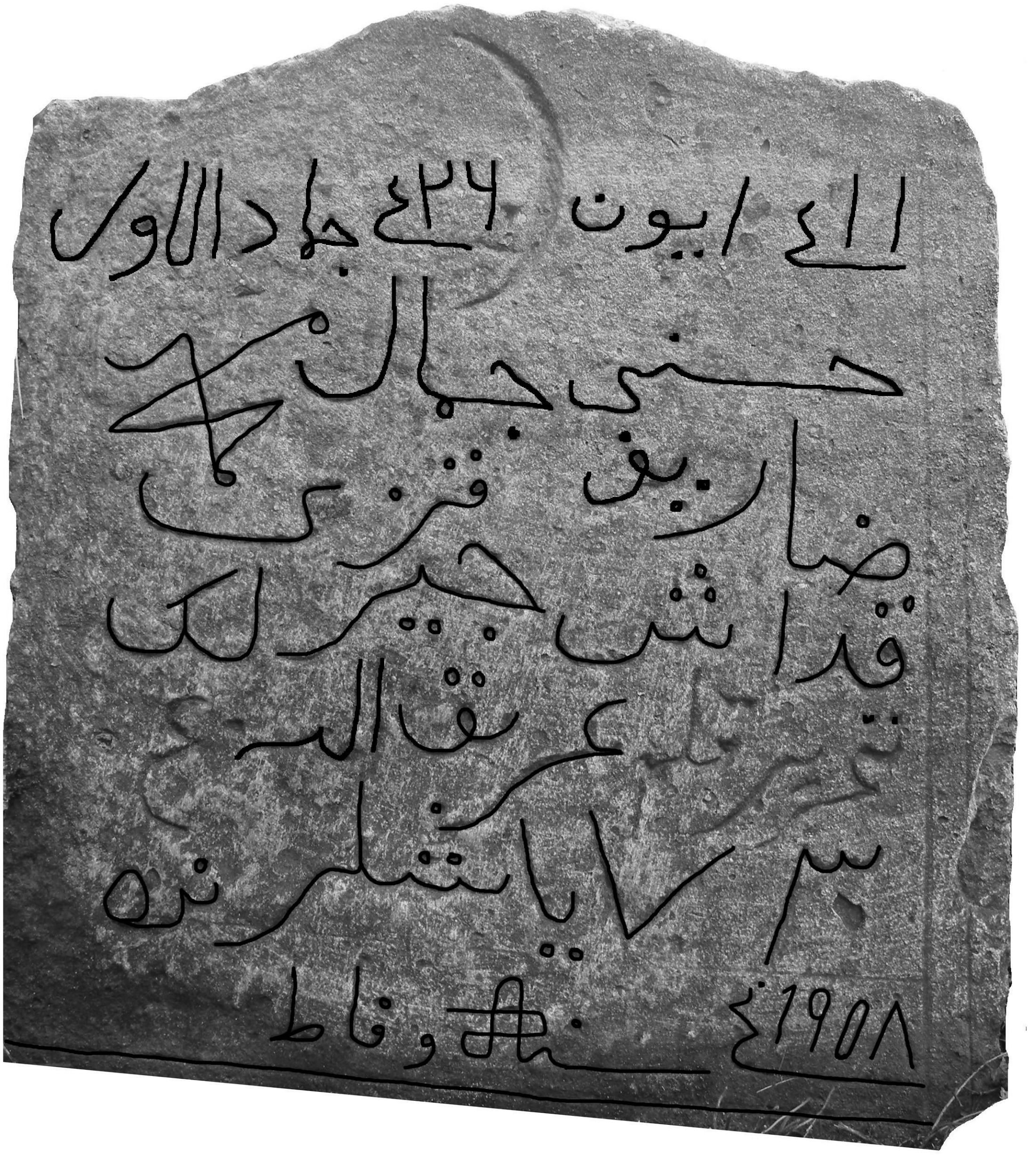

124

Карабаш авылы, 2 нче зират

125

Кодаш авылы (тау янәшәсендәге зират).
Нәсел тамгасы уелган таш.

126=A=б

126=A

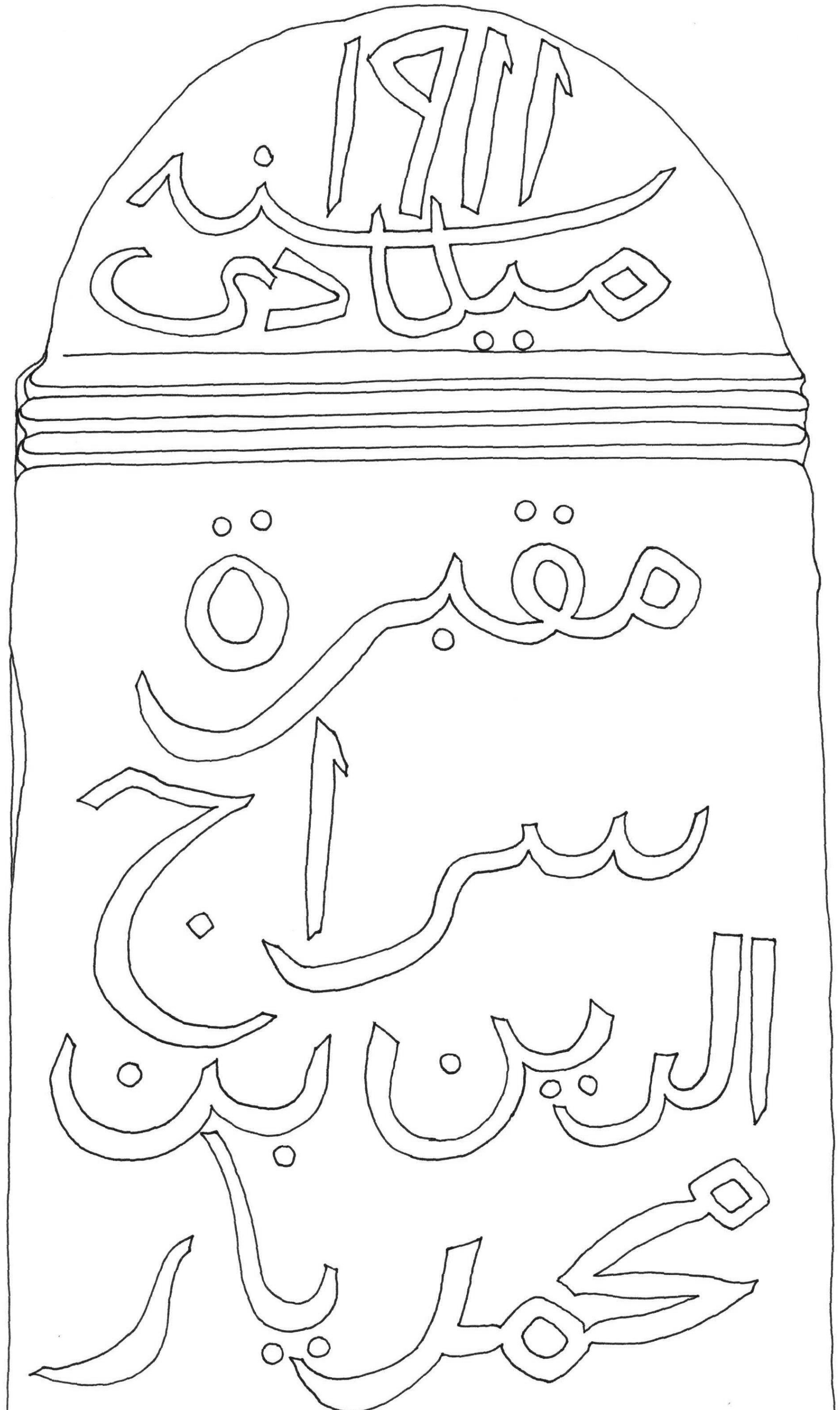

126=A=a

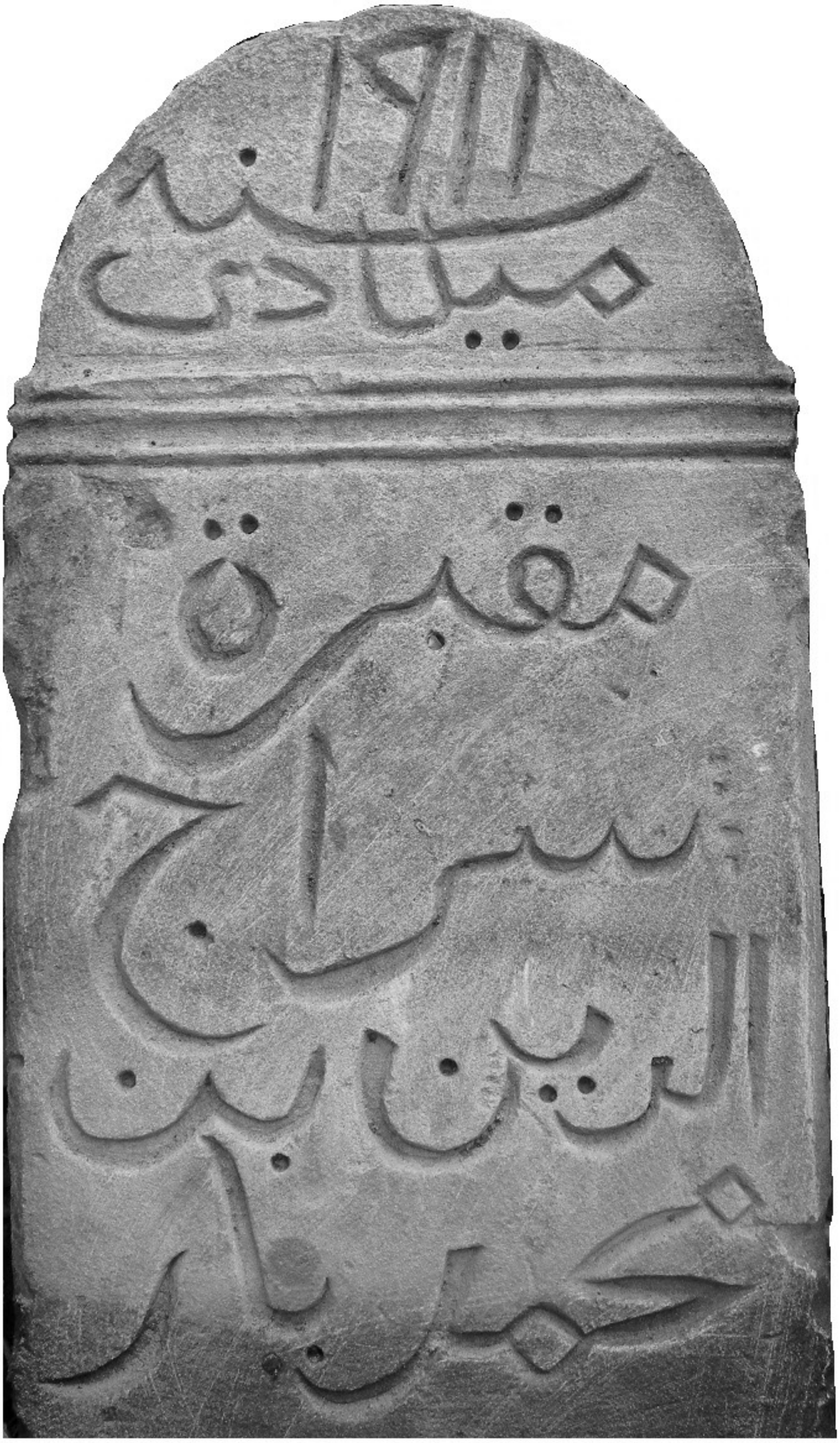
١٩١١
السنة
ميلادي
مقبرة

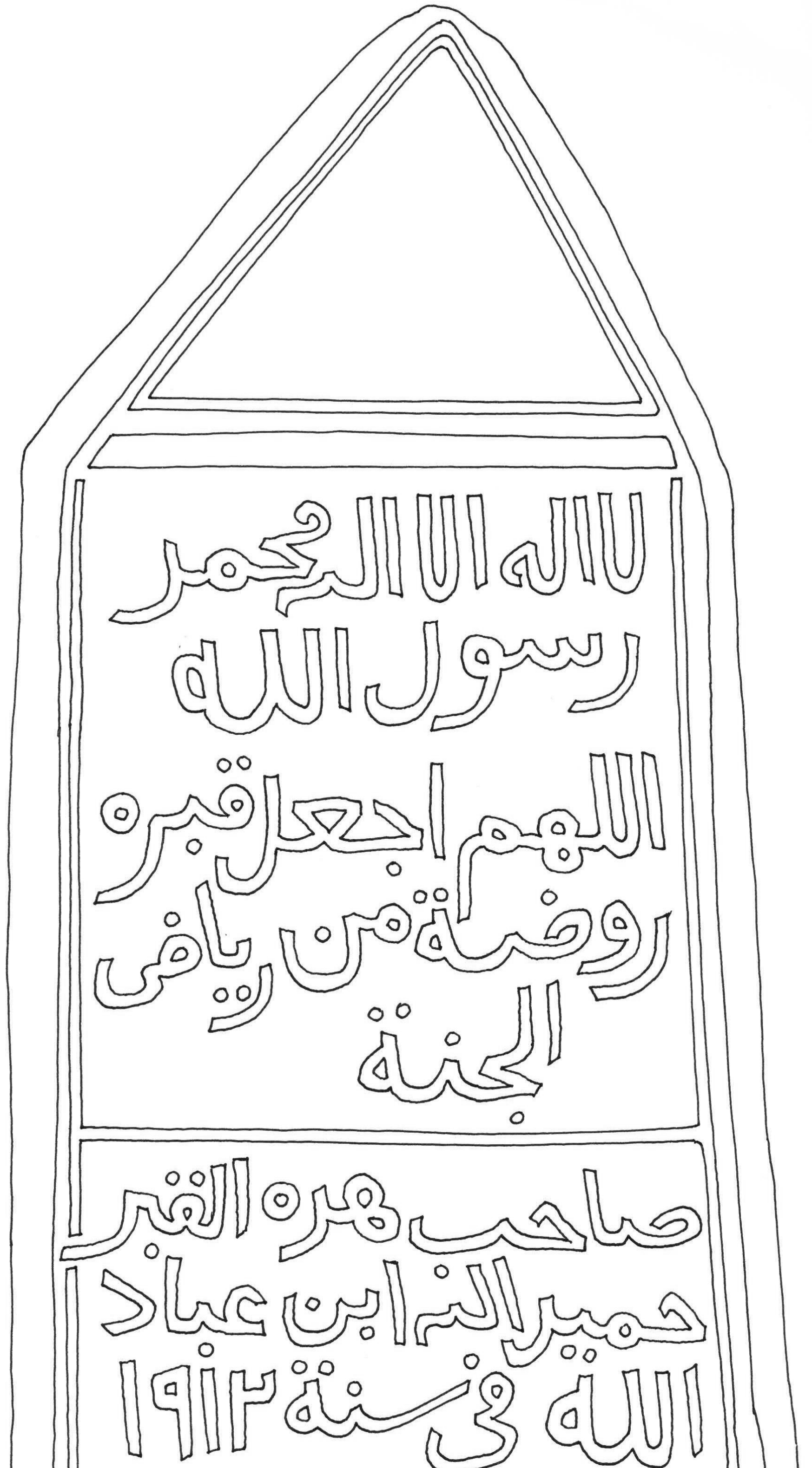

لااله الاالله محمد
رسول الله
اللهم اجعل قبره
روضة من رياض
الجنة
صاحب هذه القبر
حميد الله ابن عباد
الله في سنة ١٩١٢

127

127=А
Карабаш авылы, 2 нче зират

128=А

Мөхәммәдгәрәй Кунакбай угылы, ?-18.07.1912.

Карабаш авылы, 2 нче зират

129

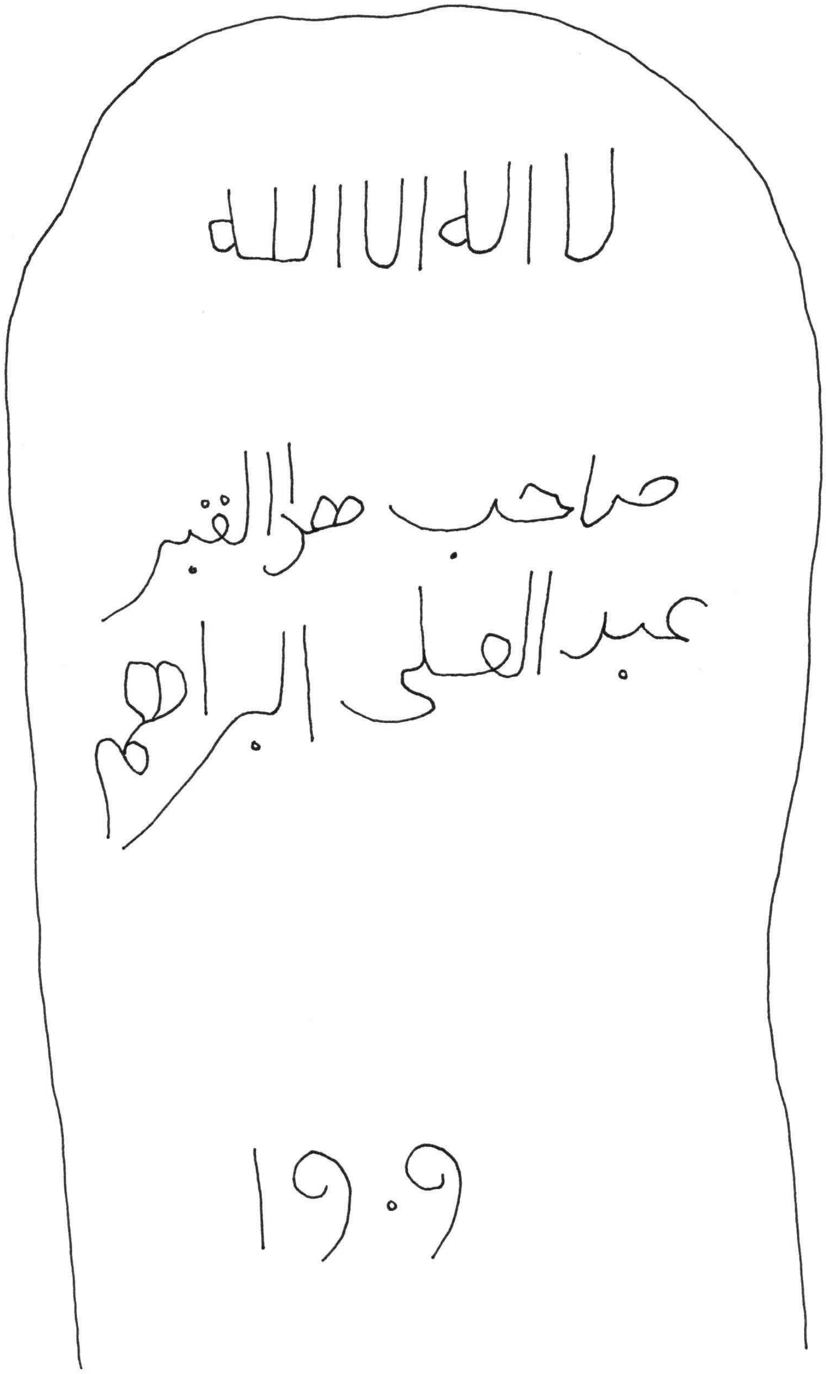

129

130

Карабаш авылы, 2 нче зират

131

Карабаш авылы, 2 нче зират

132 Кодаш авылы (беренче зират).
Мулла Әхсән бине мулла Зәйнелгабеддин каберенә куелган таш.
XIX гасыр азагы - XXгасыр башы.

132 =A=a
Кодаш авылы

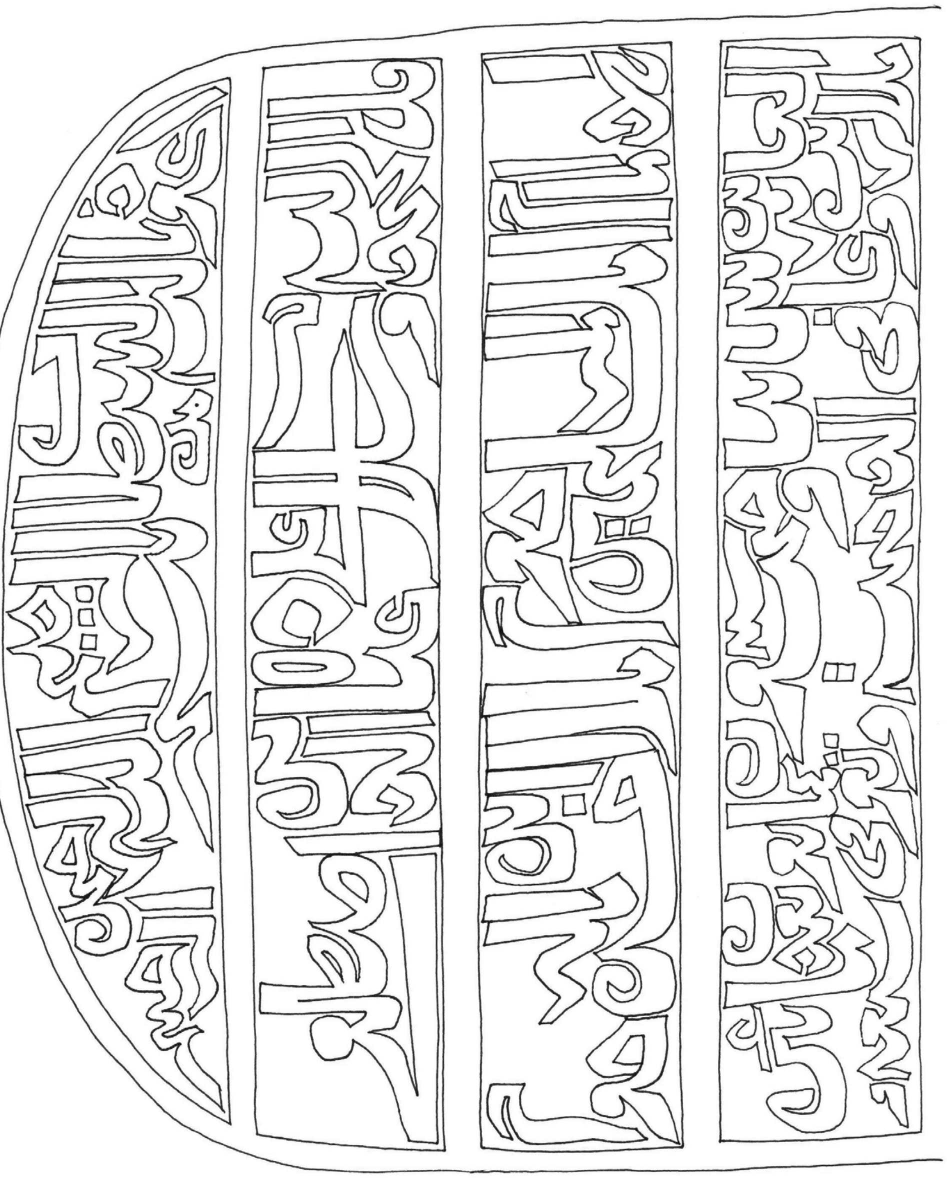

132=А=а
Кодаш авылы

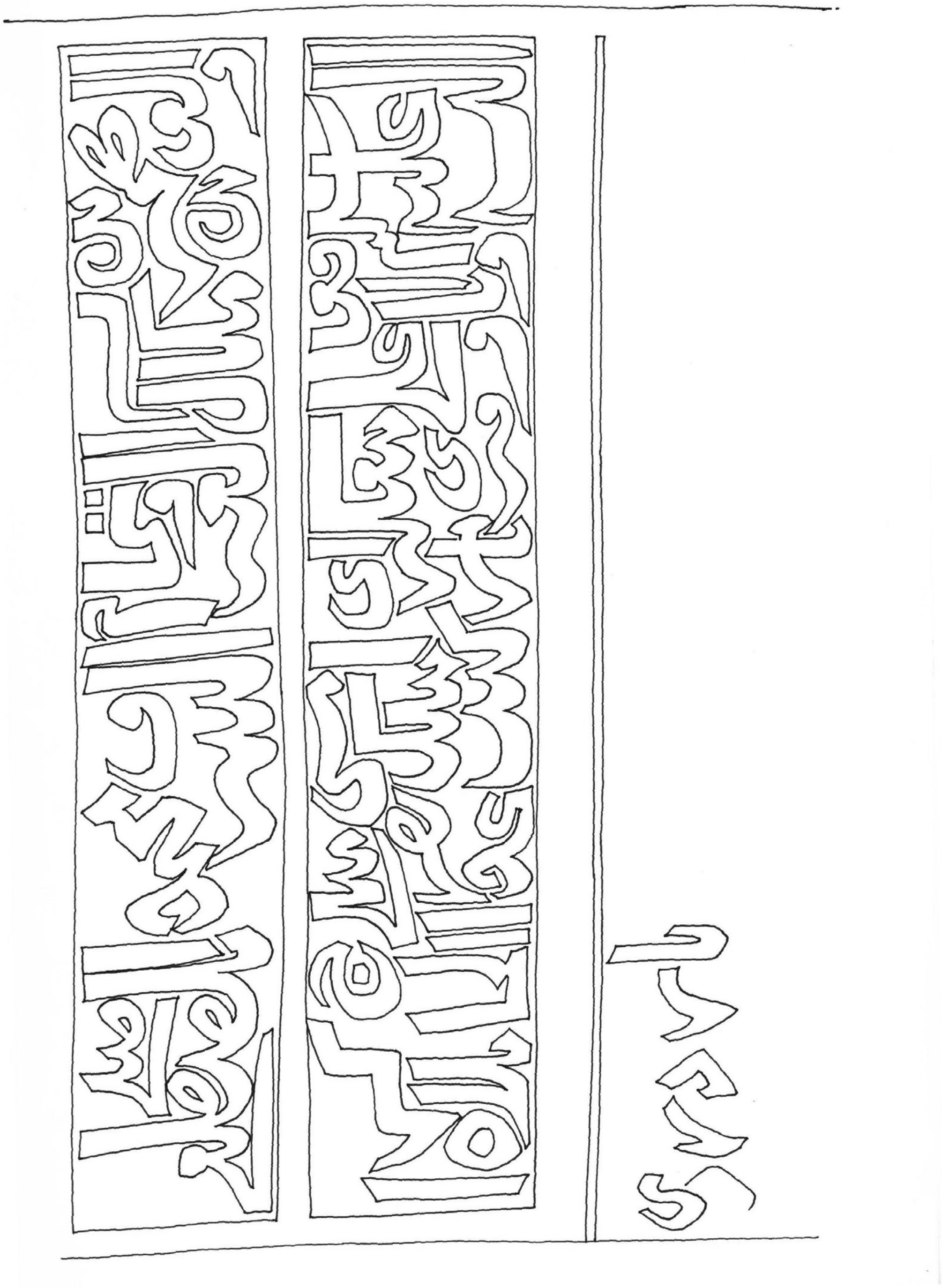

132=А=б
Кодаш авылы

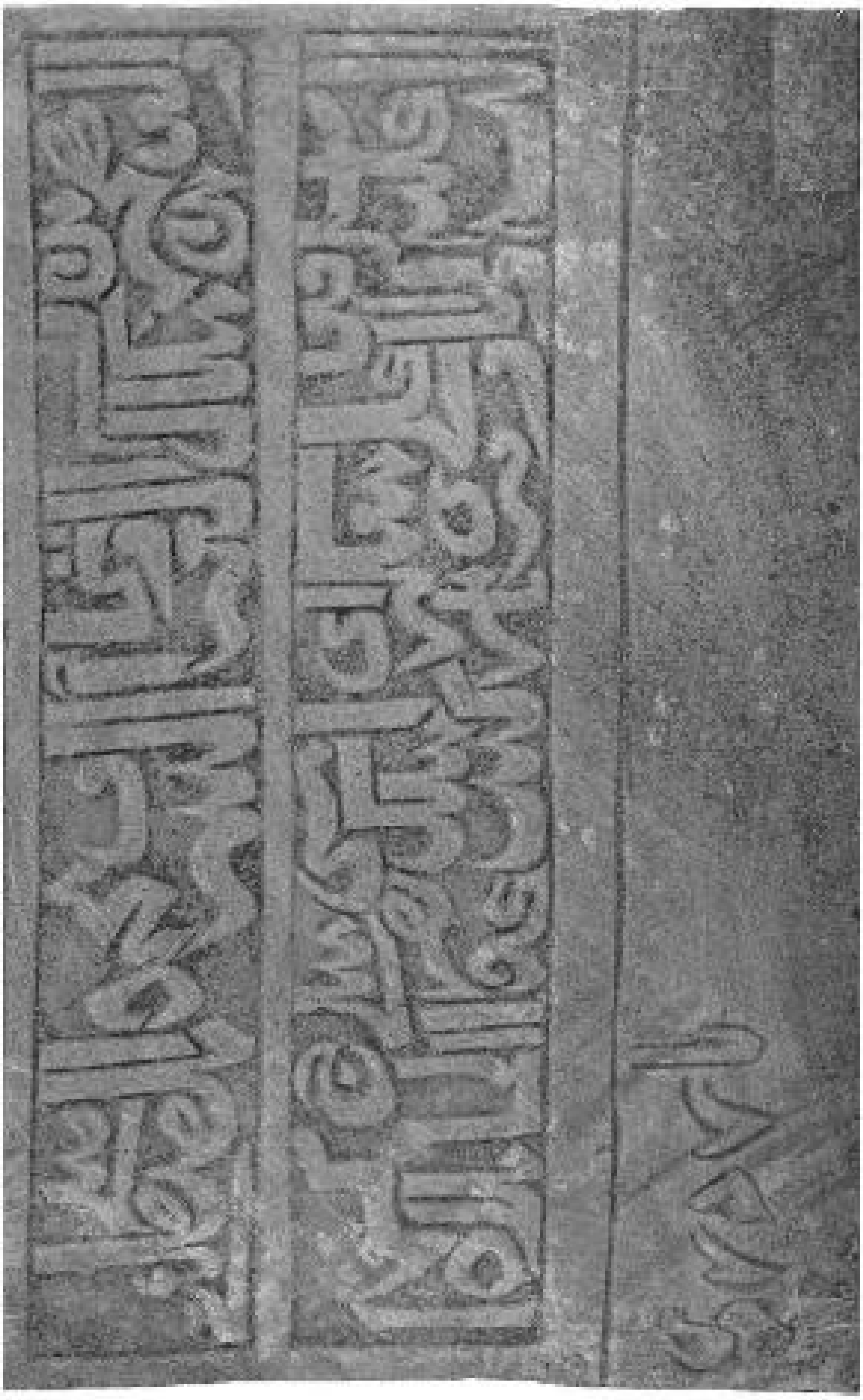

132
Кодаш авылы, 1 нче зират

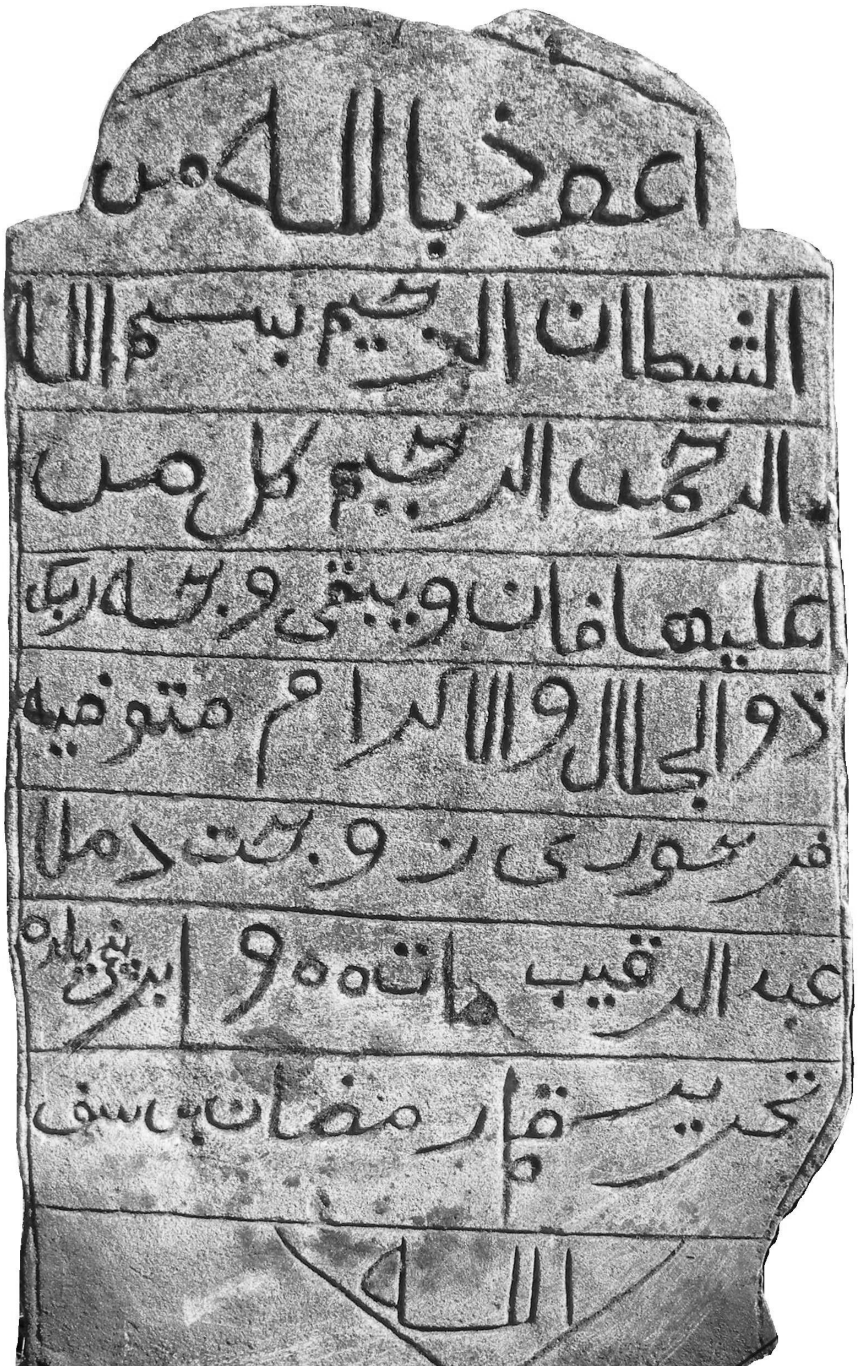

137

Кодаш авылы, 1 нче зират

138
Кодаш авылы, 1 нче зират

139

Кодаш авылы, 1 нче зират

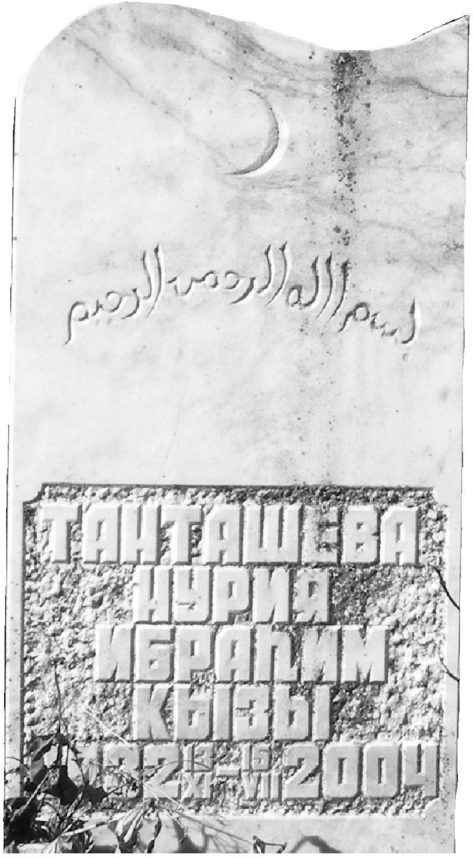

Кодаш авылы, 2 нче зират

Кодаш авылы, 2 нче зират

Кодаш авылы,
2 нче зират

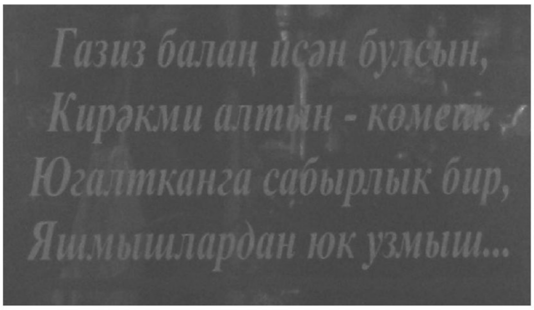

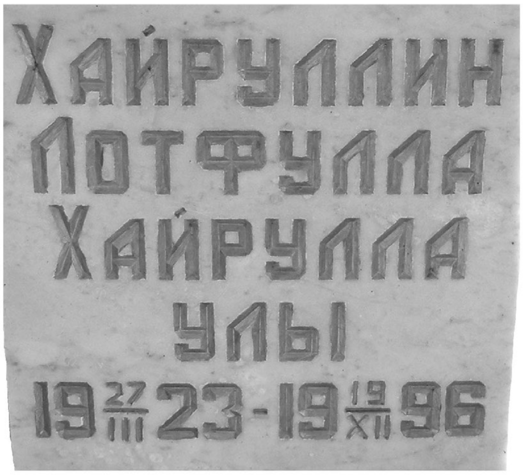

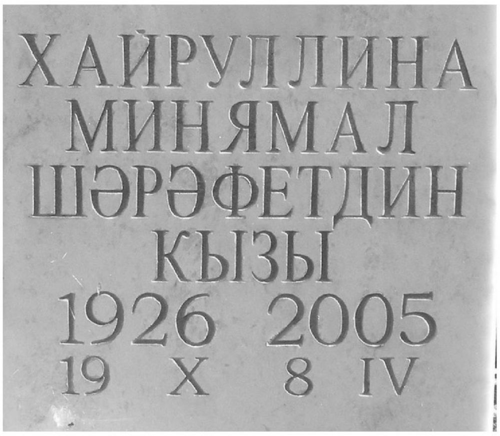

Кодаш авылы, 2 нче зират

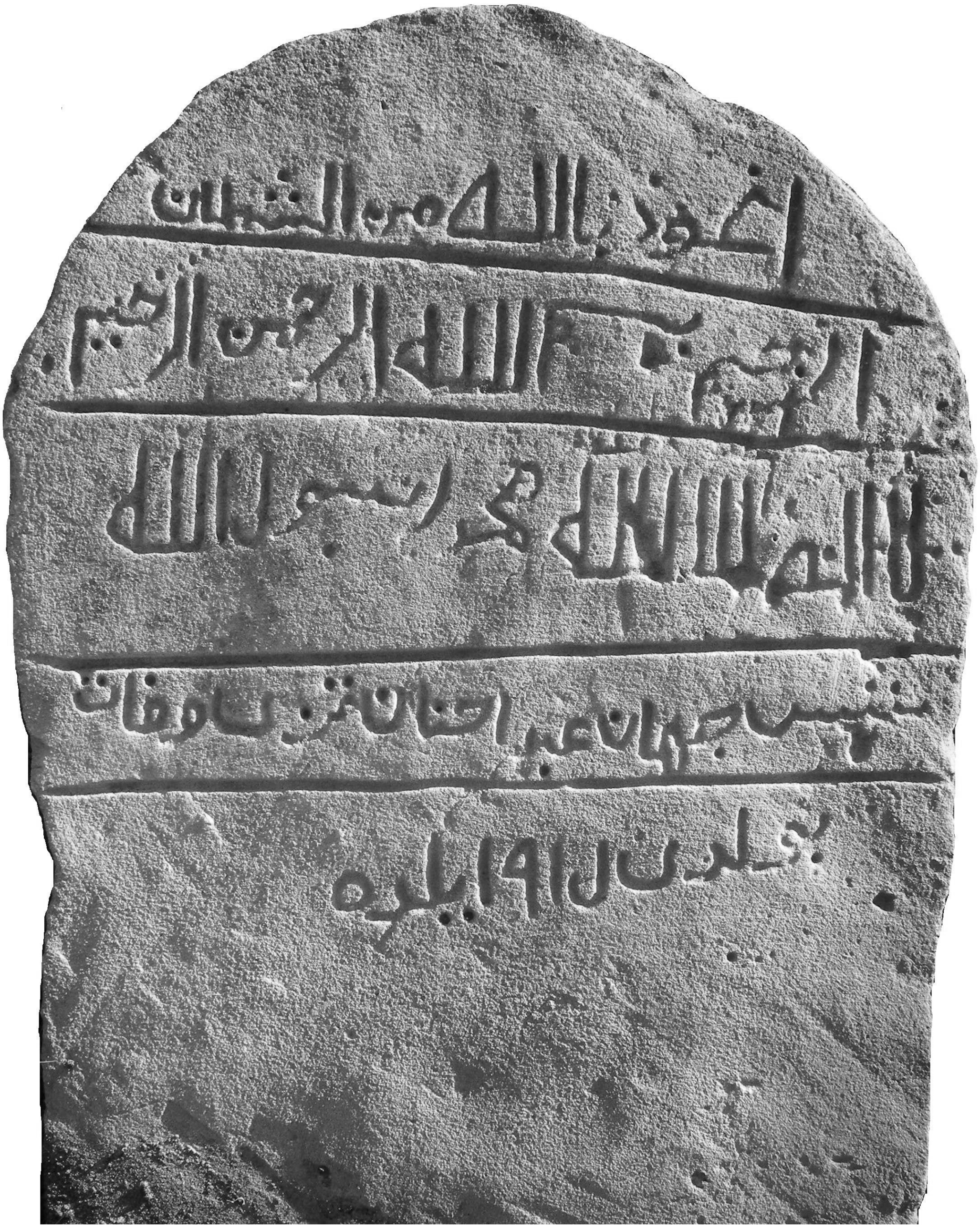

133

Кодаш авылы, 1 нче зират

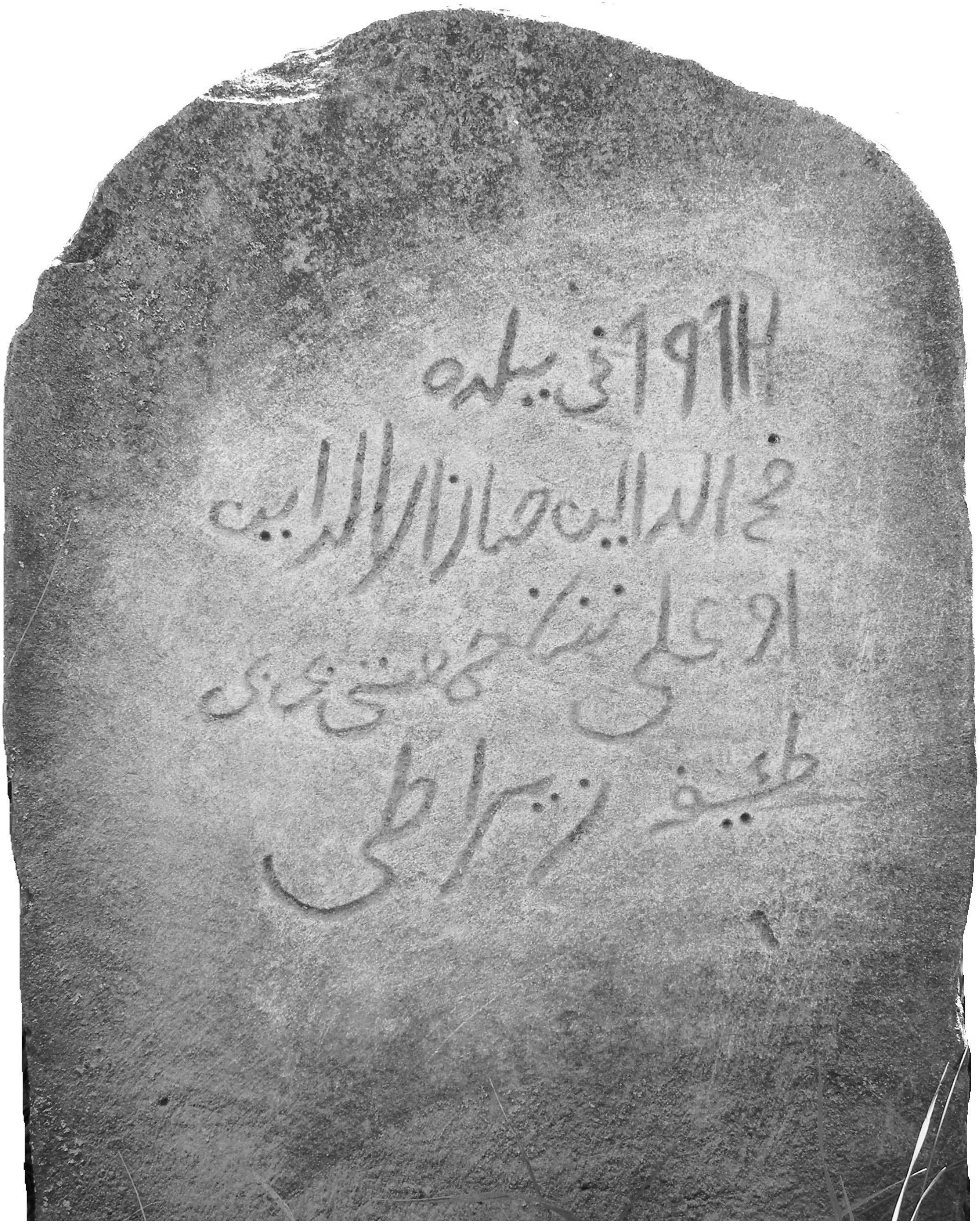

134

Кодаш авылы, 1 нче зират

135

Кодаш авылы, 1 нче зират

136

Гайнеҗәмал, "Тимәш" Сөнгатулла кызы, Вәлиулла хатыны каберенә куелган таш. Кодаш авылы, 1 нче зират.

Райла (Райман) авылы ташъязмалары

Райла (Райман) авылы

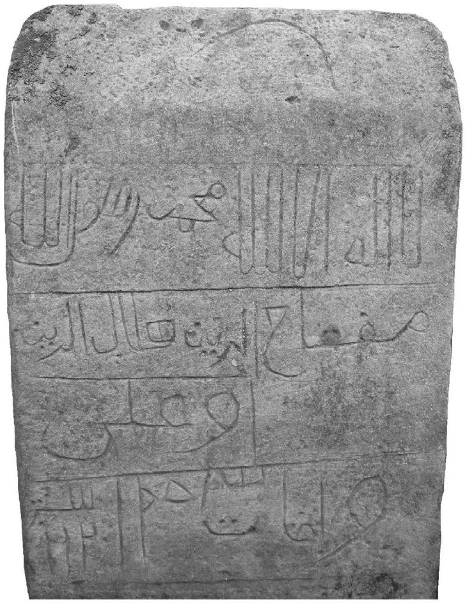

Сугышлы авылы

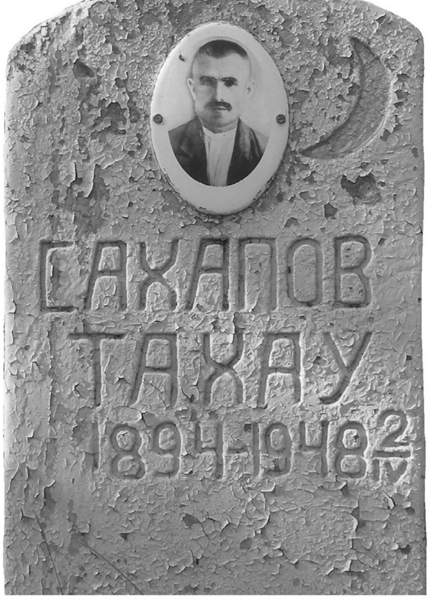

Сугышлы авылы

Сугышлы авылы

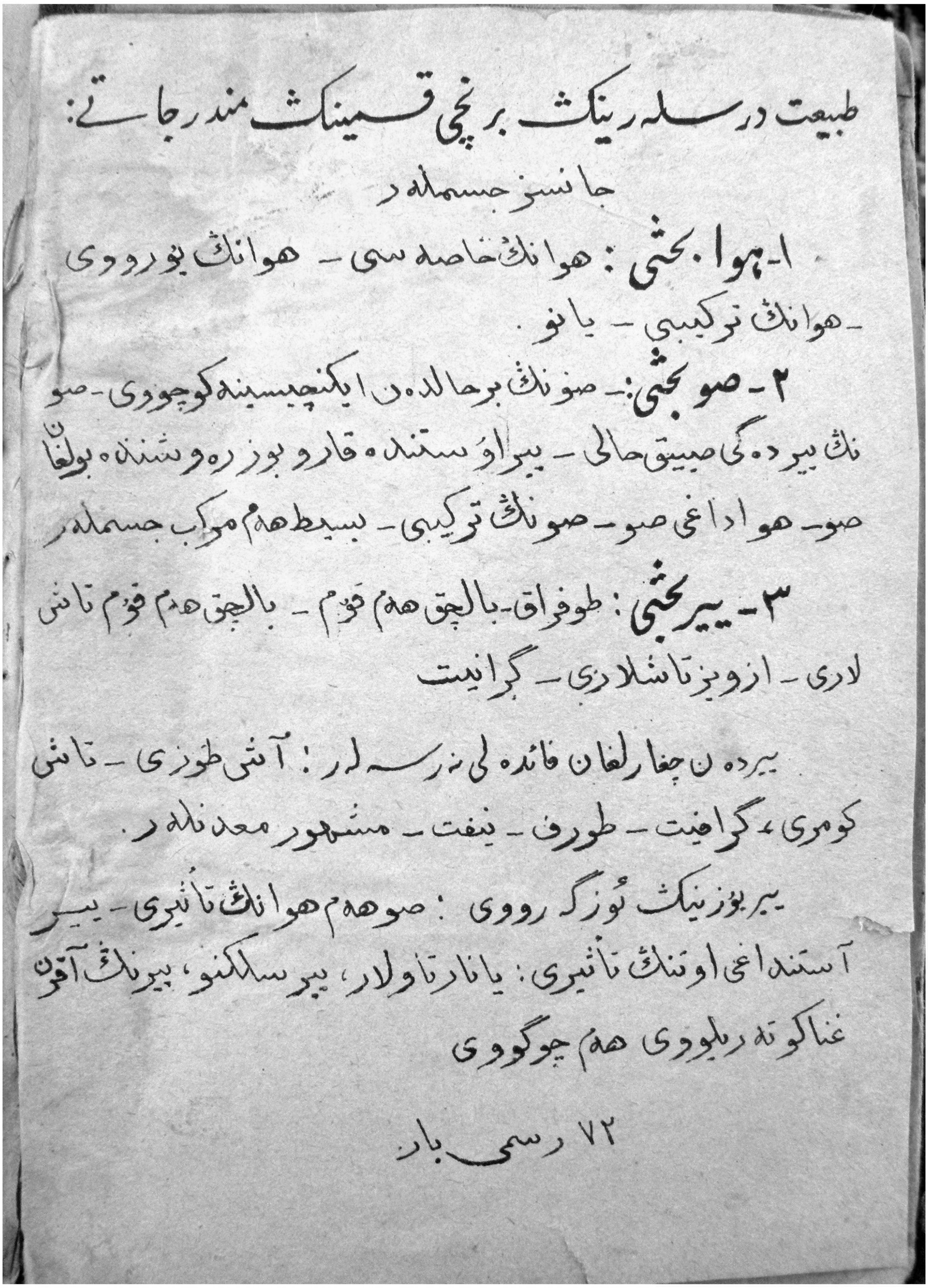

طبیعت درسلەرینک برنچی قسمینک مندرجاتی:

جانسز جسملەر

١- هوا بحثی: هوانک خاصەسی - هوانک بورووی - هوانک ترکیبی - یانو.

٢- صو بحثی: صونک برحالدەن ایکنچیسینە کوچووی - صونک بیردەگی صیبیق حالی - بیراوستندە قارو بوز رەوشندە بولغان صو - هواداغی صو - صونک ترکیبی - بسیط هەم مرکب جسملەر

٣- ییر بحثی: طوفراق - بالچق هەم قوم - بالچق هەم قوم تاشلاری - ازوبز تاشلاری - گرانیت

ییردەن چغارلغان فائدەلی نرسەلر: آتش طوزی - تاش کومری، گرافیت - طورف - نیفت - مشهور معدنلەر.

ییر یوزینک اوزگرووی: صو هەم هوانک تأثیری - ییر آستنداغی اوتنک تأثیری: یانارتاولار، ییر سلکنو، ییرنک آقرن غنا کوتەریلووی هەم چوگووی

٧٢ رسمی بار.

Сугышлы авылында табылган кульязма

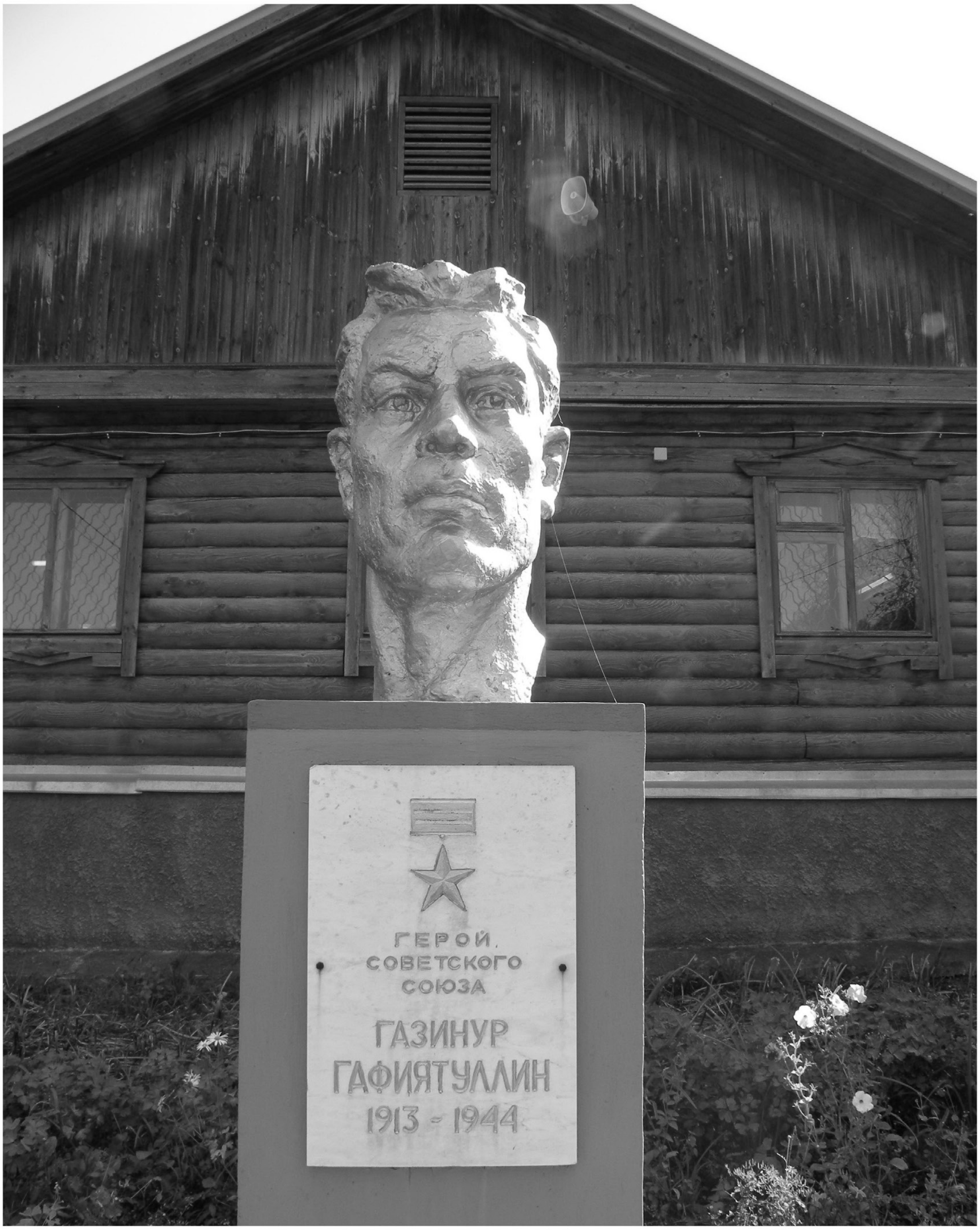

Сугышлы авылы

Суык-Чишмә авылы

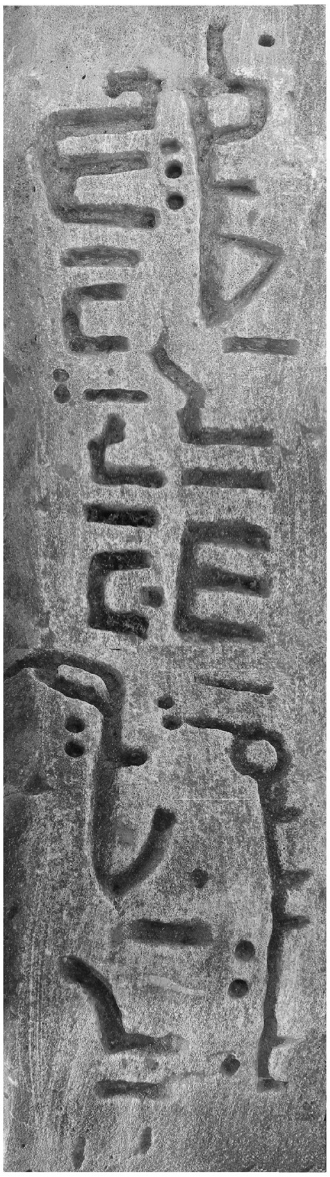

Суык-Чишмә авылы

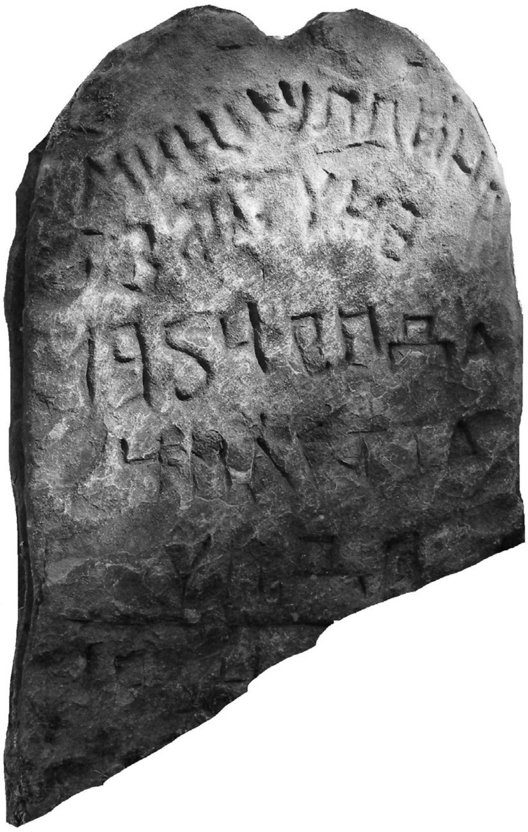

Суык-Чишмә авылы

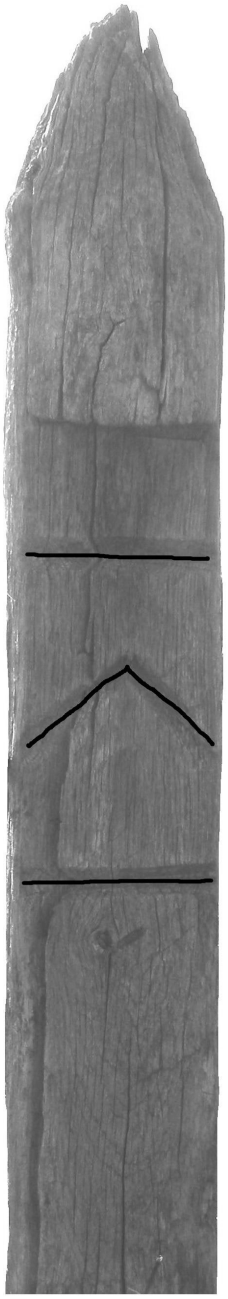

Таллы Бүләк авылы

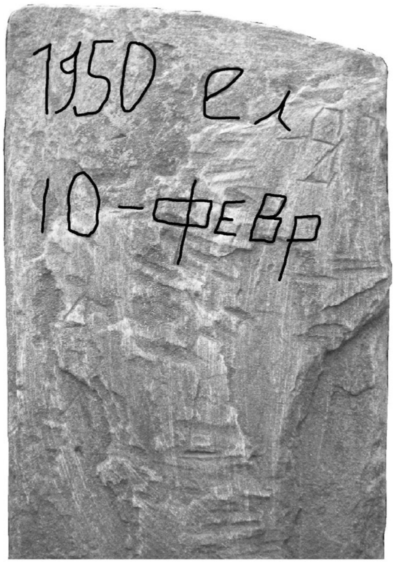

140

141

142

143

Татар Димескәе авылы

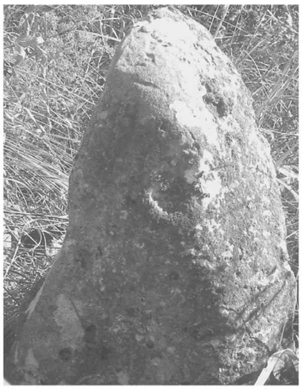

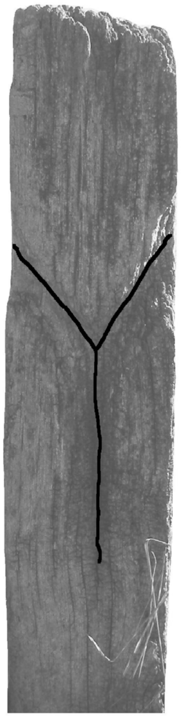

Татар Димескәе авылы

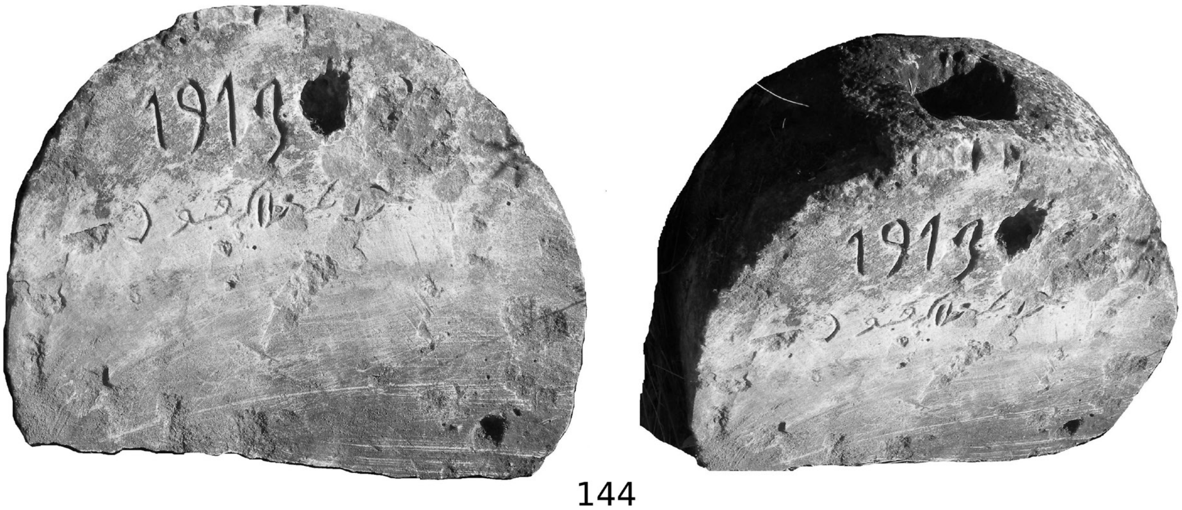

144

145

146

Татар Димескәе авылы

147

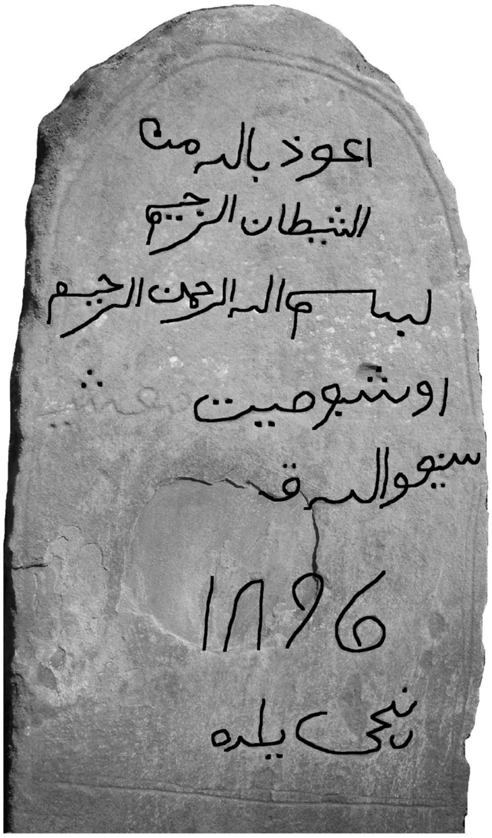

148

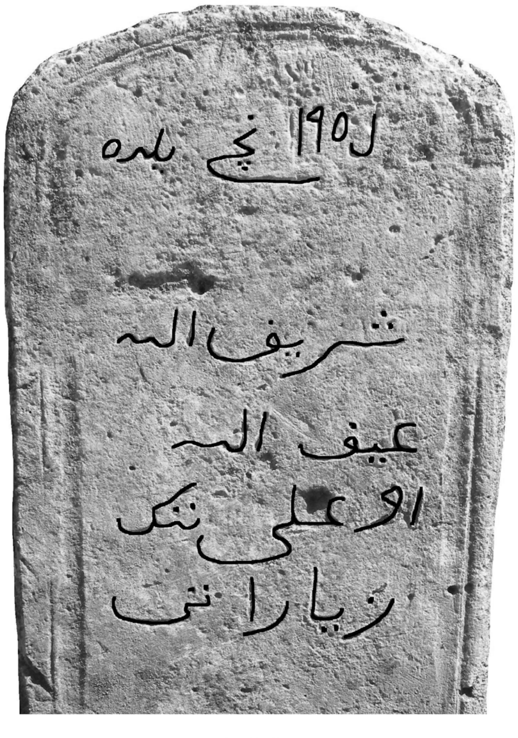

149

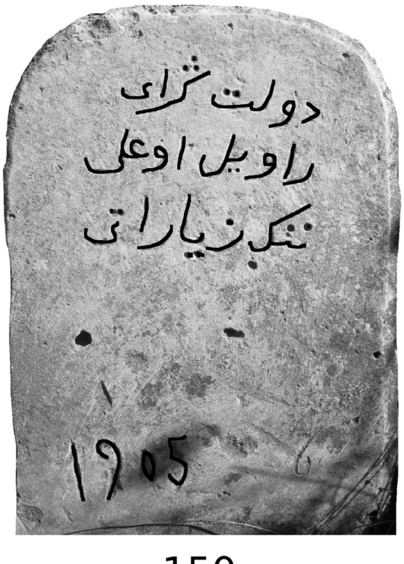

150

Татар Димескәе авылы

151

152

153

Татар Димескәе авылы

Татар Димескәе авылы.
Шәмаилләр

Якты Ялан авылы